

1981/82:29

Onsdagen den 18 november fm.

Kl. 10.00

1 § Anmälan om kompletteringsval till utskott

Anf. 1 TALMANNEN:

Folkpartiets partigrupp har som suppleant i konstitutionsutskottet under Olle Wästbergs i Stockholm ledighet anmält hans ersättare Gertrud Hedberg och som suppleant i utrikesutskottet under Rune Ångströms ledighet anmält hans ersättare Ulla Orring.

Talmannen förklarade valda till

suppleant i konstitutionsutskottet

Gertrud Hedberg (fp)

suppleant i utrikesutskottet

Ulla Orring (fp)

2 § Justerades protokollet för den 10 innevarande månad.

3 § Föredrogs och hänvisades

Propositionerna

1981/82:37 till konstitutionsutskottet

1981/82:58 lagförslag 1 till konstitutionsutskottet

lagförslag 2 till justitieutskottet

1981/82:60 till socialutskottet

1981/82:70 till skatteutskottet

4 § Föredrogs och hänvisades

Redogörelse

1981/82:4 till utrikesutskottet

Nr 29

Onsdagen den
18 november 1981

*Vissa grundlags-
frågor m. m.*

5 § Föredrogs och hänvisades
Motionerna
1981/82:96 till jordbruksutskottet
1981/82:97 till konstitutionsutskottet
1981/82:98 och 99 till näringsutskottet
1981/82:100 till justitieutskottet

6 § Vissa grundlagsfrågor m. m.

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1981/82:10 om vissa grundlagsfrågor m. m.

Anf. 2 PER UNCKEL (m):

Herr talman! I denna första del av diskussionen om konstitutionsutskottets betänkande är tanken att vi i första hand skall uppehålla oss vid frågan om kollektivanslutning.

Om en stund kommer Hilding Johansson att med utgångspunkt i föreningsfriheten försöka motivera varför socialdemokraterna accepterar anslutning av medlemmar som inte personligen har tillfrågats om huruvida de sympatiserar med det socialdemokratiska partiets idéer. Det har, herr talman, Hilding Johansson gjort många gånger förut – med skralt resultat. En sjuk sak kan helt enkelt inte försvaras.

Sju gånger har riksdagen funnit att kollektivanslutningen till det socialdemokratiska partiet är oförenlig med de grundläggande värderingar och principer som vårt fria och öppna svenska samhälle bygger på. Sju gånger har socialdemokraterna tidigare vägrat att låta dessa entydiga riksdagsuttalanden lända till efterrettelse. Riksdagen skall inte komma och lägga sig i vad vår partikongress och fackföreningsrörelsen beslutar om, har man brukat hävda.

Både kollektivanslutningen och den socialdemokratiska vägran att acceptera riksdagens uppfattning saknar motstycke i vårt lands demokratiska historia. Först några ord om kollektivanslutningen.

Hundratusentals socialdemokratiska partimedlemmar har hamnat i partiet genom ett enkelt beslut på ett fackföreningsmöte. En handfull mötesdeltagare har anslutit tusentals fackmedlemmar, många som sannolikt blivit medlemmar i facket för den fackliga sammanhållningens och solidaritetens skull, men som inte haft för avsikt att därigenom ta partipolitisk ställning. Någon förfrågan om vad de innerst inne tycker har de som sagt var inte fått. I några fall har det t. o. m. visat sig att de inte ens efteråt har fått reda på vilka välsignelser som vederfarits dem genom fackklubbens ställningstagande. Hur kan någonting sådant över huvud taget försvaras? Att hänvisa till föreningsfriheten är ytterst en oförrätt gentemot de värden som den friheten syftar till att skydda. Vem hade trott att rätten att sluta sig samman för att bli

ett bålverk mot förtryck och för att ge ett bidrag till mångfald och pluralism i samhällsdebatten av somliga skulle komma att utnyttjas för att tilltvinga sig en gunst som man uppenbarligen inte tror sig kunna få på annat sätt?

Föreningsfriheten blir i socialdemokratisk tappning ett verktyg för övergrepp gentemot enskilda människors integritet och rätt att hålla sina partipolitiska åsikter för sig själva. Att man, herr talman, har rätt att gå ur det socialdemokratiska partiet, om man händelsevis råkar få reda på att man är medlem, ändrar ingenting i vår syn på det brott mot mänsklig anständighet som kollektivanslutningen utgör. Och hur, Hilding Johansson, skall den fackmedlem bete sig som inte anser sig kunna använda reservationsrätten, som inte vill vara medlem i det socialdemokratiska partiet men som ändå vill ställa upp i det fackliga arbetet som medlem i sin fackklubb?

Jag har många gånger undrat om Hilding Johansson tycker att det är pengarna värt att varje år tvingas till den förödmjukelse som riksdagsgranskningen av kollektivanslutningen väl ändå ytterst måste vara. Visst måste samvetet skrika hos en förnuftig person som Hilding Johansson, när han drar ut till försvar för partikassörernas intressen. För det är pengarna som styr.

Otaliga vittnesmål i tidningar och tidskrifter har genom aren skildrat hur arbetarkommuner och partidistrikt oroats över hur partiekonomin skulle undergrävas, om socialdemokraterna som andra partier tvangs lita till stöd från bara de medlemmar som alldeles frivilligt söker sig till partiet.

Så några ord om nonchalansen mot riksdagen.

Sju gånger har alltså riksdagen sagt ifrån. Lika många gånger har håfulla kommentarer riktats gentemot riksdagsbeslutet. Därför tränger sig en fråga på: Hur tycker Hilding Johansson att ett riksdagsuttalande om kollektivanslutningen egentligen skall behandlas? Som nonsens? Som obehörig inblandning? Betyder riksdagen – där så många socialdemokrater sliter för att skapa ett bättre samhälle – ingenting när dess beslut kolliderar med det socialdemokratiska partiets egna intressen?

Vi moderater tycker inte att vi har rätt att bara vänta på att det socialdemokratiska partiet skall inse att man skall rätta sig efter riksdagsuttalanden. Vi är beredda att lagstifta mot kollektivanslutningen, precis som vi under hela 1970-talet gått i spetsen för en nödvändig förstärkning av de mänskliga rättigheterna – också detta dess värre ofta i strid med socialdemokraterna. I valet mellan att skydda enskilda mot organisationer eller organisationer mot enskilda står moderaterna på de enskilda människors sida som socialdemokraterna anser bör finna sig i fackets hegemoni.

Jag vill, herr talman, sammanfatta frågorna till Hilding Johansson:

1. Hur skall den solidariske fackföreningsmedlem som sympatiserar med någon annan än socialdemokraterna, men inte anser sig kunna använda reservationsrätten, bete sig?

2. Vad betyder riksdagsuttalanden för Hilding Johansson?

Vi trodde ett tag i höstas att vi äntligen skulle få stöd, och då från folkpartiet, för vårt krav på ett snabbt slut på kollektivanslutningen. Vi trodde att folkpartiet äntligen hade insett att det verkar litet tunt i slutet av

Onsdagen den
18 november 1981

Vissa grundlags-
frågor m. m.

den reservation som man alltid brukar foga till konstitutionsutskottets betänkande tillsammans med centern. Det står där:

”Nuvarande missförhållanden bör, som riksdagen vid flera tillfällen tidigare uttalat, bringas att upphöra i första hand genom åtgärder från partiets egen sida. Utskottet konstaterar att riksdagens uttalande ännu inte efterföljts.

Då individens rätt att själv avgöra medlemskap i politiskt parti har utomordentligt stor principiell betydelse i en demokrati, bör riksdagen ånyo göra ett uttalande i denna fråga.” Det är kraftfullt så att det förslår.

I radio och TV gav folkpartiledaren Ola Ullsten för någon eller några månader sedan besked om att folkpartiets tålamod nu hade sinat. Rakryggat! Äntligen, sade några av mina folkpartistiska vänner uppskattande om herr Ullstens omvändelse. När folkpartiet nu ånyo har anslutit sig till en identiskt likadan reservation som den man förra året avgav i utskottet känns det nödvändigt att för folkpartiet göra följande påpekande: Människor som känner sin åsiktsfrihet hotad gagnas lika litet av uttalanden som socialdemokraterna nonchalerar som av utstuderad TV-politik.

Anf. 3 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Herr talman! Dagens inledande debattämne, kollektivanslutningen, kan bl. a. ses som en diskussion av frågan om motsättningarna mellan föreningsfrihet och medlemmens frihet inom föreningen. Vårt land kan ju karakteriseras som en folkrörelsedemokrati. Praktiskt taget varje medborgare är ansluten till en organisation av något slag. Den kan vara av facklig eller religiös art, den kan syssla med idrott, den kan ha nykterhets- eller miljöfrågor som huvudändamål. En sådan uppräknning kan göras mycket lång, för vi svenskar har nu en gång för alla mycket starka känslor inför och intressen i föreningsliv. Det är med starka organisationer som instrument som vi hävdar medlemmars och gruppers intressen och därmed påverkar samhällsutvecklingen, både direkt och indirekt.

Men organisationerna ställer också krav på sina medlemmar, inte bara genom medlemsavgifter utan också genom sina stadgar som reglerar organisationens mål och arbete. Några lagar som reglerar de ideella organisationernas verksamhet har vi däremot inte. Vår regeringsform föreskriver t. o. m. uttryckligen föreningsfrihet. Det enda undantag som finns är klart och tydligt definierat i regeringsformens 2 kap. 14 §, där det står:

”Föreningsfriheten får begränsas endast såvitt gäller sammanslutningar vilkas verksamhet är av militär eller liknande natur eller innebär förföljelse av folkgrupp av viss ras, med viss hudfärg eller av visst etniskt ursprung.” I övrigt råder fullständig föreningsfrihet i vårt land. Folkrörelserna står fria att besluta om sina inre angelägenheter.

Nu kan man ställa frågan om inte den enskildes fri- och rättighetsintressen ibland kan kollidera med organisationernas intressen. Sådant händer ju. En organisation kanske utesluter ett antal medlemmar. Men såvitt jag förstår borde det inte bli någon principkollision, eftersom den enskilde individen

Onsdagen den
18 november 1981

*Vissa grundlags-
frågor m. m.*

frivilligt har inträtt i organisationen och tagit del av dess stadgar, där medlemmens rättigheter och skyldigheter klagörs. Det innebär att balansen mellan den enskildes intressen och organisationernas intressen fungerar i stort sett bra.

Men det finns ett stort undantag: ensamt bland de politiska partierna i vårt land emottar det socialdemokratiska partiet kollektivt anslutna medlemmar, utan att den enskilde får ta individuell ställning till detta.

Anslutningen kan ske genom enkelt majoritetsbeslut i fackföreningsavdelning, avdelningssektion eller fackföreningens representantskap. I det senare fallet saknar fackföreningsmedlemmen direkt inflytande över beslutet, och i många fall har han inte ens vetskap om att han blivit ansluten till det socialdemokratiska partiet. Man får alltså inte möjlighet att ta del av organisationens stadgar, dess mål osv., innan man blir medlem. Detta är en avgörande skillnad i förhållande till annan föreningsverksamhet.

Reservationsrätten då? Ja, den blir i det här läget helt illusorisk. Reservanten nödgas ju ge till känna sin politiska ståndpunkt åtminstone så långt att han talar om vilket parti han *inte* vill tillhöra.

Här måste frågorna komma som förr om åren. Hur kan ett demokratiskt parti som socialdemokratien försvara detta? Hur går det ihop med att vi på vallagsområdet i stor enighet på allt sätt försöker skydda rösthemligheten? Hur känns det att ta del av vetenskapliga undersökningar som visar att två tredjedelar av LO-medlemmarna tycker att kollektivanslutning är en olämplig form av anslutning till politiskt parti? Hur känns det att ha ca 200 000 medlemmar som ogillar anslutningen, som är oliktänkande men ändå är medlemmar i partiet – och t. o. m. är med på de interna mötena?

Från tidigare debatter har vi fått lära oss att det är av historiska skäl som socialdemokratien behåller sina stadgar om att ta emot kollektivt anslutna medlemmar. Men dagens skola fostrar ju medborgaren till självständigt tänkande. Om det fanns fog för att tänka åt andra tidigare, så har vi väl i dag ändå den inriktningen att individen, medborgaren, skall tänka själv och ta ansvar för sina handlingar. Är det inte dags också för er socialdemokrater att ge den enskilde individen förtroendet att själv fatta det frivilliga beslutet att inträda i partiet? Eller är det så, att det hela är en fråga om pengar? Då avviker man på ett anmärkningsvärt sätt från Folkrorelsesverige i övrigt, där man alltid har satt idealiteten före pengarna.

Herr talman! I tidigare debatter har jag uttalat förhoppningen om att den socialdemokratiska kongressen skulle besluta upphöra med kollektivanslutningen. Det hoppet grusades i höstas, trots att riksdagen sju gånger uttalat sin principiella inställning mot kollektivanslutningen. Men då får vi väl ta en ny debatt – den har redan startat – och fatta ett nytt beslut.

Skulle ett nytt uttalande i dag, av samma innebörd som de uttalanden som gjorts tidigare av riksdagen, betyda en tom demonstration? Nej! Ett uttalande av den svenska folkrepresentationen är inte någon tom demonstration. Det är en viljeyttring, det är ett bidrag till upplysningen, det är ett stöd till de tusenden som ute på arbetsplatserna driver kampen mot kollektivanslutningen. Och låt oss inte heller glömma de hundratusentals

Onsdagen den
18 november 1981

Vissa grundlags-
frågor m. m.

som utgör den tysta majoriteten, som vill ha sin politiska hemvist hemlig, sin integritet skyddad. De människorna behöver en gång om året veta att de har en riksdagsmajoritet som stöder dem.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation 1 i utskottsbetänkandet.

Anf. 4 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Det är inte utan ett visst vemod som jag åter yttrar mig i den här frågan.

Från folkpartiets sida har vi i flera års tid uttalat den förhoppningen att socialdemokraterna trots allt skulle vara på väg att göra upp räkningen med den här gamla ovärdiga kvarlevan. I den debatt som förts inom partiet och inom fackföreningsrörelsen har vi sett en lång rad ljusglimtar. Vi har noterat att ungefär hälften av LO:s förbundsordförande har uttalat sig emot den kollektiva anslutningsformen, att många socialdemokratiska debattörer har visat skam över att den ännu tillämpas, att opinionismätningarna tydligt avspeglar den starka motvilja mot kollektivanslutningen som finns både bland LO:s medlemmar och bland medlemmar i det socialdemokratiska partiet. Och vi har självfallet noterat att man sliter med frågan inom partiet.

Nu måste det emellertid klart sägas ifrån att det går oförläpigt långsamt. Det svenska samhället kan inte acceptera att hundratusentals människor utan någon egen positiv viljeyttring och i många fall mot sin vilja ansluts till ett politiskt parti genom kollektiva beslut på klenat besökta möten.

Efter den omfattande undersökning som häromåret genomfördes av professor Leif Lewin kan man uppskatta antalet kollektivanslutna medlemmar i det socialdemokratiska partiet som inte är socialdemokrater till mellan 100 000 och 200 000. Därtill kommer många människor som visserligen sympatiserar med socialdemokraterna men som inte av fri vilja skulle ha anslutit sig till partiet. Den slutsats som Leif Lewin själv drar av sin undersökning är denna: "Av det förhållandet att så många som 18 procent av de kollektivanslutna medlemmar, som ej reserverat sig, har en annan partiuppfattning än socialdemokraternas kan vi dra en bestämd slutsats: kollektivanslutningen av fackföreningsavdelningar till det socialdemokratiska partiet fungerar i praktiken på ett sådant sätt, att det innebär ett brott mot den demokratiska principen om minoriteternas rättigheter."

En egenhet som ofta uppmärksammats är att många av socialdemokratins medlemmar inte vet om att de är partianslutna. För några år sedan gjorde professor Walter Korpi en studie om medlemmar i Metall. I hans urval visade det sig att närmare hälften av metallarbetarna, 46 % inte visste om huruvida avdelningen var ansluten eller inte. I de avdelningar som var anslutna visste bara 55 % om att så var fallet.

Det finns ännu värre siffror. I de försök som f. n. pågår med frivillig, kostnadsfri anslutning till partiet i några fackavdelningar i sydöstra Sverige lär det enligt tidningsuppgifter vara endast 20 % av de tidigare kollektivanslutna medlemmarna som utnyttjat erbjudandet om individuellt medlem-

skap. Skulle dessa uppgifter vara riktiga och skulle tendensen vara densamma i övriga förbund och i övriga delar av landet, skulle kanske antalet, ofrivilligt anslutna stiga till över en halv miljon personer. I så fall skulle majoriteten av medlemmarna i det socialdemokratiska partiet vara medlemmar mot sin vilja.

Nu skall jag inte dra fler siffror. Men låt mig erinra om att det bakom alla dessa siffror finns enskilda, förorättade människor, människor vilkas integritet har blivit kränkt, vilkas valhemlighet har blivit röjd, som blivit trakasserade på sina arbetsplatser och som valt att huka sig för kamraternas åsiktstryck. Det finns åtskilliga i denna kammare som kan berätta om hur kollektivanslutningen fungerar i praktiken – fjärran från Hilding Johanssons försäkringar om att man alltid kan reservera sig.

Kollektivanslutningen måste bort. Från folkpartiets sida har vi konsekvent hävdats att det är socialdemokratins sak att rensa i sitt eget stall, och vi har därför hittills avvisat tanken på lagstiftning. Fortfarande är det vår bestämda uppfattning att det vore mycket bättre om frågan kunde lösas utan lagstiftning. Men jag måste också erkänna att vårt tålmod är på upphållningen vid det här laget. Jag har stått i denna talarstol och sagt mig vara övertygad om att det inom det socialdemokratiska partiet finns *dolda* fonder av anständighet, att det finns en genuin vilja att utplåna den skamfläck som kollektivanslutningen utgör. Men jag måste också erkänna att jag blivit alltmer besviken på socialdemokratin allteftersom frågan långhalas från den ena kongressen till den andra.

Nu föreslår vi åter ett uttalande från riksdagen. För min del misstänker jag att det är sista gången vi väljer den *linjen*. Om *frivilliglinjen* inte fungerar tvingas vi att överväga ett lagligt skydd för den enskildes rätt att själv välja om han vill tillhöra ett politiskt parti och i så fall vilket. Med en sådan lagstiftning skulle det klart markeras att det i Sverige inte bara finns en positiv föreningsrätt utan också en negativ föreningsrätt, inte bara en rätt att bilda föreningar och gå med i föreningar utan också en rätt att stå utanför föreningar. Det är också en självklar rättighet i ett demokratiskt samhälle.

För dagen nöjer jag mig alltså med att yrka bifall till den reservation som avgetts av Bertil Fiskesjö m. fl. Jag vill samtidigt nämna att jag i Europarådet, tillsammans med delegater från flera andra länder, inom kort kommer att väcka en motion om att rätten att stå utanför en förening skall skrivas in i den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna. Jag är för min del övertygad om att det initiativet kommer att få stöd också av socialdemokrater och socialister i många länder.

Herr talman! Den här debatten vore inte komplett, om jag inte åter gav Hilding Johansson chansen att besvara en fråga som vi ställt i många år men ännu aldrig fått besvarad: Vad är det, Hilding Johansson, för fel på principen att varje människa själv skall bestämma om hon eller han vill vara medlem i ett politiskt parti och i så fall vilket? Hilding Johansson har haft många år att grubbla över den frågan. Kan vi nu äntligen få ett svar?

Onsdagen den
18 november 1981

*Vissa grundlags-
frågor m. m.*

Anf. 5 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Frågan om kollektivanslutning till politiskt parti är ett sorgligt kapitel i riksdagens historia. Det socialdemokratiska partiet får här ta på sig huvudansvaret för att de borgerliga partierna år efter år kan utnyttja denna osunda företeelse.

Vi vet att kollektivanslutningen är omtvistad inom arbetarrörelsen och har varit det ända sedan införandet. Främsta skälet är att kollektivanslutningen är hämmande för fackföreningsrörelsen, den blir alltså inte fri och obunden. Vilka makte centra skall fackföreningsrörelsen vara oberoende av, och på vilket sätt skall man vara oberoende? Det är frågeställningar som är värda att diskutera.

Det finns tre viktiga makte centra som fackföreningsrörelsen måste stå oberoende av, nämligen staten, kapitalägarna och de politiska partierna.

För att börja med fackföreningsrörelsen och partierna skall vi komma ihåg att i fackföreningsrörelsens begynnelse var det liberalerna som stod för inflytandet. När den socialistiska arbetarrörelsen utvecklades var en av uppgifterna att frigöra fackföreningsrörelsen ur de liberala, dvs. de borgerliga, bojorna.

Hur skall nu förhållandet vara mellan det socialistiska arbetarpartiet och fackföreningsrörelsen? Den unge Hjalmar Branting utvecklade utförligt detta tema i sitt berömda Gävletal under rubriken Varför arbetarrörelsen måste bli socialistisk.

Arbetarna måste rikta sin uppmärksamhet åt två olika håll, sade Hjalmar Branting. För det första måste de organisera sin klass som politiskt parti, vilket sätter som mål för strävandena att få den politiska makten i sina händer. För det andra måste de organisera sig för att i någon mån kunna hålla kapitalisterna stången i den dagliga, ekonomiska kampen för sin brödföda.

Hjalmar Branting fortsatte: "Naturligtvis böra bägge dessa organisationer, den fackliga och den politiska, gå hand i hand och gemensamt arbeta för det stora målet: arbetarklassens fullständiga frigörelse. Men erfarenheten har allestädes visat det lämpligaste, att de bägge organisationerna ej alldeles sammanblandas."

Det avgörande skälet för detta är att fackföreningsrörelsens och fackföreningens mål är att organisera alla arbetare på en arbetsplats eller ort, oavsett vilka politiska eller religiösa uppfattningar arbetarna där har. Det skall alltså vara fackföreningar som är oberoende i förhållande till politiska partier, men som arbetar gemensamt med den politiska arbetarrörelsen för arbetarklassens fullständiga frigörelse. Det här är naturligtvis inget oberoende av det slag som borgerliga partier och Svenska arbetsgivareföreningen önskar för fackföreningsrörelsen. Dess attacker syftar i grund och botten till ett oberoende som försvagar arbetarrörelsen.

När det gäller fackföreningsrörelsens förhållande till de två övriga sociala makte centra – staten och kapitalägarna – är socialisterna i princip överens om att fullständigt oberoende skall råda.

De borgerligas attack sker alltså inte i omsorg om arbetarna utan har till

syfte att försvaga arbetarrörelsen. Tyvärr bidrar det socialdemokratiska partiet till detta genom att inte upphöra med kollektivanslutningen.

En livaktig demokratisk folkrörelse måste gräsrotterna kunna komma till tals på ett meningsfullt sätt – ja, t. o. m. kunna säga obehagliga saker till sin ledning. Om man vill lyssna till rörelsen, kan man inte först klavbinda den med partiloyalitet till hundra procent och sedan lyssna till en rörelse som på grund av denna lojalitet inte gör sig hörd. Exempel på detta finns i stor mängd. Då kan ju arbetarrörelsens ledning bara få tillbaka sitt eget eko. I detta läge blir det farligt: borgerliga krafter kan utnyttja detta förhållande, att partiombudsmän styr över de fackliga besluten med hänvisning till kollektivanslutningen.

Till Hilding Johansson skulle jag vilja säga följande. Låt den utredning och den försöksverksamhet som Hilding Johansson talade om i föregående års debatt bli verklighet! Sätt fart! Det brådskar!

När vi i riksdagen tar upp frågan om kollektivanslutningen tänker vi också på den kollektiva anslutningen till statskyrkan. Även den måste upphöra. Dessa två ting – kollektivanslutningen till statskyrkan och kollektivanslutningen till ett politiskt parti – går inte att jämföra, säger man borgerligt håll. Nej, det är visserligen inte precis samma sak, men det är i båda fallen fråga om att en människa blir ansluten till en organisation eller en rörelse utan att själv begära detta. Man blir också personlig medlem eller personligt ansluten. Därför måste i konsekvensens namn också tvångsanslutningen till statskyrkan tas upp till behandling och upphöra.

Vpk har inte motionerat i detta ärende men lägger fram ett särskilt yrkande, som nu delas ut till kammarens ledamöter.

Vi yrkar att riksdagen med avslag på motionerna 1980/81:398, 1980/81:493, 1980/81:496 och 1980/81:1119 beslutar förena sig om följande uttalande:

Det socialdemokratiska partiet tillämpar, genom att motta huvuddelen av sina medlemmar genom kollektiv anslutning, ett system för medlemsanslutning som strider mot demokratiska principer.

Fackföreningarnas uppgift är att tillvarata medlemmarnas intressen. Denna uppgift fylls bäst av en facklig rörelse, som behåller en organisatorisk självständighet gentemot politiska partier. Underkastelse under partipolitiska hänsyn hämmar rörelsens aktionsförmåga. Att fackföreningsrörelsen i skilda lägen stöder politiska organisationer är både nödvändigt och riktigt, men det bör ske på basis av organisatorisk självständighet och på fackföreningsfolkets egna villkor. Enligt riksdagens uppfattning är kollektivanslutning till politiskt parti i princip inte försvarbar.

När borgerliga politiker går till angrepp mot kollektivanslutningen är det dock inte av omtanke om fackföreningsmedlemmarna. De borgerliga har inget emot kollektivanslutning, när de anser att den tjänar deras egna syften. Salunda har länge ett flertal av de borgerliga ledamöterna slagit vakt om den religiösa kollektivanslutning som ännu patvingas hela folket via statskyrkan.

Riksdagen har tidigare i fråga om kollektivanslutning till politiskt parti

Onsdagen den
18 november 1981

*Vissa grundlags-
frågor m. m.*

bl. a. uttalat att "nuvarande missförhållanden bör inte i första hand förändras genom lagstiftning utan genom åtgärder från partiernas egen sida" och samtidigt förutsatt att det genom opinionsbildning mot kollektivanslutningen skall visa sig vara möjligt att förmå det parti som tillämpar denna ordning att medverka till att kollektivanslutningen avskaffas, så att som partimedlemmar registreras endast personer som individuellt begär inträde i partiet.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till detta yrkande.

Anf. 6 HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Uppställningen tycks vara densamma som de närmast föregående åren. Liksom då går huvudskiljelinjen mellan moderaterna och oss alla andra.

Moderaterna kräver en lagstiftning mot kollektivanslutning. Vi andra motsätter oss detta. Centerpartiet har med Sven-Erik Nordin som en klippa stått fast i detta motstånd. Däremot har folkpartiet varit något vacklande. Det har tidigare varit motståndare till lagstiftning på området. För några månader sedan verkade det emellertid som om det hade bytt ståndpunkt. När frågan kom upp i konstitutionsutskottet visade det sig emellertid att folkpartisten röstade emot lagstiftningslinjen. Jag hoppas att denna linje, som också Daniel Tarschys stödde nyss, skall samla folkpartiets riksdagsgrupp. Det vore nämligen mycket förvånansvärt om partiet, som betraktar sig självt som ett liberalt parti, skulle medverka till den lagstiftning som det här gäller. Eftersom moderaterna ibland framställer sitt parti som liberalt, ja t. o. m. ännu liberalare än folkpartiet, är det också förvånansvärt att moderaterna driver lagstiftningslinjen.

Man brukar i detta sammanhang åberopa två paragrafer i regeringsformens andra kapitel. Den ena är 2 §. Enligt denna är medborgarna gentemot det allmänna skyddade mot bl. a. tvång att "tillhöra politisk sammanslutning, trossamfund eller annan sammanslutning för åskådning som avses i första meningen". I denna talas om att varje medborgare – fortfarande gentemot det allmänna – är skyddad mot tvång att ge till känna sin åskådning i politiskt, religiöst, kulturellt eller annat hänseende. Denna paragraf kan inte tillämpas. När en fackförening ansluter sig kollektivt till en arbetarkommun föreligger inget tvång. Den enskilde har reservationsrätt. Det talas också hela tiden om "det allmänna". I samma kapitel tillförsäkras också varje medborgare gentemot det allmänna bl. a. "föreningsfrihet: frihet att sammansluta sig med andra för allmänna eller enskilda syften". Det finns ett enda undantag från detta. Det har Sven-Erik Nordin citerat inför kammaren. Uppenbarligen kan inte fackföreningar betraktas som militära organisationer, och inte heller i övrigt är paragrafen tillämplig.

Det står klart att moderaterna vill inskränka föreningsfriheten i Sverige. Det strider mot våra bästa svenska traditioner att reglera föreningarnas verksamhet genom att exempelvis föreskriva formerna för medlemmarnas anslutning. Det öppnar också kusliga perspektiv. Vi som är engagerade i de svenska folkrörelserna borde samfällt avvisa varje tanke på lagstiftning. I dag

gäller det fackföreningarnas rätt att ansluta sig till det socialdemokratiska partiet via arbetarkommunerna. I morgon kan det gälla formerna för medlemskap i t. ex. Svenska missionsförbundet eller IOGT-NTO. Nejet till lagstiftning har en mycket stor principiell betydelse.

Man behöver här inte spetsa till det och ställa mot varandra medlemmarnas rätt kontra föreningarnas. Det är ändå genom beslut av enskilda människor som fackföreningar ansluter sig till de socialdemokratiska arbetarkommunerna. Det finns en reservationsrätt för den som inte önskar vara med i en sådan anslutning. Nu underkänns denna reservationsrätt av reservanterna inom utskottet.

Det står i reservationen av Anders Björck m. fl.: "Utnyttjande av denna innebär dock att vederbörande tvingas röja sin politiska uppfattning."

Och i reservationen av Bertil Fiskesjö m. fl. heter det: "Reservationsrätten för den enskilde förändrar ingenting i denna demokratiskt grundläggande fråga: Den tvingar den enskilde att offentligt avslöja vilket parti vederbörande inte vill tillhöra."

Detta är fel. Vad man anmäler är att man inte vill ingå i kollektivanslutningen. Det kan bero på att man tidigare varit ansluten till det socialdemokratiska partiet eller av principiella skäl inte önskar vara med om en kollektivanslutning. Man kan alltså inte av en sådan reservation dra slutsatsen att vederbörande är emot socialdemokratien.

När det sedan gäller att göra ett uttalande från riksdagens sida är det självklart att detta kan ske i skilda ämnen, men man måste då skilja mellan sådana uttalanden som avser statliga organ och sådana som vänder sig till fria självständiga sammanslutningar.

I kraft av den föreningsfrihet som lagen garanterar bestämmer föreningarna själva sina verksamhetsformer, däribland anslutningsformerna. Fackföreningsrörelsen och socialdemokratien har att pröva sina samarbetsformer utifrån sina egna uppfattningar och värderingar, självklart inom lagens ramar. Givetvis skall man lyssna till vad politiska motståndare har att säga, och det gör man inom socialdemokratien. Men deras uppfattningar får inte bestämma organisationsformerna.

Inte heller skall vi socialdemokrater försöka påverka anslutningsformerna till centerpartiet, folkpartiet eller vpk, inte ens genom uttalanden i riksdagen. Moderaterna nämner jag inte i detta sammanhang - de ivrar ju för en lagstiftning på området, och då utgår jag ifrån att de inget har att invända mot att deras organisationsformer regleras av riksdagen.

Jag har mött fackföreningsmän och socialdemokrater som varit motståndare till kollektivanslutningen, men jag har aldrig träffat någon inom LO eller SAP som ansett att frågan om fackföreningarnas kollektivanslutning skall avgöras av den svenska riksdagen.

Anslutningsformerna är f. n. föremål för överväganden. Det pågår en försöksverksamhet. En enhällig socialdemokratisk partikongress har beslutat att denna försöksverksamhet skall fortsätta ännu en kongressperiod.

Daniel Tarschys vill ha ett beslut under det närmaste året. Jag måste säga

honom att jag inte kan föreställa mig att det socialdemokratiska partiet kallar in någon extra partikongress för att vara Daniel Tarschys till viljes. Själv har han ingen möjlighet att påverka inkallandet av en socialdemokratisk partikongress – det förutsätter medlemskap i det socialdemokratiska partiet. Något beslut före 1984 blir det såvitt jag förstår inte.

Daniel Tarschys ställde en fråga som han ansåg att jag inte hade svarat på under sju år. Frågan har faktiskt ställts i samtliga debatter jag har deltagit i. Lika regelbundet har jag svarat. Troligen har inte svaret varit tillfredsställande från folktoppartistiska, moderata och centerpartistiska utgångspunkter, men det är en annan sak.

Frågan löd: Vad är det för fel med att den enskilde avgör vilket parti han skall tillhöra? Det är inget som helst fel i det. Men det är inte heller något fel i att en fackförening ansluter sig till det socialdemokratiska partiets arbetarekommun på platsen, om det finns en majoritet för detta och man har en fungerande reservationsrätt.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 7 PER UNCKEL (m) replik:

Herr talman! Några kommentarer till Hilding Johansson.

För det första: Man behöver inte spetsa till det hela genom att ställa föreningarnas rätt gentemot medlemmarnas, säger Hilding Johansson. Nej, det förstår jag att Hilding Johansson inte vill göra. Men det är precis det som kollektivanslutningen ute på de enskilda arbetsplatserna faktiskt innebär. Hilding Johansson ställer sig på föreningarnas, organisationernas, de starkas sida, men han har ingenting till övers för de enskilda medlemmar som känner sig trakasserade, som inte vill avslöja sina åsikter. Vi moderater ställer oss i det valet på den enskilde medlemmens sida.

För det andra: Reservationsrätten kan ju alltid utnyttjas, säger Hilding Johansson. Man bör, säger han, av reservationen inte dra slutsatsen att den som reserverar sig inte är socialdemokrat. Nej, i teorin har Hilding Johansson naturligtvis aldeles rätt i det – man kan ju reservera sig av vilket skäl som helst. Men i praktiken visar det sig att de människor som reserverar sig mot besluten i de enskilda fackliga organisationerna löper en överhängande risk att trakasseras för sin reservations skull. Hilding Johansson måste väl läsa tidningar lika väl som vi. Han måste väl höra de vittnesbörd från arbetsplatserna som ständigt tränger sig in också i riksdagshuset, att det i praktiken inte går att reservera sig av dessa allehanda andra skäl som Hilding Johansson antyder. En reservation är i normalfallet liktydig med en bekännelse: jag är inte socialdemokrat. Den bekännelsen skall ingen människa behöva göra offentligt.

För det tredje: Ett riksdagsuttalande, säger Hilding Johansson, är i detta fall bara ett uttalande från socialdemokratins politiska motståndare, så det är inte mycket att bry sig om. Så kan man säga om ett parti eller en enskild grupp gör uttalande i den öppna debatten. Men i detta fall är det faktiskt fråga om att Sveriges riksdag, landets högsta beslutande organ, sju gånger har uttalat att den typ av anslutning som socialdemokraterna tillämpar strider mot det

fria, öppna och demokratiska samhällets grundläggande regler. Men för Hilding Johansson är alltså ett riksdagsuttalande bara ett uttalande från en politisk meningsmotståndare som socialdemokraterna struntar i. Det är betecknande för Hilding Johanssons syn på riksdagens arbete och uppgift. Det är samtidigt ytterligt beklagligt.

För det fjärde: Hilding Johansson har inte träffat någon inom LO, säger han, som är för att man skall lagstifta mot kollektivanslutningen. Det förvånar mig faktiskt inte alls. Hilding Johansson träffar säkert bara dem i LO som – i likhet med alla socialdemokraterna på den LO-kongress som just har hållits – stöder den typ av kollektivanslutning som socialdemokraterna nu talar sig varma för i riksdagen.

För det femte: För oss moderater är den enskildes integritet och äsiktsfrihet så viktiga att vi inte kan acceptera någon handfallenhet när det gäller att sätta kraft bakom orden. Kollektivanslutningen skall bort. Den än-slank-han-hit-än-slank-han-dit-strategi som vissa vill följa drabbar ytterst de kränkta, trakasserade och hukande människor som då även i fortsättningen tvingas dras med kollektivanslutningens alla konsekvenser.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den moderata reservationen.

Anf. 8 SVEN-ERIK NORDIN (c) replik:

Herr talman! Det blir lätt så konstitutionsutskottsledamöter emellan att de i debatterna återgår till vad som är alla grundlagsfäders bibel, nämligen regeringsformen. I sitt inlägg berörde Hilding Johansson 2 kap. 1 § om de grundläggande fri- och rättigheterna där medborgaren tillförsäkras yttrandefrihet, informationsfrihet, demonstrationsfrihet, föreningsfrihet och religionsfrihet.

I dagens Sverige är medborgaren väl skyddad emot det allmänna. Men medborgaren har inte samma skydd mot dem som ibland sätter sig i det allmännas ställe. De gör det på det sättet att de till det yttersta rider på den föreningsfrihet som är fastlagd i vår grundlag och fattar beslut som går enskilda medlemmars övertygelse emot.

Hilding Johansson ägnade en god stund åt att tala om vilken tillgång reservationsrätten är. I teorin låter det bra, Hilding Johansson, men i praktiken går det till på ett annat sätt. Jag tror att fler än jag av kollektivanslutningskritikerna har fått uppleva följande. En person besöker en eller ringer upp en och talar om hur det gick till när vederbörande försökte reservera sig mot kollektivanslutningen. Redan nästa dag var det någon som dök på honom eller henne på jobbet och sade: Jaså du, du är borgare, din – och så några här onämnbare ord. Det är så det går till.

Trakasserierna finns där, och det är förklaringen till att många tiger och lider. Man reserverar sig inte, men man tycker illa om kollektivanslutningen och man underlåter inte att årligen, månatligen, ibland nästan dagligen, underrätta sina folkvalda representanter om vad man tycker, och man ställer krav på att vi skall göra någonting åt det här.

Jag väntar svar på mina frågor, Hilding Johansson.

Onsdagen den
18 november 1981

*Vissa grundlags-
frågor m. m.*

Anf. 9 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Hilding Johansson har rätt i att jag inte är medlem i det socialdemokratiska partiet. Men tiotusentals folkpartister, moderater, centerpartister och kommunister är medlemmar i det socialdemokratiska partiet, och det är just därför vi för den här debatten.

Det är hårresande, tycker jag, när jag hör Hilding Johansson tala om att det finns en fungerande reservationsrätt och att det inte utövas något tvång. Men det finns ju otaliga vittnesbörd om att det utövas tvång, att det förekommer trakasserier. Och det finns inte bara vittnesbörd i mängder, utan det finns vetenskapliga undersökningar där det klart konstaterats att ett mycket stort antal medlemmar i SAP icke är socialdemokrater, icke skulle ha velat vara medlemmar men har tvångsanslutits.

Läs professor Lewins undersökning av 50 fackliga avdelningar eller läs Walter Korpis undersökningar av Metallavdelningarna, där det framkommer att ungefär hälften av medlemmarna inte vet om att de är anslutna. Hur kan man reservera sig, Hilding Johansson, om man inte vet om att man är medlem i partiet? Det är ju fullkomligt nonsens att tala om en fungerande reservationsrätt.

Jag blir närmast bedrövad när jag hör Hilding Johansson säga att vårt motstånd mot kollektivanslutningen kommer att leda till att man så småningom ställer krav på IOGT-NTF och på Missionsförbundet. Jag trodde att Hilding Johansson visste mera om dessa organisationer. Det är faktiskt inte så att IOGT-NTF tillämpar kollektivanslutning till något politiskt parti eller att den som är medlem i Missionsförbundet plötsligt en dag kan upptäcka att han har blivit ansluten till ett politiskt parti. Så fungerar inte dessa folkrörelser.

Huvudskiljelinjen, säger Hilding Johansson, går mellan å ena sidan moderaterna och å andra sidan folkpartiet och centerpartiet. Nej, inte alls. Huvudskiljelinjen i denna debatt går mellan dem som försvarar kollektivanslutningen - Hilding Johansson och en grupp inom hans parti - och dem som anser att detta är en ovärdig och felaktig form av anslutning, dvs. alla de övriga partierna plus en betydande andel av medlemmarna i Hilding Johanssons eget parti. Det är där huvudskiljelinjen går, det är där debatten förs.

Jag tycker, herr talman, att det är betecknande att när socialdemokraterna skall ta itu med en allvarlig brist i sina demokratiska principer och börja respektera grundläggande medborgerliga rättigheter, sätter man i gång en försöksverksamhet i Kalmar län.

Anf. 10 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Jag tycker att det är oroande att Hilding Johansson inte känner någon oro över att fackföreningsrörelsen egentligen har ett ök över sig med kollektivanslutningen. Om man inte har känt något problem med att fackföreningsrörelsen i vissa frågor kan vara hämmad av kollektivanslutningen, då är jag verkligen oroad över vad man i det socialdemokratiska partiet tänker.

Det är faktiskt omsorgen om den fackliga verksamheten, om arbetarrörelsens framtid, som är det väsentliga. Men för Hilding Johansson är det tydligen omsorgen om partiet som skall vara det väsentliga, och det måste vara en felaktig utgångspunkt.

Jag tycker att det är dumt och onödigt att socialdemokratin utsätter sig för detta angrepp från borgerligheten, för jag är alldeles övertygad om att fackföreningsrörelsen och det socialdemokratiska partiet blir starkare om man tar bort kollektivanslutningen. Då kan jag inte begripa att man vidhåller denna hämsko. Jag tror att om moderaterna skulle vara kollektivanslutna till Svenska arbetsgivareföreningen, vore de inte så slagkraftiga som de tyvärr är i dag – man kan dra den parallellen ganska klart. De står på två ben med sin ideologi i dag, och jag tycker att man borde se den friheten också i arbetarrörelsen. Det finns faktiskt två uppgifter för arbetarrörelsen, och den ena bör inte hämmas av den andra.

Jag tror inte heller att pengarna är avgörande, som vissa säger. Pengar kommer fackföreningsrörelsen att anslå i lika hög grad som i dag till den politiska kraft som tjänar dess syfte, det är jag helt övertygad om. Det är egentligen det politiska greppet man vill ha över fackföreningsrörelsen, och det tycker jag verkligen är tvivelaktigt och ont för hela arbetarrörelsen.

Men ger Hilding Johansson nu ett hopp, när han säger att kongressen 1982 skall förändra det här systemet? I så fall måste hans utfästelser från föregående år leda fram till någonting. Tänker man inför 1984 ändra linje? Säg det då här, så att det blir fart på frågan inom arbetarrörelsen! Då tror jag att arbetarrörelsen stärks och slår tillbaka de borgerliga attackerna.

Anf. 11 HILDING JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! På tre minuter hinner man inte artigt kommentera fyra talare, och därför kan jag ta upp endast något av vad de har sagt.

För mig ter det sig självklart att fackföreningsrörelsen skall avgöra den här frågan. Ingen fackförening har anslutits tvångsvis till det socialdemokratiska partiet, utan det har skett i kraft av ett majoritetsbeslut inom fackföreningen. Om man hade den avsky för kollektivanslutning inom fackföreningsrörelsen som mina meddebattörer här hyser, då hade det aldrig funnits någon kollektivanslutning. Och hade den kommit att införas, hade den försvunnit med en gång. Men var och en av oss kan ju konstatera att den finns kvar. Och utanför de borgerliga leden finns inte det intresse för att avskaffa kollektivanslutningen som herrarna lägger i dagen här. Självfallet är kollektivanslutningen inte till för pengarnas skull utan för att de som stöder socialdemokratin också skall få ett inflytande.

Daniel Tarschys talar om tvångsanslutning, men han måste nog berätta för mig vari detta tvång ligger. Vem har tvångsvis blivit ansluten? Vilken form av tvång utövas på verkstadsgolvet mot vederbörande? Vem har slagits in i en socialdemokratisk arbetarkommun? Det måste ändå finnas några fakta bakom påståendet om tvångsanslutning.

När jag gjorde jämförelser med andra organisationer var det inte därför att de använder kollektiva anslutningsformer men väl därför att man nästa gång

kan vilja gripa in och reglera andra organisationsformer. Min kunskap om detta är självfallet inte så stor som Daniel Tarschys. Mina forskningar på folkrörelsernas område är ju begränsade i jämförelse med dem som han tydligen har bedrivit men inte publicerat. Men jag vet så mycket som att det heter IOGT-NTO: som medlem är jag väl något kunnig om det.

Nu talar man om att man vill skydda de svaga. Men var det inte för de svagas skull man skapade arbetarrörelsen och fann det naturligt att gå fram både fackligt och politiskt? Här finns ett historiskt, ett ideologiskt, ett intressemåttigt sammanhang som de som inte tillhör arbetarrörelsen inte har förstått men som är den kraft som gör att kollektivanslutningen lever kvar i den ena eller andra formen.

Anf. 12 PER UNCKEL (m) replik:

Herr talman! Hilding Johansson är utomordentligt avslöjande. Han säger så här: "Enligt min mening är det självklart att fackföreningsrörelsen skall avgöra detta. Kollektivanslutningen finns därför att en majoritet vill ha det på det viset." Men vad vi debatterar är varför den minoritet som inte vill ha det på det här viset skall tvingas in i det socialdemokratiska partiet. Debatten gäller vilken rätt den skall ha som hyser en annan uppfattning än den majoriteten hävdar. Ingen, säger Hilding Johansson, vederbörande skall finna sig i att fackföreningsrörelsen själv bestämmer detta. Han eller hon är hänvisad till en reservationsrätt, som Hilding Johansson tror är ett fullgott skydd. Men tiotusentals människor runt om på de svenska arbetsplatserna har insett att denna reservationsrätt inte ger dem något som helst skydd för sin åsiktsfrihet.

Hilding Johansson säger att det inte förekommer några trakasserier på grund av avlämnade reservationer. Vill Hilding Johansson nästa gång han ännu talarstolen i så fall dementera samtliga de uppgifter som är ut och är in finns att läsa i många av våra tidningar om hur enskilda människor har blivit utsatta för trakasserier, bara för att de har använt den reservationsrätt som Hilding Johansson anser vara ett så fullgott skydd mot åsiktsförtryck! Verkligheten talar ett helt annat språk än det som Hilding Johansson för från denna talarstol.

Det är precis därför att Hilding Johansson argumenterar på det sätt han gör som vi moderater säger att det inte går att vänta längre, att man inte får fortsätta med att bara göra uttalanden. Nu måste den enskildes rätt äntligen sättas före de starka organisationernas.

I den här kollisionen har Hilding Johansson valt väg. Majoriteten i de stora organisationerna bestämmer också åsiktstillhörighet för de enskilda som har en annan uppfattning. Vi moderater säger: Den enskilde skall ha rätt att själv efter eget val välja parti. Inget system och ingen organisation i världen skall fösa vederbörande in i ett parti som han eller hon aldrig någonsin har bett att få tillhöra.

I mitt förra inlägg ställde jag en fråga till Hilding Johansson om den solidariske fackföreningsmedlemmen och kollektivanslutningen. Pondera att jag har rätt när jag säger att den som opponerar sig kan bli trakasserad.

Ponera vidare att mängder med icke-socialister vill vara solidariska fackföreningsmedlemmar. Har de då någon möjlighet att vara det? Eller är deras alternativ att inte ens engagera sig fackligt, därför att med det fackliga medlemskapet också följer medlemskap i det socialdemokratiska partiet?

Anf. 13 SVEN-ERIK NORDIN (c) replik:

Herr talman! Hilding Johansson måste ha läst Alfred Taylors definition på filosofi – att filosofi ger obegripliga svar på olösta problem. Hilding Johansson har faktiskt inte svarat på någon av de frågor som har ställts, utan för det mesta talat om någonting helt annat. I det fallet följer han samma mönster som vid tidigare debatter.

Hilding Johansson skyller som vanligt på fackföreningarna. Men syndaren, den som är orsaken till detta problem och dessa debatter, är det socialdemokratiska partiet, som fortsätter att ta emot kollektivanslutna medlemmar. Samma dag ni upphör med det, så kommer också fackföreningarna att upphöra med att fatta beslut om kollektivanslutning. Därmed upphör även debatterna här i riksdagen om detta.

Hilding Johansson gläder sig åt att den stora reservationen i utskottet enbart går ut på att riksdagen skall göra ett uttalande. Låt mig säga följande till Hilding Johansson och socialdemokratin: Fresta inte vårt tålamod för mycket! Opinionsen ute bland folket är faktiskt så stark att socialdemokratin i eget intresse, om den vill slå vakt om att föreningsfriheten skall vara oreglerad i lag, bör fatta ett beslut som gör att frågan om kollektivanslutning kommer ur världen.

Råd är sällan välkomna, och de som bäst behöver dem tycker alltid sämst om dem. Men jag vill i all vänskaplighet ge socialdemokraterna det rådet att ni frivilligt skall avskaffa den här paragrafen i era stadgar som gör att ni tar emot tvångsanslutna medlemmar i ert parti.

Anf. 14 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! År in och år ut har jag stått här och talat om alla de forskningsrapporter som visar hur kollektivanslutningen fungerar i praktiken och alla de opinionsmätningar som visar att en majoritet av socialdemokratin och fackföreningsrörelsens medlemmar är motståndare till kollektivanslutningen. Då säger Hilding Johansson att han inte har varit i tillfälle att göra några egna forskningar, som jag tydligen skulle ha gjort. Jag har inte gjort några egna forskningar, men jag har berättat om de forskningar och de opinionsmätningar som finns, men som Hilding Johansson aldrig har velat ta någon notis om eller velat kommentera och uppenbarligen heller aldrig velat ta del av. Det är det som är kärnpunkten. Hilding Johansson hävdar att reservationsrätten fungerar. Han vägrar att ta del av det överväldigande bevismaterial som visar att han har fel.

Hilding Johansson sade att han bara hade tre minuter på sig och att han därför bara kunde ge några få argument. Jag antar att han då ville koncentrera sig på de starkaste argument för sin sak som han kunde uppåda, och det var tydligen att jag tog fel på en bokstav i förkortningen IOGT-NTO.

Onsdagen den
18 november 1981

*Vissa grundlags-
frågor m. m.*

Jag tyckte i all enkelhet att det var ganska avslöjande att *det* var ett av Hilding Johanssons starkaste argument i den här debatten.

Anf. 15 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Jag tycker att vi inte skall glömma att när de borgerliga replikerar här så har de ingenting att säga om *kyrkans* kollektivanslutning. Jag tycker att detta kan betonas både en och flera gånger.

Jag håller med Hilding Johansson om att det inte är pengarna det är fråga om. Men har argumenterar som så, att det som skall vara det avgörande är att *facket* skall få inflytande över det politiska livet. Jag skulle vilja vända på det och säga att min erfarenhet är att det är *partiet* som har fått inflytande över den fackliga verksamheten och att detta kan vara hämmande. Jag beklagar om han inte har upptäckt och oroats av att det i olika lägen kan finnas problem med anledning av de två organisationernas skilda intressen. Jag tror det är hämmande för de syften som arbetarrörelsen egentligen borde ha.

Det kan väl inte heller vara så, att Hilding Johansson är oroad över att socialdemokraterna skall få medlemmar direktanslutna? Jag vill ändå upprepa vad traditionen i arbetarrörelsen säger – den unge Branting räknas väl dit? Det hoppas jag. Han säger – som jag sade i mitt första inlägg här – att arbetarna måste rikta sin uppmärksamhet åt två håll: för det första att organisera sig politiskt, i strävan att förändra detta samhälle, och för det andra att organisera sig för att kunna hålla kapitalisterna stängna i den dagliga ekonomiska kampen för brödfödan. Det lämpligaste är att de bägge organisationerna ej sammanblandas, men att de kan gå hand i hand i det stora arbetet. Detta måste väl vara ledstjärnan.

Jag tycker att man inte bör gå på ett och ett halvt ben. Gå gärna på två ordentliga ben! Vad som händer i dag är att man går med ett haltande ben, eftersom man inte tar till vara den kraft som finns i fackföreningsrörelsens djupa led.

Anf. 16 HILDING JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Bakom kollektivanslutningen ligger tanken att det behövs en facklig och politisk samverkan. Om inte denna tanke funnes, skulle det aldrig existera någon kollektivanslutning. Det är alldeles uppenbart att den nuvarande situationen med svår arbetslöshet, stora ekonomiska problem och annat stärker denna samhörighet och leder till att man ännu kraftigare kommer att markera att den fackliga verksamheten inte räcker utan behöver kompletteras av en politisk verksamhet. Och majoriteten har funnit denna i en socialdemokratisk form.

Då frågar man: Vad blir det av minoriteten? Hur skall dess åsiktsfrihet kunna upprätthållas? Det har alltid funnits personer i fackföreningsrörelsen som inte har varit socialdemokrater, och dessa har hävdat sina meningar. Bl. a. den närmast föregående talaren och hans meningsfränder har gjort detta. Och de som inte vill bli inräknade i det socialdemokratiska partiet har möjlighet att reservera sig. Det verkar nu som om man helt underkänner detta och tar fram andra saker. Mitt råd till den solidariske fackförenings-

medlemmen som inte vill vara socialdemokrat är att han skall verka fackligt men självfallet tillhöra det parti som han känner samhörighet med. Jag tycker förstås att han har valt fel parti, om han stöder Per Unckel. Men han har rätt att göra detta i kraft av reservationsrätten.

Man har menat att vi frestar tålmodet genom att inte följa det uttalande som våra politiska motståndare här har gjort sju gånger. Sven-Erik Nordin, som är en bibelkunnig man, kanske erinrar sig att det, enligt den nya bibelöversättningen, ändå var sju gånger sju gånger som man skulle förlåta den som man ansåg hade syndat. För min del kan jag inte betrakta detta som någon synd. Vi vill helt enkelt, i kraft av föreningsfriheten, att vi själva inom arbetarrörelsen skall få bestämma. Det är de enskilda fackföreningarna som skall göra det – inte Sveriges riksdag.

Låt mig bara få tillägga att anledningen till att jag rättade Daniel Tarschys på en enda punkt helt enkelt var att det skulle bli korrekt i riksdagens protokoll. Jag är medveten om att han inte har forskat på detta område, och jag har faktiskt läst alla dessa forskningsrapporter. Men eftersom en majoritet inte har sagt nej till kollektivanslutning, har jag dragit den slutsatsen att det inte kan förhålla sig exakt på det sätt som forskningsrapporterna säger.

Talmannen anmälde att Per Unckel, Daniel Tarschys, Lars-Ove Hagberg och Sven-Erik Nordin anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 17 ALLAN ÅKERLIND (m):

Herr talman! Ännu en gång behandlar vi den skamliga kollektivanslutningen. I det som en gång kallats för frihetens stamort på jorden fortsätter man från socialdemokratisk sida att ta emot medlemmar i klump – medlemmar som inte ens blivit tillfrågade om huruvida de redan är medlemmar i något annat parti.

Jag träffade en gång en man som när han hade frågat sin fackliga avdelning om han var kollektivansluten hade fått svaret: Ja, vi har beslutat att du skall vara socialdemokrat. Själv blev jag utsatt för detta för några år sedan, när min fackliga avdelnings representantskap beslöt att alla avdelningens drygt 6 000 medlemmar skulle vara socialdemokrater. Det egendomliga är att det socialdemokratiska partiet tar emot alla dessa människor som medlemmar. Även jag, som då var riksdagsman för moderaterna, blev införd som medlem i det socialdemokratiska partiet.

Tänk er hur det känns att få beskedet: Ja, vi har beslutat att du skall vara socialdemokrat. Det innebär att man förlorar en del av sitt eget värde, att man inte har förtroendet att själv fatta beslut om vilket parti man vill tillhöra.

De allra flesta socialdemokrater tycker egentligen att kollektivanslutningen är fel. De skäms över den – och det med rätta. Jag förstår dem. Det känns naturligtvis inte roligt att trampa på människovärdet.

Ofta talar socialdemokraterna om det historiska sambandet mellan

Onsdagen den
18 november 1981

*Vissa grundlags-
frågor m. m.*

fackföreningsrörelsen och det socialdemokratiska partiet. Men varför finns då denna kollektivanslutning nästan bara i Sverige? Varför inte i Finland, Danmark, Tyskland eller Frankrike, för att ta några exempel?

Socialdemokrater i början av seklet ansåg att kollektivanslutningen var en nödlösning så länge man inte hade rösträtt och föreningsrätt. Det är nu 45 år sedan de sista av dessa krav blev uppfyllda. Men fortfarande tillämpar socialdemokraterna kollektivanslutning, även 45 år sedan den mist det sista av sitt eventuella berättigande.

Skall man åberopa det historiska sambandet konsekvent på det sättet, så skulle vi kanske ha kvar både vikingafärder, adelsvalde och träldom i det här landet. Det är konstigt att socialdemokraterna inte slår vakt om även sådana otidsenliga företeelser, när man slår vakt om den otidsenliga kollektivanslutningen.

En bit på den vägen har man ju gått ändå, när man betraktar alla fackföreningsmedlemmar som om de vore det socialdemokratiska partiets trälar. De fackligt anslutna försöker man på olika sätt att mjölka på pengar. Socialdemokratiska aktiva uttalar sitt stöd för socialdemokratisk politik även på de borgerliga medlemmarnas vägnar. I kraft av majoritet och makt kör man bara över dessa. Som kronan på verket tvångsansluter man sedan medlemmarna till det socialdemokratiska partiet.

Men dessa kollektivanslutna skulle aldrig kunna bli medlemmar i det socialdemokratiska partiet om partiet inte tog emot dem i klump och utan att de är tillfrågade. Ansvaret för detta faller inte på någon facklig organisation utan enbart på socialdemokratiska partiet, som med ett enkelt beslut kan införa samma regel som alla andra partier i Sverige: att bara ta emot enskilda medlemmar som själva vill bli medlemmar. Socialdemokraterna kan aldrig påstå att det är något fel att avskaffa kollektivanslutningen och därmed sluta trampa på den enskildes människovärde. Men socialdemokraterna vrider sig som maskar inför att ta det steget. Och nu har man kommit på att det kanske skulle gå att ansluta organisationer i stället.

Den socialdemokratiska partisekreteraren har vid en utfrågning inför konstitutionsutskottet i oktober 1980 sagt att "man skulle kunna tänka sig en sådan form att organisationen ansluter sig men de enskilda medlemmarna av den fackliga avdelningen inte automatiskt blir anslutna till partiet". Detta har man tydligen redan börjat tillämpa. Socialdemokraterna tar alltså inte bara emot de av dem tidigare kritiserade ekonomiska bidragen från juridiska personer utan är även beredda att ansluta juridiska personer som medlemmar i partiet.

Problemet uppstår då vilken rösträtt dessa organisationer skall ha i partiet. Skall organisationer kunna väljas till förtroendeuppdrag? Hur nära kommer man då det fascistiska korporativa samhället? Socialdemokraterna är här inne på en mycket farlig väg – inte bara farlig för det socialdemokratiska partiet utan för hela landet.

Eftersom socialdemokraterna inte tycks bry sig om vad riksdagen säger, så är det hög tid att lagstifta mot kollektivanslutning och mot att organisationer skall kunna bli partimedlemmar.

Jag yrkar bifall till reservationen nr 2 av Anders Björck m. fl. Men jag undrar samtidigt varför inte folkpartiet är med på den reservationen. Partiledaren för folkpartiet har ju offentligt sagt att folkpartiet skall gå med på lagstiftningskravet, men när frågan kommer till utskottet så är inte hans partikamrater med, trots att det även finns en fp-motion i frågan.

Om vi inte vinner majoritet för lagstiftning här i dag, så hoppas jag att både folkpartiet och centern nästa år ställer upp på lagstiftning till frihetens försvar. Daniel Tarschys uttalande i dag väcker en förhoppning om det. Men allra bäst vore naturligtvis om socialdemokraternas ledning insåg att de är inne på en djupt odemokratisk och farlig väg och själva avskaffar kollektivanslutningen.

Nu säger Hilding Johansson att när en fackförening ansluter sina medlemmar till SAP föreligger inget tvång. Ja, det är ju märkligt!

I dag, säger Hilding Johansson, gäller det fackföreningarnas rätt att ansluta sig till det socialdemokratiska partiet - nästa gång kan det gälla anslutning till Svenska missionsförbundet. Jag tillhör själv t. ex. Byggnadsarbetareförbundet, Villaägareförbundet och Röda korset. Om Byggnadsarbetareförbundets, Villaägareförbundets eller Röda korsets lokalavdelningar kollektivt ansluter alla sina medlemmar till Svenska missionsförbundet, skulle jag naturligtvis protestera på samma sätt som jag gör mot kollektivanslutningen till socialdemokratiska partiet.

Man kan reservera sig, säger Hilding Johansson. Är verkligen Hilding Johansson så blåögd att han inte ser några problem med det? Hilding Johansson har säkerligen inte själv haft anledning att reservera sig, men jag har tvingats att göra det, och jag kan försäkra att det är en förödmjukelse att tvingas till det. Jag har träffat många som har känt det likadant. Det blir ännu värre i de fall där facket kräver att reservationen skall vara skriven på särskild blankett, som finns bara på fackföreningsexpeditionen, under viss tid när denna är öppen. Det kan påvisas exempel i Stockholmsområdet där så är förhållandet. I vissa fall förekommer det att reservanternas namn kommer upp på företagens anslagstavla som exempel på osolidariska medlemmar. Jag har mött ett fall i Småland, där det har gått till på det sättet.

Mot denna bakgrund säger Hilding Johansson att det inte förekommer tvång, och att man har reservationsrätt. Om det socialdemokratiska partiets företrädare här i kammaren vet så litet om verkligheten, är det skrämmande. Jag har också hört flera exempel på att personer som visat sig ha borgerliga sympatier har trakasserats. I ett fall skulle ett större företag minska personalstyrkan. Händelsevis fanns alla anställda med kända borgerliga sympatier med på listan över dem som skulle avskedas. I ett annat fall fick vi följande svar från en fackföreningsordförande, när vi ifrågasatte det riktiga i en persons avskedande: Det skall du ha klart för dig, att borgare skall inte ha några jobb.

En moderat fackklubbsordförande fick beskedet, inför många vittnen, av en ombudsman: Det - alltså fackklubbsordförande - skall jag se till att du inte skall vara längre.

Mot bakgrund av dessa exempel säger Hilding Johansson: Vi har ju

Onsdagen den
18 november 1981

*Vissa grundlags-
frågor m. m.*

reservationsrätten, och det förekommer inget tvång. – Det är skrämmande.

Anf. 18 MARGOT HÅKANSSON (fp):

Herr talman! Nu har tydligen lejonet varit uppe i debatten. Jag vet inte om vi skall kalla Allan Åkerlind och mig för lamm, eller vad vi skall benämnas. I varje fall har de flesta av företrädarna för utskottet – ett undantag är Daniel Tarschys – gått ut ur kammaren. De har fört denna debatt tidigare. Jag tänker, herr talman, i alla händelser säga vad jag anser i den här frågan.

Varje människa måste ha en grundläggande demokratisk rättighet att själv få bestämma om hon eller han vill tillhöra ett politiskt parti, och i så fall vilket. Det har sagts många gånger i dag, men det tål att upprepas.

Riksdagens under sju år återkommande uppmaningar har haft föga effekt på socialdemokratiska partiets kollektivanslutning av medlemmar till sitt parti. Jag misstänker med fog att det uttalande som troligen blir resultatet av behandlingen av utskottets betänkande kommer att mötas av samma nonchalans av socialdemokratiska partiet. I motion 1980/81:493 har jag tillsammans med ett par partikamrater klart tagit ställning för att det nu är dags för en lagstiftning, som skyddar den enskilde individen mot det överväld och maktmissbruk som den utsätts för genom att mot sin vilja anslutas till det socialdemokratiska partiet.

Jag ser att socialdemokraternas företrädare i debatten i dag, Hilding Johansson, nu har kommit in i kammaren, och jag tackar för det. Kan han verkligen försvara en så i grunden felaktig sak som att socialdemokratiska partiet tvångsansluter omkring 35 % av sina medlemmar? Dessa kollektivt tvångsanslutna bildar också underlag för partistödet, som därigenom blir orättfärdigt stort. Resonemanget om reservationsrätten kan Hilding Johansson inte försvara – han har gjort det mycket dåligt i dag – eftersom de olika fackförbunden endast godtar en personlig reservation. Det är ofta mycket besvärligt att få utträda ur ett parti som man aldrig ansökt eller bett om att få tillhöra. Därmed röjs också rösthemligheten.

Med anledning av min motion, som i sitt yrkande sammanfaller med den moderata reservationen i konstitutionsutskottets betänkande nr 10, kommer jag vid omröstningen att i första hand stödja reservationen från moderata samlingspartiet.

Tyvärr kommer reservationen ej att kunna samla majoritet i kammaren, och därför kommer i realiteten denna debatt att utmynna i majoritet för ett åttonde uttalande mot kollektivanslutningen.

Vad kommer socialdemokraterna att göra med nr 8 i raden av uttalanden? Troligen detsamma som med de övriga sju – alltså ingenting eller nästan ingenting.

Herr talman! I andra hand kommer jag att stödja reservation 1 från folkpartiet och centern.

Anf. 19 LAHJA EXNER (s):

Herr talman! Låt mig först yrka bifall till de socialdemokratiska reservationerna i betänkande nr 10 och speciellt till reservation nr 6 gällande vidgad rösträtt för invandrare som inte är svenska medborgare.

Än en gång har vi att här i kammaren ta ställning för ökade möjligheter för våra invandrade kamrater att delta i den för oss alla avgörande politiska beslutsprocessen. Trots att denna fråga har återkommit år efter år, har de borgerliga ledamöterna inte velat lyssna till sakargumenten.

Jag måste för invandrarnas skull beklaga de borgerliga partiernas totala ovilja att lyssna, att ta intryck, och deras bristande känsla för rättvisa och demokrati – allra helst när de vet att stora medborgargrupper är beredda att förutsättningslöst pröva hur denna åttendedel av Sveriges befolkning skall få ökad rätt att delta i val till alla beslutande församlingar i sitt nya hemland. Låt mig citera några rader ur LO:s invandrapolitiska program:

”Demokrati är inte bara en fråga om formell rätt att rösta. För att människor skall utnyttja sina demokratiska rättigheter gäller det också att ha kunskaper och veta att man kan påverka. I det politiska livet stimuleras detta av de olika partierna. På arbetsplatsen av den fackliga organisationen.

På motsvarande sätt måste kommunerna stimulera invånarna att aktivt delta i den kommunala demokratin. Detta kan ske genom olika metoder. Flertalet kommuner ger i dag viss information till hushållen. I många fall är dock informationen till invandrarna bristfällig eller obefintlig. Även om det finns stora invandrargrupper i kommunerna. LO anser det angeläget att kommunerna gör större ansträngningar för att informera och stimulera invandrarna i detta avseende.”

Den svenska fackföreningsrörelsen, med LO i spetsen, har i årtal arbetat för att invandrarna skall bli delaktiga i den politiska demokratin. Kamraterna i det miljonhövdade LO-kollektivet anser att det första steget med kommunal rösträtt och valbarhet är bra. Men fackföreningsrörelsen vill inte sätta en gräns vid denna reform. Den fackliga organisation, som har ”lejonparten” av invandrarna som medlemmar, ställer också kravet att frågan om rösträtt i riksdagsval för i Sverige bosatta invandrare som saknar svenskt medborgarskap skall utredas skyndsamt.

Invandrarorganisationerna i Sverige har en viktig uppgift som brobyggare och trygghetsfaktor. Regeringen har sagt att de är en viktig del av de svenska folkrörelserna, och folkrörelserna brukar i Sverige betraktas som en av demokratins byggstenar. Invandrarorganisationerna har också år efter år värdjat om ökade politiska rättigheter för invandrare som saknar svenskt medborgarskap. Denna värdjan ekar ohörd eller gör inget intryck. Ett av statsråden döpte om folkrörelserna till kravmaskiner, och ett annat statsråd skrev i juli månad 1981 till invandrarorganisationerna bl. a.:

”I skrivelse den 30 april 1980 har riksförbundet tillsammans med sex andra riksförbund tagit upp frågan om rösträtt i riksdagsval oavsett medborgarskap och anfört bl. a. att invandrare, som inte är svenska medborgare, f. n. saknar den grundläggande möjlighet att påverka samhällsutvecklingen som rätten att rösta i riksdagsval innebär.

Nr 29

Onsdagen den
18 november 1981

*Vissa grundlags-
frågor m. m.*

Onsdagen den
18 november 1981

*Vissa grundlags-
frågor m. m.*

Riksdagens majoritet har genomgående avfärdat såväl förslag om införande av rösträtt i riksdagsval för icke svenska medborgare som förslag om att parlamentariskt utreda frågan.

Jag delar er uppfattning att det är viktigt att alla som bor i Sverige har möjlighet att påverka sin situation och samhällsutvecklingen. Ett väsentligt steg i den riktningen togs när rösträtt för invandrare i kommunala val infördes. När det gäller rösträtt i riksdagsval för utländska medborgare har regeringen samma invändningar som riksdagsmajoriteten.

Jag vill alltså med detta brev informera förbundet om att regeringen under innevarande mandatperiod inte avser ta initiativ i riktning mot ett genomförande av rösträtt i riksdagsval för icke svenska medborgare."

Detta brev vittnar om en förvånansvärd inställning till kammarens beslutsfunktion – regeringen avvisar frågan innan riksdagen har behandlat inlämnade motioner i ärendet. Ett sådant förfaringsätt är skadligt för människornas förtroende för politik och riskerar deras tro på demokratiska arbetsformer.

Vi socialdemokrater tror på alla människors lika värde. Vår handlingslinje är jämställdhet i lagstiftningen: samma rättigheter, men också samma skyldigheter för invandrare som för svenska medborgare. Den kommunala rösträtten blev en självklar förutsättning på lagstiftningsreformerna. I dag vill vi gå vidare.

Jag yrkar bifall till reservation nr 6.

Anf. 20 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Herr talman! Vårt parti anser att alla människor som bor och arbetar här i landet skall ha samma rättigheter och skyldigheter. Rösträtten är en grundläggande demokratisk rättighet som bör tillfalla alla människor i Sverige på lika villkor. Det var ingen tillfällighet att just frågan om allmän rösträtt togs fram som en av de stora frågorna när arbetarrörelsen började formera sig. Och alltsedan dess har kampen för att utvidga demokratin och försvara den mot varje inskränkning varit huvudfrågan för arbetarrörelsen. Rösträtten är som alltid en klassfråga. Det tog den svenska arbetarklassen flera decennier av kamp att uppnå nu gällande politiska rättigheter. I dag gäller det invandrarnas rösträtt.

I dag har vi, herr talman, den situationen att det finns ca 300 000 människor i landet som saknar möjligheter att påverka det politiska livet. Det är människor som bor och arbetar i vårt land. De har levt här i årtal, och förmodligen kommer de att stanna kvar här resten av sina liv. Deras barn går i svenska skolor, och de lever hela sitt ekonomiska och kulturella liv här i landet.

I dag har vi den mycket vanliga situationen att människor arbetar på samma arbetsplats och har gemensamma sociala och ekonomiska intressen. Men en del av dem är uteslutna från möjligheten att politiskt påverka dessa intressen på grund av att de är utländska medborgare. Detta minskar i praktiken också möjligheterna för dem som är svenska medborgare att hävda sina intressen. Om man utgår ifrån att den helt övervägande delen av dessa

Onsdagen den
18 november 1981

*Vissa grundlags-
frågor m. m.*

300 000 verksamma människor som i Sverige är berövade sin rösträtt tillhör arbetarklassen, så betyder det att arbetarklassen i Sverige inte har en politisk representation som svarar mot dess egentliga styrka. Det betyder också att det borgerliga skiktet är i motsvarande grad överrepresenterat i riksdagen. Invandringen har på så sätt radikalt förändrat förutsättningarna för demokratins utveckling i Sverige. Men det förhållandet tycks inte bekymra utskottet eller beröra dess demokratiska sinnelag. Utskottet är, av argumentationen att döma, mera intresserat av att slå vakt om rösträttsbestämmelserna och framför allt kopplingen mellan medborgarskap och rösträtt. Där klamrar man sig fast och hävdar desperat rösträttsbestämmelsernas oinskränkbarhet, *inte bara för att utvidga och fördjupa demokratin utan för att inskränka densamma.*

Herr talman! Rösträttsreformens syfte är att ge alla människor möjlighet att påverka det politiska skeendet och samhällslivet i ett land där de lever och arbetar. Den garanterar att den politiska ledningens beslut, som bestämmer landets utveckling, *motsvarar folkmajoritetens intressen och vilja.* De nuvarande rösträttsbestämmelserna, och framför allt kopplingen mellan rösträtt och medborgarskap, garanterar att alla medborgare i ett land, oavsett kön, egendomsförhållanden, bildning osv. skall ha rösträtt.

Om man utgår ifrån att befolkningssammansättningen i ett land är enhetlig, så framkommer inte några problem för demokratins utveckling, eftersom de som bor och arbetar i ett land också är medborgare i det landet. Under sådana förutsättningar kommer inte rösträttsbestämmelserna, dvs. kopplingen mellan medborgarskap och rösträtt, att strida mot rösträttsreformens syfte.

Men i dag är de förutsättningarna helt annorlunda. Arbetskraftsinvandringen, som under de senaste decennierna har fått formen av en folkvandring, har inneburit att en stor del av de människor som bor och arbetar i ett land inte är medborgare i det här landet. Under tioårsperioden 1966–1975 invandrade ca 18 miljoner människor till olika länder i Västeuropa. Den absolut övervägande delen av dem är inte medborgare i de länder de bor och arbetar i. Följaktligen saknar möjligheter att påverka det politiska livet i de länderna. Orsaken till detta är rösträttsbestämmelsernas nuvarande utformning, nämligen kopplingen mellan medborgarskap och rösträtt. De ändrade förutsättningarna gör att rösträttsbestämmelserna kommer i motsättning till rösträttsreformens syfte, de urholkar demokratin och försvarar demokratins utveckling. Men det förhållandet tycks inte oro utskottsledamöterna alls. För Sveriges del garanterar inte de nuvarande rösträttsbestämmelserna att alla människor som bor och arbetar i landet skall kunna påverka den politiska beslutsprocessen. De garanterar i stället att 300 000 människor skall utestängas från den demokratiska beslutsprocessen.

Man kan naturligtvis fråga sig: Är inte utskottsledamöterna bekymrade alls av de negativa effekterna som kan bli följden av att den stora demokratiska reformens syfte urholkas på det viset? I sitt avslagsyrkande på vår motion säger utskottet följande:

”De argument som föranlett riksdagen att vid flera tidigare tillfällen avslå

Onsdagen den
18 november 1981

*Vissa grundlags-
frågor m. m.*

motionsförslag av motsvarande innebörd som de vilka nu behandlas är enligt utskottets mening fortfarande aktuella. Utskottet kan för sin del inte nu se anledning till ett annat ställningstagande ---."

Ett av de argument som har använts tidigare för att avstyrka liknande vpk-motioner är följande: "Rösträtt bör inte tillkomma den som inte känner sådan samhörighet med landet att han är beredd att söka medborgarskap." Hur skall man tolka ett sådant påstående? Kriteriet på samhörighet med landet är således enligt utskottet och den borgerliga riksdagsmajoriteten att man är beredd att förvärva eller upprätthålla svenskt medborgarskap. Vpk anser detta vara en felaktig uppfattning om vad samhörighet med landet innebär. Det är en oerhört lättvindig generalisering, som innebär att man tillmäter hundratusentals människor av olika nationaliteter och med de mest skilda förhållanden i övrigt samma förhållningssätt till landet, därför att de saknar svenskt medborgarskap.

Det leder också till den orimliga slutsatsen att personer som i handling uppsåtligt har undantagit sig skyldigheter här, t. ex. genom att flytta kapital till ett annat land och göra svenska arbetare arbetslösa, eller som av skatteskäl valt att bosätta sig i ett annat land eller smugla valuta ut ur landet anses ha samhörighet med landet, så länge de behåller sitt svenska medborgarskap. Däremot anses inte den invandrare som bor och arbetar här och i handling fullgör sina skyldigheter gentemot det svenska samhället ha en sådan samhörighet, med mindre än att han söker svenskt medborgarskap. Och då – från den ena dagen till den andra – skaffar han sig den nödvändiga samhörighetskänslan.

Utskottet och regeringen är – det är tydligt – av den meningen, att människor som bor och arbetar i vårt land, som har levt här i årtal och förmodligen kommer att stanna kvar här resten av sina liv, skall förbli främmande element i det svenska samhället. Man anser tydligen att de och deras barn, som växer upp här, skall förbli främlingar som på grund av sitt medborgarskap inte känner samma samhörighet med landet som övriga svenskar.

Utskottet vägrar att betrakta invandrarna som en del av det svenska samhället. Man söker i stället särskilja en stor del av invandrarna som grupp genom konstaterandet att de inte känner samma samhörighet med landet som övriga invånare. Den inställningen befäster och underblåser de fördomar och rasistiska tendenser som gör sig gällande i dag i det svenska samhället.

Utskottet säger vidare att om rösträtten frikopplas från medborgarskapet skulle det innebära att innehålllet i medborgarskapet skulle tunnans ut i alltför hög grad. På vilket sätt då? Kan jag få ett enda konkret uttryck för hur medborgarskapet uttunnas genom att invandrarna får ett politiskt inflytande över sina liv? På vilket sätt kommer de svenska medborgarnas rättigheter eller kvaliteter eller förmåner, som är inbegripna i begreppet medborgarskap, att uttunnas eller bli mindre värda om invandrarna får rösträtt?

På vilket sätt – eller till vilken grad – anser utskottet att innehålllet i medborgarskapet har tunnats ut i samband med att invandrarna har fått

rösträtt i kommunfullmäktige och landstingsval? För att här undvika missförstånd vill jag påpeka att vårt förslag i denna motion icke innebär några inskränkningar i gällande rösträtt men däremot utvidgningar av denna rösträtt till grupper som i dag saknar demokratiskt inflytande. Vad utskottet menar med att medborgarskapet skulle komma att uttunnas om invandrarna fick rösträtt är i allra högsta grad oklart. Till motivet om uttunnningen av medborgarskapet kan sägas följande. Naturligtvis blir ingen svensk mindre svensk av att invandrare får delta i riksdagsval. Detta vet också regeringen och de borgerliga partierna. Borgerligheten och dess partier oroas av att deras maktställning kan hotas, om rösträtten för invandrare utsträcks även till dem som inte har svenskt medborgarskap.

Borgerligheten åberopar och använder i sin argumentation rösträttsbestämmelser som inte motsvarar de faktiska förhållandena i landet och motverkar därmed för att slå vakt om sina klassintressen nu som tidigare de grundläggande demokratiska reformernas syfte och utveckling.

Och de som i dag mest högljutt och med alla medel hävdar medborgarskapets och rösträttens oskiljaktiga förening som bevis för individens samhörighetskänsla med landet är de som i kapitalexportens och multinationaliseringarnas tidevarv representerar de krafter i samhället som bekänner det enda fosterland de vet, nämligen Profiten.

Herr talman! I det betänkande som vi diskuterar i dag finns det en socialdemokratisk reservation som, i likhet med vad som var fallet föregående år, kräver en utredning, som dels skall göra en samlad bedömning av de erfarenheter och studier angående invandrarernas deltagande som finns från två kommunalval och en folkomröstning, dels skall studera om rösträtten kan utvidgas ytterligare och även omfatta riksdagsvalet. I samma reservation yrkar socialdemokraterna avslag på vår motion med motiveringen att om våra krav genomförs kan vissa invandrare få rösträtt och bli valbara både till hemlandets parlament och till den svenska riksdagen. Till det argumentet kan jag säga följande:

För det första: Det finns i Sverige i dag över 100 000 människor med dubbelt medborgarskap. Kan socialdemokraternas representanter ge något exempel som visar att den dubbla valbarheten har utnyttjats?

För det andra: Om ni ändå bedömer det så att det föreligger en teoretisk risk för en sådan dubbel valbarhet, kan man undanröja den med en enkel lagstiftning. Men då borde ni ha krävt en utredning om *hur* invandrarna skall få rösträtt och inte *om* de skall få rösträtt över huvud taget.

För det tredje: Vårt parti har genom vår representant i grundlagskommittén lagt fram förslag om att behandla frågorna om invandrarernas rösträtt i riksdagsval. Ni har tillsammans med de borgerliga partierna avvisat förslaget. Dessutom innebär ert förslag, om det förverkligas, att ställningstagandet i frågan uppskjuts minst sex år plus den tid som den tänkta utredningen behöver för att mangla fram förslaget.

Mot denna bakgrund anser vi att er reservation inte har som syfte att underlätta och påskynda uppfyllandet av kravet på rösträtt för invandrare i riksdagsval utan det är ett sätt att slippa ta ställning i denna fråga. Vi tänker

Onsdagen den
18 november 1981

*Vissa grundlags-
frågor m. m.*

inte stödja reservationen. Nu får ni faktiskt bestämma er: Är ni för eller är ni emot rösträtt för invandrare i riksdagsval? Där borde ni svara klart.

Herr talman! Jag yrkar bifall till vpk-motionen 1980/81:867.

Anf. 21 BENGT KINDBOM (c):

Herr talman! Frågan om rösträtt i riksdagsval för invandrare som inte är svenska medborgare har aktualiserats vid flera tillfällen efter 1975. När vi nu diskuterar denna fråga för tredje gången under innevarande mandatperiod är risken stor för att det är samma argument som framförs som vid tidigare tillfällen. Det är kanske också naturligt, eftersom konstitutionsutskottets skrivning med anledning av de två motioner – 1980/81:651 och 867 – som utskottet behandlat hänvisar till riksdagens tidigare ställningstagande.

Internationellt sett gäller följande: I de flesta länder är medborgarskapet en grundläggande förutsättning för val på den nationella nivan. Motiveringen härför är att rösträtt inte bör tillkomma dem som inte känner sådan samhörighet med landet att vederbörande vill förvärva medborgarskap. Vidare anser utskottet att brytandet av sambandet mellan medborgarskap, å ena sidan, och rösträtt och valbarhet, å andra sidan, skulle leda till att innehållet i medborgarskapet skulle tunnas ut i alltför hög grad. Detta är en internationell uppfattning och den tillämpas, såvitt jag förstår, konsekvent även i länder med socialdemokratisk eller kommunistisk politisk ledning.

Socialdemokraterna har också i sin motion pekat på ytterligare problem, nämligen "att vissa invandrare kan få rösträtt och bli valbara både till hemlandets parlament och till den svenska riksdagen".

Vi har alltså förut diskuterat frågan om sambandet mellan medborgarskap och rösträtt. Ställningstagandet på den punkten har inte förändrats.

När beslutet om den kommunala rösträtten för invandrare fattades vägde betydelsen av att ge invandrarna lokalt politiskt inflytande tungt. Det vägde tyngre än frågan om samband mellan medborgarskap och rösträtt.

Utskottet har hänvisat till beslutet 1976 om den avkortade kvalifikationstiden för att erhålla svenskt medborgarskap. Kvalifikationstiden avkortades då från tre till två år för nordiska medborgare och från sju till fem år för övriga utländska medborgare.

Detta är en väg att snabbare ge invandrarna rösträtt och därmed också valbarhet till riksdagen. Huvudfrågan är hur invandrarna skall få rösträtt. Utskottsmajoriteten står fast vid att rösträtten skall vara anknuten till medborgarskapet. Att det också fungerar är Lahja Exner och Alexander Chrisopoulos ett bevis för. Invandrarna har en möjlighet att vara med och påverka det politiska livet.

Frågan om att utreda och utvärdera invandrarernas deltagande i den politiska beslutsprocessen har i detta sammanhang också aktualiserats av socialdemokraterna.

Beträffande de utredningar som f. n. arbetar med dessa frågor har utskottet hänvisat till det arbete som pågår inom invandrarverket, statistiska centralbyrån och expertgruppen för invandrarforskning.

Vidare har utskottet hänvisat till den under 1980 tillsatta utredning som

skall se över invandringspolitiken samt de villkor som gäller för invandrare och etniska minoriteter i Sverige. I direktiven sägs bl. a.:

”Det är angeläget att en samlad utvärdering görs av effekterna av de reformer som har införts under 1970-talet i syfte att främja jämlikheten mellan invandrare och den inhemska befolkningen, öka den kulturella valfriheten för invandrare och minoriteter, vidga invandrarnas möjligheter till politiskt inflytande och öka samverkan mellan invandrare och befolkningen i övrigt.”

Jag vill ytterligare understryka att det är utredningens uppgift att utvärdera effekterna av besluten under 1970-talet att ”vidga invandrarnas möjligheter till politiskt inflytande”.

I sin motion säger socialdemokraterna att utredningsarbetet är splittrat och att det finns betydande risk för att frågan om vilka ytterligare åtgärder som behövs för att underlätta invandrarnas deltagande i det politiska arbetet försummas.

Att tillsätta ytterligare en utredning kan, som jag ser det, inte innebära annat än att utredningsarbetet splittras ytterligare. Dessutom frikopplas det från de övriga frågorna om jämlikhet, ökad kulturell valfrihet och samverkan i övrigt, som måste vara viktiga i den totala bedömningen.

Slutligen vill jag påpeka att argumenteringen i kammaren och i tidigare debatter från socialdemokratisk sida inte helt överensstämmer med kraven i motionen och reservationen. Man kan av den debatten få uppfattningen att socialdemokraterna ställer ett direkt krav på vidgad rösträtt. Men socialdemokraterna har inte tagit ställning till om invandrare utan svenskt medborgarskap skall ha rösträtt i riksdagsvalet. Enligt reservationen är det t. o. m. en vid-sidan-om-uppgift att studera om rösträtten kan utvidgas ytterligare och även omfatta riksdagsvalet.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 22 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk) replik:

Herr talman! Det är beklämmande att höra utskottsrepresentanterna är efter år komma med samma argumentation – en argumentation som har slagits sönder i tidigare debatter – utan att på något sätt ta hänsyn till vad som sagts i de debatter som tidigare förekommit i riksdagen.

Enligt den argumentationen tillskrivs 300 000 människor här i landet som inte är svenska medborgare generellt samma förhållningssätt, oavsett nationalitet, oavsett sociala förhållanden, oavsett styrkan av deras band i övrigt med landet. De stämplas som människor som inte känner tillräcklig samhörighet med landet. Och detta görs av representanter för partier som i övrigt slåss för individens säregenskaper och rättigheter.

Men problemet är allvarligare än så. När utskottet säger att de som inte känner så pass stor samhörighet med landet att de förvärvar svenskt medborgarskap inte heller skall ha rösträtt, konstaterar man samtidigt att 300 000 människor inte känner denna samhörighet med landet. Vilka blir konsekvenserna av det konstaterandet? Kan man dra den slutsatsen att dessa människor betraktas som potentiella säkerhetsrisker i en krissituation? Skall

Onsdagen den
18 november 1981

*Vissa grundlags-
frågor m. m.*

dessa människor tro att det redan har vidtagits åtgärder för att i en
krisituation behandla dem på ett speciellt sätt?

Jag upprepar de frågor som vi tidigare har ställt till utskottets represen-
tanter: Kan utskottets representanter förklara på vilket sätt demokratin i
landet skulle bli lidande om invandrarna fick rösträtt? Kan utskottets
representanter förklara för de 300 000 människorna och för de svenska
medborgarna på vilket sätt innehållet i begreppet medborgarskap skulle
tunnas ut, förlora sin kvalitet, förlora sitt värde, om invandrarna fick
rösträtt? Kan ni förklara för de människor som ni säger inte känner tillräcklig
sambhörighet med landet hur de kommer att behandlas i fortsättningen, om de
skall betraktas som potentiella säkerhetsrisker eller inte?

Anf. 23 LAIJA EXNER (s) replik:

Herr talman! Helt klart och kort: Bl. a. höstens socialdemokratiska
partikongress har beslutat att partiet skall arbeta för att den här frågan skall
utredas. Det är kutym i Sverige att en fråga först skall utredas. Det var
likadant när man införde den kommunala rösträtten för invandrarna. Da
beslöt riksdagen först att frågan skulle utredas. Om jag inte helt missminner
mig togs beslutet om utredning 1973. Beslutet om att införa rösträtten togs
sedan 1975 och kunde gälla redan vid 1976 års val.

Vår målsättning är fullständiga politiska rättigheter för invandrarna. Vi vet
att denna fråga bland invandrarna betraktas som en av de viktigaste
rättvisefrågorna. Det visar bl. a. det rösträttsprojekt som statens invandrar-
verk genomförde efter 1979 års val. I slutrapporten om det projektet sägs det
att rösträtten i riksdagsval kan ha haft betydelse för invandrarernas låga
valdeltagande i kommunalvalet, och man fortsätter: "Invandrarna känner sig
diskriminerade när de inte har fullständiga politiska rättigheter. I varje fall
visar SIVs intervjuundersökning att cirka 70 procent av de intervjuade hade
upplevt denna fråga som viktig."

Anf. 24 BENGT KINDBOM (c) replik:

Herr talman! För den som har följt debatten några år visar det sig,
Alexander Chrisopoulos, att inte heller argumenten från vpk:s sida är särskilt
förnyade i det här sammanhanget.

Jag pekade på i mitt förra inlägg, och jag kan återigen understryka det, att
det på internationella planet råder i huvudsak det förhållandet att man har ett
samband mellan rösträtt, medborgarskap och valbarhet till riksdagen. I det
sambandet ligger, som vi ser det, ett värde för medborgarskapet. Talet om
potentiella säkerhetsrisker osv. tycker jag över huvud taget inte har med den
här frågan att göra, eftersom vi har sagt att den rätta vägen till rösträtten är
att gå via medborgarskapet.

Lahja Exner drog in höstens socialdemokratiska partikongress i debatten.
Jag noterar att utskottsbetänkandet och reservationen har skrivits efter
denna kongress. Huvudpunkten i den socialdemokratiska reservationen är
att man vill utvärdera de reformer som har skett och invandrarernas deltagande
i den politiska verksamheten. Vid sidan om detta bör också en utredning,

som socialdemokraterna föreslår, studera möjligheten att ge invandrarna rösträtt i riksdagsval.

Socialdemokraterna har alltså inte tagit ställning i den här frågan, och det är detta jag har velat påpeka. För man får närmast intrycket av i debatten att här finns ett förslag från socialdemokraternas sida att invandrarna skall få rösträtt.

Nr 29

Ondsdagen den
18 november 1981

*Vissa grundlags-
frågor m. m.*

Anf. 25 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk) replik:

Herr talman! Det är sant att vår argumentation inte har blivit kvalitativt annorlunda från år till år i det här ärendet, men det beror på att vi aldrig har fått några svar på våra frågor. Frågorna är berättigade, och jag hade väl hoppats att diskussionen i dag skulle bli annorlunda i jämförelse med tidigare debatter, men det visar sig att så inte är fallet.

Vi får fortfarande inga svar på de frågor som rör den argumentation utskottet använder sig av. Utskottet hänvisar till internationella förhållanden och bedömningar osv., som jag är mindre intresserad av. Det som jag är intresserad av är att från utskottets sida få ett svar på den konkreta frågan: På vilket sätt skulle demokratin i Sverige – jag talar om Sverige och inte om förhållanden i andra länder – bli lidande om invandrarna skulle få rösträtt i riksdagsvalen? Det är en elementär fråga. Alla de hundratusentals människor som berövas denna rösträtt kräver att ni svarar på den frågan.

Ännu mera allvarligt är det när utskottet säger att de människor som inte vill förvärva svenskt medborgarskap inte känner tillräcklig samhörighet med landet. 300 000 människor, som inte är svenska medborgare, bor och lever och verkar här. När ni har konstaterat att de människorna inte känner tillräcklig samhörighet med landet, måste ni i rimlighetens namn dra vissa konsekvenser av det.

Alla de här människorna frågar sig: Om regeringen och utskottet uppfattar oss på det sättet, vad tänker då utskottet dra för slutsatser av detta? Hur tänker ni behandla oss i en krissituation, när vi enligt deras uppfattning inte har tillräcklig samhörighet med landet?

Betraktas dessa människor i en krissituation som potentiella säkerhetsrisker på grund av bristande känsla för samhörighet med landet? Ni borde verkligen svara på frågorna. Ni är moraliskt skyldiga till det.

Dessutom borde ni förklara för de svenska medborgarna på vilket sätt innehålllet i begreppet medborgarskap kommer att tunnas ut, om invandrarna får rösträtt i riksdagsvalen. På vilket sätt kommer en svensk att bli mindre svensk, om invandrarna också får rösträtt?

Anf. 26 LAIIJA EXNER (s) replik:

Herr talman! Vi känner igen de här argumenten som används även i dagens debatt, men det finns faktiskt vissa andra faktorer som man också bör tänka på innan man tar ställning.

Det finns tusentals människor i det här landet – exakt hur många vet jag inte – som har dubbla medborgarskap. Dessa människor är faktiskt både

röstberättigade och valbara till den här kammaren, och ingen ifrågasätter detta eller ser någonting konstigt i det.

När det gäller att utreda frågan om att införa rösträtt även vid riksdagsval har vi ju också den sedvänjan, att när man ändrar på lagstiftning, försöker man göra det i samarbete eller åtminstone i samråd med de övriga nordiska länderna. Därför är det också rimligt att denna fråga utreds.

Utskottets majoritet hänvisar här till den invandrapolitiska utredningen, men ledamöterna bör veta att den utredningen inte kommer med sitt andra delbetänkande förrän 1984. Vi menar att det i dag finns underlag som bör sammanställas snarast möjligt. Man bör också ta fram faktorer som inte har berörts i någon enda undersökning. Hur upplever t. ex. invandrarna själva sin möjlighet att påverka de politiska besluten? Vad säger invandrarna själva? Därför menar vi socialdemokrater att den här frågan bör utredas snarast möjligt.

Anf. 27 BENGT KINDBOM (c) replik:

Herr talman! Lahja Exner tar upp problemet att det redan i dag finns personer med dubbelt medborgarskap som har rösträtt i två länder. Den gruppen blir ju ännu större, om ett socialdemokratiskt utredningskrav skulle vara att vidga rösträtten. Det har socialdemokraterna själva pekat på som ett problem, och det är därför vi vidhåller sambandet mellan medborgarskap och rösträtt.

Utredningstiden tas upp som ett hinder för att invandrarutredningen skulle arbeta med de här frågorna. Men en utredning som tillsätts i dag skulle knappast kunna verka snabbare än inom den tidsram som Lahja Exner här angav. Dessutom tappar man då den helhet som utredningen skall syssla med.

Alexander Chrisopoulos säger att han inte har fått några svar. Vi har svarat likadant i de tidigare debatterna. Skillnaden ligger väl däri att svaren inte accepteras. Jag har förut understrukit här i riksdagen att det inte finns någon skillnad i de rättigheter och skyldigheter som gäller.

Vad beträffar demokratin är bestämmelserna i regeringsformen, som är grundläggande för vår demokrati, sådana att svenskt medborgarskap är ett villkor för rösträtten och för valbarheten till riksdagen.

Talmannen anmälde att Alexander Chrisopoulos och Lahja Exner anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 28 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Jag skall mycket kort sammanfatta folkpartiets uppfattning i den här frågan.

Vi har för det första en positiv grundsyn när det gäller invandrarernas deltagande i svensk samhällsdebatt och svensk politik. Det är värdefullt att de tar full del i det svenska politiska livet. Vi har på olika sätt försökt främja det målet. Vi har varit med om att vidga stödet till invandrarorganisationer,

bygga upp stödet till invandartidningar och utöka informationen till invandrare i olika sammanhang. Vi har också bidragit till att det har blivit fler invandrarprogram i radio och TV.

För det andra har vi en positiv syn på att invandrarna får rösträtt. Vi anser att den naturliga vägen till det, liksom hittills, är att allt fler invandrare väljer att ta svenskt medborgarskap. Också det målet har vi på olika sätt försökt främja. Vi har medverkat till att kvalifikationstiden för medborgarskap har sänkts samt i riksdagen föreslagit en ytterligare sänkning för utomnördiska invandrare från fem till fyra år. Det förslaget har vi dock inte fått gehör för hos de övriga partierna.

För det tredje avisar vi socialdemokraternas krav på en ny utredning om invandrarernas deltagande i den svenska politiken. Det gör vi därför att det redan finns två ämbetsverk och tre utredningar som är engagerade i den frågan. Att tillsätta en fjärde utredning tycker vi då vore en överloppsgärning.

Det har enligt min mening varit värdefullt att både Alexander Chrisopoulos och Bengt Kindbom i den här debatten har belyst det dubbelspel som socialdemokraterna bedriver. De driver *en* linje i sina motioner och reservationer, där man är obestämd och yrkar på utredning. Men från denna talarstol driver man en helt annan linje. Detta svajande fram och tillbaka mellan två olika positioner har pågått i många år och har nu ytterligare illustrerats.

Jag tycker däremot inte det är bra att vi återigen har fått höra vad som tycks vara ett traditionellt inslag i den här debatten från Alexander Chrisopoulos, nämligen ett svepande omdöme om de svenskar som arbetar utomlands. De tycks enligt Alexander Chrisopoulos vara mer eller mindre kriminella element. Jag tycker att Alexander Chrisopoulos med sin erfarenhet och sina insikter om gruppfördomar skulle hålla sig för god för att komma med så svepande kollektiva omdömen.

Anf. 29 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk) replik:

Herr talman! Beträffande Daniel Tarschys påstående i slutet av det senaste anförandet vill jag säga att han bör lyssna noggrannare till mina anföranden. Jag har aldrig avsett att angripa utlandssvenskarna som grupp. Däremot har jag angripit de handlingar som vissa av dem har gjort sig skyldiga till.

Jag vill ställa en fråga, som det vore intressant att få svar av Daniel Tarschys på i hans egenskap av statsvetare. Rösträttsreformens syfte är ju att ge alla människor möjlighet att påverka det politiska skeendet och samhällslivet i det land där de bor och arbetar. Samtidigt är reformen en garanti för att den politiska ledningens beslut, som ju bestämmer landets utveckling, skall motsvara folkmajoritetens intressen och vilja. Rösträtten och dess koppling till medborgarskapet ger möjligheter åt de människor som bor i ett land, oavsett kön, egendomsförhållanden och bildning, att delta i den politiska beslutsprocessen.

Om man nu utgår ifrån att befolkningssammansättningen i ett land är enhetlig, dvs. att alla är medborgare, så sammanfaller rösträttsreformens

Nr 29

Onsdagen den
18 november 1981

Vissa grundlagsfrågor m. m.

Onsdagen den
18 november 1981

*Vissa grundlags-
frågor m. m.*

syfte med bestämmelserna. Men nu förhåller det sig inte så. Till Västeuropa har det skett en arbetskraftsinvandring. I Sverige bor 300 000 människor som inte är svenska medborgare. Rösträttsbestämmelserna, såsom de i dag är utformade, hindrar dessa 300 000 människor från att delta i beslutsprocessen. Och vid de rösträttsbestämmelserna klamrar ni er alltså fast och slår vakt om dem i första hand. Vad är ni egentligen intresserade av: demokratins innehåll och syfte eller bestämmelsernas oinskränkbarhet? Det borde ni kunna svara på.

Anf. 30 LAHJA EXNER (s) replik:

Herr talman! Det verkar som om Daniel Tarschys inte har hört vad jag har sagt, och därför upprepar jag det: Det är fullständigt klart att vi socialdemokrater arbetar för fullständiga politiska rättigheter för alla invånare i Sverige, både de svenska och de utländska medborgare som är bosatta här. Det fanns faktiskt en och annan bland oss invandrare som i somras, när folkpartiet skaffade sig en ny symbol – eller förnyade sin gamla symbol, den blåa blomman, som folkpartiet i början av det här århundradet använde som rösträttssymbol – trodde att den rösträttssymbolen kanske skulle kunna omfatta även invandrarna som bor i det här landet.

Anf. 31 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Jo då, jag har lyssnat till vad Lahja Exner sade. Hon säger precis samma sak nu som hon sade tidigare. Men vad jag påpekar är att det är ganska stor skillnad mellan vad Lahja Exner här säger och vad socialdemokraterna skriver i sina motioner och reservationer. Läser man reservationen, finner man att det där står att en utredning bör få "i uppdrag att studera frågan, om rösträtten kan utvidgas ytterligare", men i talarstolen har Lahja Exner redan bestämt sig för att rösträtten skall utvidgas. Det finns här, herr talman, en betydande skillnad mellan vad socialdemokraterna säger och vad de skriver. Det är där skilljelinjen går.

Sedan vill jag till Alexander Chrisopoulos säga att jag är ense med honom om att invandrarna bör få rösträtt, men att vi har olika uppfattningar om tekniken. Vår uppfattning är den att man bör få rösträtt genom att få svenskt medborgarskap, och vi är positiva till att så många invandrare som möjligt skaffar sig svenskt medborgarskap. Vi är beredda att underlätta den processen genom att sänka kraven för att få svenskt medborgarskap. Vi tycker det ligger ett värde i att man håller samman skyldigheter och rättigheter i ett knippe, och detta knippe kallas för medborgarskapet.

Anf. 32 LAHJA EXNER (s) replik:

Herr talman! När jag lyssnar på alla gamla argument från de borgerliga ledamöterna, kommer jag att tänka på en del debatter gällande valinformation till utlandssvenskarna och deras möjligheter till delaktighet i den svenska politiken. Tänk vilket engagemang och vilken värtalighet som utvecklas vid dessa debatter! Tänk om kummarens borgerliga ledamöter kunde använda en tiondel av denna känsla och värtalighet för att de i Sverige

bosatta, arbetande och skattebetalande utländska medborgarna skulle få sin möjlighet till ökat politiskt inflytande utredd!

Anf. 33 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk) replik:

Herr talman! För att ytterligare förtydliga vad jag menade när jag talade om vissa svenskar som visserligen är svenska medborgare men arbetar emot landets intressen, upprepar jag nu vad jag sade i mitt tidigare anförande och säger att de personer som av skatteskäl valt att bosätta sig i ett annat land eller som smugglar valuta ur landet anses ha sambörighet med landet så länge de behåller sitt svenska medborgarskap. Otvivelaktigt finns det sådana personer, men det innebär inte att alla som är utomlands kan betraktas som sådana. Detta var ett förtydligande av vad jag tidigare sade.

Det är ledsamt, men man måste betrakta innehållet i Lahja Exners. . .

Anf. 34 TALMANNEN:

Den medgivna repliken får endast avse Daniel Tarschys anförande.

Anf. 35 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk) replik:

Herr talman! Jag syftar på Daniel Tarschys replik, där han berörde Lahja Exners anförande.

Jag vill säga att det är ledsamt att Lahja Exners anförande gör att Daniel Tarschys och jag är överens på den här punkten. Men det fritar inte folkpartiet från dess ansvar. Det är bra att Daniel Tarschys konstaterar att folkpartiet har en positiv uppfattning om rösträtt för invandrare, och jag hoppas att han fullföljer detta och i konsekvens med sin uppfattning röstar för vårt förslag.

Anf. 36 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Jag begär ordet på sista tampen bara för att säga att när vi diskuterar den här frågan bör vi vara angelägna om att visa försiktighet med siffrorna. Lahja Exner sade att denna debatt gällde en åttondel av landets invånare, och senare har det talats om 300 000 personer. Men vad som åsyftas är, såvitt jag förstår, att införa samma rättigheter i riksdagsval som i kommunala val. Det innebär att man önskar införa rösträtt för de invandrare som har varit i landet mer än tre år och tio månader, som är den reella kvalifikationstiden enligt nuvarande lagstiftning. Då kommer man ner i ett mycket lägre antal personer än om man räknar alla de invandrare som inte är svenska medborgare.

Får jag upprepa att vi från vår sida är positiva till att invandrarna får rösträtt. Vi tycker att det är angeläget att sträva i den riktningen. Vi vill på allt sätt stödja invandrarnas aktivitet i svensk politik. Men vi vidhåller tanken att det är bäst att detta sker på ett sådant sätt att man inom ramen för medborgarskapet ger rösträtt till de invandrare som så önskar.

Nr 29

Onsdagen den
18 november 1981

*Vissa grundlags-
frågor m. m.*

Onsdagen den
18 november 1981

*Vissa grundlags-
frågor m. m.*

Anf. 37 HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Sedan vi sist diskuterade författningsfrågorna här i kammaren har grundlagskommittén avlämnat sitt betänkande, och kommittén var splittrad. Remissvaren ger en liknande bild av splittring. Regeringen har tillsammans med företrädare för oppositionspartierna konstaterat att det inte finns förutsättningar för en proposition före 1982 års val. I stället skall det nu arbeta en grupp inom justitiedepartementet under ledning av justitieministern och med representanter för samtliga riksdagspartier. Trots en duktig ordförande och skickliga sekreterare kunde grundlagskommittén inte arbeta sig fram till den samstämmighet som vi allmänt betraktar som en förutsättning för genomgripande förändringar i författningen.

Till en del berodde detta på brist på tid. Det hjälpte inte med ofta återkommande sammanträden. Det behövs en viss mognadsprocess, och framför allt krävs tid för diskussioner inom partierna. Denna tid stod inte till buds för kommittén. Den borgerliga majoriteten i kommittén ville lägga fram ett förslag så att regeringen skulle kunna komma med en proposition före mitten av november i år. Almanackan spelade en alltför stor roll. Det hade enligt min mening varit bättre att det i direktiven inbyggda tidsschemat hade övergetts. Vi var också från socialdemokratiskt håll angelägna om att inte slå igen några dörrar i kommittén.

Jag har tidigare kritiserat bestämmelsen i regeringsformen att det skall förflyta minst tio månader mellan den tidpunkt då ärendet för första gången anmäls i kammaren och valet, såvida inte en specialregel kan tillämpas. Tyvärr har jag fått bekräftelse på min tidigare kritik. Kanske vi hade kunnat arbeta oss fram till så stor samstämmighet på några punkter att det varit möjligt för regeringen att lägga fram en proposition, om vi hade sluppit arbeta under den hårda tidspress som tiomånadersregeln innebär. Även i en annan grundlagsfråga har jag blivit medveten om de utomordentligt stora bekymmer som regeln har åstadkommit.

Det vore säkert på sin plats att vi omprövade regeln. Dessa svårigheter kan man inte litet käckt vifta bort med att förklara, att om vi får fyraåriga mandatperioder så försvinner detta problem. Det betyder nog enbart att kommittén tar ytterligare tid på sig, och så får man arbeta i kanslihuset under ytterst hård tidspress om man skall hinna fram med propositionen tio månader före valet. Låt oss återgå till den gamla ordningen för propositionsavlämning i grundlagsfrågor!

När vi nu fortsätter att diskutera författningsfrågorna kan vi falla tillbaka på erfarenheterna från senare delen av 1970-talet och början av 1980-talet. Jag tror att man vågar påstå att 1974 års författning har fungerat väl tekniskt sett. Däremot har parlamentarismen drabbats av en kris. Det finns inte den handlingskraft och den konsekvens i besluten som fordras för att lösa de ekonomiska problemen. Då vi säkert även i fortsättningen tvingas att brottas med sådana problem är det viktigt att vi får en fungerande parlamentarism. Problemen hotar att alltmånga torna upp sig, om regeringarna är svaga och tvingas föra en kvartalspolitik och hoppa från tuva till tuva eller låta den

beryktade langbänken bli lösningen på samarbetsproblemen inom regeringen.

Erfarenheterna från 1970-talet pekar på att det finns ett behov att främsta stärka regeringen i det samspel mellan regering och riksdag som parlamentarismen innebär. Vi har emellertid också under 1970-talet och början av 1980-talet lärt oss att det inte räcker att regeringen har majoritet i riksdagen för att den skall vara stark och handlingsduglig. Den kan vara svag trots sin majoritetsställning därför att den är splittrad och ministrarna saknar förmåga att handla eller i övrigt inte är vuxna sina uppgifter. Det bör vara ett observandum för oss alla att vi hittills har haft fyra regeringar under fem år. Två av dem har varit majoritetsministärer som fallit sönder. En har varit en minoritetsminister med mycket svagt underlag, och vilket öde den fjärde minoritetsministären går till mötes vet vi inte.

Trots att man sålunda kan konstatera att en rad faktorer utanför författningen spelar en stor roll för parlamentarismens funktion och regeringens ställning, bör vi likväl pröva vilka möjligheter det finns att grundlagsmässigt förstärka möjligheterna att bilda handlingsdugliga regeringar inom ramen för ett parlamentariskt demokratiskt system. Vi behöver få ett fungerande upplösningsinstitut. Bestämmelserna i grundlagen på denna punkt riskerar att bli obsoleta, om det inte snabbt sker en förändring. I grundlagskommittén föreslog vi socialdemokrater att i den händelse ett extra val hålls inom ett och ett halvt år före den tid som är fastställd för nästa ordinarie val, skall detta val ställas in. Vi vill diskutera detta förslag vidare och åstadkomma bestämmelser för upplösning som gör upplösningsinstitutet meningsfullt.

I våras krävde vi från åtminstone två av riksdagens partier att man skulle korta ned den tid som behövs mellan beslut om nyval och dagen för detta. Nu har en kommitté föreslagit en sådan minskning från 90 dagar till 50 dagar. Kanske är det så långt man kan komma just nu. Vi får ta ställning till detta efter remissomgången. Men nog är det intressant att konstatera att man i Danmark den 12 november utlyste ett nyval som skall äga rum den 8 december i år. Jag är medveten om skillnaderna i valbestämmelser och andra förhållanden mellan Sverige och Danmark. Men vi har all anledning att även fortsättningsvis diskutera möjligheten att minska tiden mellan utlysande av nyval och själva valet. I grundlagskommittén har vi från socialdemokraternas sida också föreslagit att omröstningarna i riksdagen om förslag till statsminister slopas. Vi är också beredda att diskutera andra åtgärder för att förstärka möjligheterna att bilda handlingsdugliga regeringar.

Från dessa utgångspunkter finns det anledning att fullfölja de analyser av valkretsindelningen som vi gjorde inom personvalsutredningen och som vi socialdemokrater ville fortsätta. Sådana analyser skulle även belysa den fråga om personval som man reser i en reservation från folkpartihåll och underlätta de valkretsreformer som man kräver i återkommande motioner och som avser ett begränsat område, men som enligt min mening bör inbegripa hela landet. Jag vill också stryka under de krav som Lahja Exner

Onsdagen den
18 november 1981

*Vissa grundlags-
frågor m. m.*

nyss har fört fram när det gäller invandrarnas rösträtt och politiska möjligheter att verka.

Däremot har jag svårt att se att övergång till vårval och omläggning av budgetåret skulle stärka regeringarna på det sätt som jag menar är nödvändigt. Det är möjligt att sådana reformer skulle förbättra riksdagens arbetsvillkor. Men de skulle samtidigt föda nya problem, som vi gång efter annan har diskuterat. Enligt min mening har tåget f. n. gått för sådana reformer. Men det finns möjligheter att utan så genomgripande förändringar förbättra arbetsvillkoren i riksdagen, och vi bör snabbt utnyttja dessa möjligheter och sålunda inte invänta långtgående och omfattande utredningar, som troligen blir resultatlösa. Även om man har i bakhuvudet Arthur Engbergs kända uttalande om riksdagen, att den haver hulptit många men kan sig själv inte hjälpa, så bör vi ändå i rättvisans namn konstatera att det har skett betydande förändringar i riksdagens arbetsrutiner, och inget bör hindra oss att gå vidare på de partiella reformernas väg.

Budgetåret håller regeringen f. ö. på att trola bort för riksdagens del. Visst har vi inskrivit budgetår, och visst betyder detta mycket för förvaltningarna, men regeringen kommer med det ena förslaget efter det andra, i vissa fall varje månad. Vad som står i budgeten gäller en kort tid, och sedan justeras den genom nya regeringsförslag och riksdagsbeslut. Enligt min mening bör vi få till stånd en diskussion om budgetsystemet. Förändringen har ju skett utan några riksdagsbeslut.

Beslutande folkomröstningar strider mot parlamentarismens grundtanke. Det innebär att medborgarna punktvis tar ställning till vissa frågor och fattar beslut. I det moderna samhället hör frågorna så intimt samman med varandra att det endast undantagsvis går att bryta ut någon fråga och ta ställning till den utan att ta hänsyn till konsekvenserna för den statliga verksamheten i stort. I allmänhet behövs ett samlat ställningstagande och inte ett punktvis.

Man har enligt min mening att välja system. Antingen har man ett representativt och parlamentariskt statskick eller ett folkomröstningssystem. Något av det mest karakteristiska för det representativa systemet är samspelet mellan regering och riksdag och med regeringar som svarar mot folkets meningar i val. I ett system med ofta återkommande folkomröstningar blir det svårt att ha regeringar som går fram ur valen. I stället blir den naturliga konsekvensen en allmän samlingsregering, som inte uttrycker några bestämda politiska opinioner utan närmast verkställer folkomröstningsbesluten.

1974 års författning har tagit ställning, och på denna punkt var vi eniga när vi behandlade frågan både i grundlagberedning, i utskott och här i riksdagen. Där står nämligen att den svenska folkstyrelsen "förverkligas genom ett representativt och parlamentariskt statskick och genom kommunal självstyrelse".

Vill man ha en riksdag och regering som kan föra en konsekvent politik och framgångsrikt gripa tag i de svåra ekonomiska problemen, då skall man hålla fast vid detta ideal och inte experimentera med beslutande folkomröstningar i skilda frågor. Vill man ge åt folket ett verkligt inflytande, skall man också

hålla fast vid detta parlamentariska ideal. Det gör nämligen att folkets i val uttalade vilja förverkligas genom riksdag och regering.

1974 års författning är en god grund att bygga på för ett sådant demokratiskt system. Men det krävs vissa reformer som underlättar för folkets i val uttalade vilja att komma till uttryck i politiken mellan valen.

Anf. 38 BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! I föreliggande betänkande har vi sammanfört en rad frågor som rör författningen i vidare mening, dvs. det demokratiska systemets villkor. Som de uppmärksamma lyssnarna upptäckt, har debatten strukturerats på det sättet att den berört tre områden: en debatt har handlat om kollektivanslutningen till politiskt parti, en debatt om rösträtt för invandrare också i riksdagsval, och meningen är att den återstående delen av dagens debatt i detta ärende skall handla om sådana förslag där det direkt krävs ändringar av grundlagar och riksdagsordning. Jag skall för min del uppehålla mig vid författningsfrågorna i trängre mening.

Hilding Johansson framförde en del allmänna reflexioner i sitt anförande, och jag skall be att få återkomma till dem avslutningsvis. Först skall jag säga något om de frågor som rent praktiskt har behandlats i det betänkande som vi har att ta ställning till just nu.

I betänkandet behandlas några vpk-förslag, som jag förmodar att senare talare kommer att yrka bifall till. Vpk återkommer således med kravet på republik. Riksdagen har vid upprepade tillfällen avslagit liknande krav, och jag har i tidigare debatter sagt att denna fråga är rätt passé i vår författningsdiskussion. Med det menar jag att den inte känns särskilt angelägen. Vi kodifierade vid författningsreformen 1974 den utveckling som länge varit i gång i vad gäller monarkins ställning. Monarken har inte längre ens formellt några politiska maktbefogenheter. Uppgifterna är helt representativa. På detta sätt har vi i vårt samhällsliv bevarat en institution med en mycket lång historisk tradition. Det torde vara få som ens ur strikt principiell synpunkt finner detta stötande. Tvärtom är det med säkerhet så, att monarkin med den utformning den fått åtnjuter stor uppskattning bland medborgarna i vart land. Ett avskaffande av monarkin skulle således vara en åtgärd som går stiek i stäv mot en överväldigande folkmening. Det är väl också insikten om detta som fatt socialdemokraterna att under årtionden avstå från att aktualisera det krav på republik som de har inskrivet i partiprogrammet. Utskottet avstyrker vpk-förslaget, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan på den punkten.

Av större allmänt intresse är ett annat återkommande förslag från vpk, nämligen förslaget om slopande av spärreglerna vid val till riksdagen. Man kan naturligtvis alltid hävda att det ur principiell, demokratisk synpunkt inte är tillfredsställande att partier som inte når upp till fyraprocentsstrecket blir utan representation i riksdagen. Det är inte bara vpk, utan även en rad småpartier utanför riksdagen som tycker så.

Mot detta står de risker för det parlamentariska systemets funktionsduglighet som en uppsplittring av riksdagen på ett stort antal småpartier medför.

En sådan uppsplittring kan dels ge småpartier ett inflytande som går långt utöver vad som svarar mot deras andel av väljarkåren, dels få en förlamande verkan på riksdagens arbete. Vi vet ju att det kan vara kämpigt nog för den svenska riksdagen med fem partier. En kraftig utökning av detta antal skulle sannерligen inte göra det lättare för riksdagen att klara av sina uppgifter.

Vi debatterar den här frågan varje år, och jag har i tidigare debatter gjort ganska vida svep över andra länder, där man har en mycket låg spärr eller ingen spärr alls. Jag skall inte nu upprepa dessa rundsvep, utan nöjer mig med att hänvisa till Danmark, eftersom det är aktuellt med val där igen. I Danmark har man en spärr på 2 %. I det upplösta folketinget satt tio partier, varav fyra hade mindre än 4 % av väljarna bakom sig. Jag har då bortsett från representationen från Färöarna och Grönland. De flesta bedömare i Danmark torde vara ense om att den stora partisplittringen – vilken är en direkt följd av den låga spärren – är en viktig orsak till den politiska instabiliteten. Man tvingas ta till val till folketinget vart och vartannat år, vilket är uttryck för en uppgivenhet i vad gäller möjligheten att komma till beslut i viktiga sakfrågor. När valet är över är partisplittringen lika stor, och de sakliga problemen är lika stora eller större. Erfarenheterna från Danmark, där man dock har en spärr på 2 %, är således inte särskilt uppmuntrande för dem som vill ta bort spärren helt och hållet i vårt land. Utskottet har således goda skäl när det enhälligt avstyrker vpk:s förslag. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan även på denna punkt.

Socialdemokraterna i utskottet angriper grunderna i valsysteмет från en annan utgångspunkt, och detta har ett visst samband med en del av de tankegångar som Hilding Johansson hade i sitt anförande. I den reservation som finns i utskottsbetänkandet är man visserligen ganska försiktig – den mynnar ut i ett krav på en översyn av valkretsindelningen –, men av en mening i reservationen framgår det vad man egentligen är ute efter. Den meningen lyder:

”En indelning av landet i flera och mindre valkretsar skulle som framhålls i motionen kunna innebära nya förutsättningar för majoritetsbildningen i kammaren.” Och om man går till den motion som är underlag för reservationen, så är saken helt klar. I motionen talar man om att slopa utjämningsmandaten och att gå över till en fördelning av valkretsmandaten med d'Hondts fördelningsmetod. Om man fick gehör för sådana tankegångar – och det är tydligen socialdemokraterna inne på, om jag tolkar Hilding Johansson rätt – så skulle det leda till en kraftig överrepresentation för det största partiet. Socialdemokraterna skulle med andra ord kunna få majoritet här i kammaren trots att man låg mycket långt från majoriteten i valmanskåren. Utan att störas av att man hade väljarmajoriteten mot sig skulle man således i lugn och ro kunna genomföra t. ex. de omstridda löntagarfonderna. De här tankegångarna från socialdemokraternas sida är sannерligen rätt häpnadsväckande, och de förtjänar att ordentligt dras fram i ljuset. Jag föreställer mig, att om detta är en grundad mening inom det socialdemokratiska partiet, kan det bli en betydelsefull fråga i den

Onsdagen den
18 november 1981

*Vissa grundlags-
frågor m. m.*

kommande valrörelsen. Vi vet ju alla hur socialdemokraterna lidit av att ha förlorat regeringsmakten under ett par perioder – lamentationerna över detta har ju varit många och svarartade. Men att det skulle ta sig sådana här uttryck är ändå förvånande. Kan man inte nå den eftertraktade majoriteten genom öppen och jämlik kamp om väljarna, så skall det ske genom manipulationer med valsystemet till det egna partiets fördel. Utskottsmajoriteten avstyrker förslaget. Det är min förhoppning att riksdagen skall göra likaledes. Det proportionella valsystemet bör vi behålla, även om folkets röstning stundom går socialdemokraterna emot.

Herr talman! Jag övergår nu till att tala om ett par frågor där vi centerpartister är reservanter. Den första frågan gäller folkomröstningsinstitutet. Reservationen mynnar ut i krav på att en utredning skall få i uppgift dels att utvärdera erfarenheterna av de folkomröstningar vi haft, dels att överväga ändrade regler för folkomröstningar i andra frågor än grundlagsfrågor, där vi redan har mycket strikta regler.

I motion 491 till förra riksmötet och i tidigare debatter har vi utförligt motiverat det krav som nu finns i reservationen. Det är ju så att det rådgivande folkomröstningsinstitutet i den tappning vi prövat det är behäftat med allvarliga brister – det tror jag ingen kan förneka. Författningsregleringen är rent rudimentär. I grundlagen talas endast om att rådgivande folkomröstning skall beslutas av riksdagen genom lag. Vad innehållet i denna lag skall vara är i realiteten överlämnat till förhandlingar mellan partierna. Det gäller t. ex. sådana viktiga frågor som hur många och vilka alternativ som skall få förekomma i omröstningen, hur dessa frågor i detalj skall vara utformade, hur kampanjerna skall finansieras och hur medlen skall fördelas på företrädare för olika alternativ. När omröstningen är genomförd så uppkommer frågan om hur omröstningsresultatet skall tolkas. Detta gäller principiellt vilken effekt den rådgivande folkomröstningen skall ha. Är riksdagen bunden av utfallet eller inte? Och hur länge är riksdagen bunden? Eftersom riksdagen enligt författningen formellt är suverän uppkommer den moraliskt politiska frågan om riksdagen över huvud taget efter t. ex. några år kan fatta nya beslut som går stick i stäv med folkomröstningsresultatet utan att anordna en ny folkomröstning. Tolkningsfrågan blir naturligtvis speciellt besvärlig när fler än två alternativ förekommer och inget alternativ får majoritet. Vi minns hur det var efter atomkraftsomröstningen. Ingen av de tre linjerna vann majoritet. Men efter omröstningen föll företrädarna för linje 1 och linje 3 i varandras armar och påstod att de tillsammans hade fått majoritet, detta trots att valsedlarna inte var identiska. Och fortfarande har jag inte sett någon tillfredsställande semantisk förklaring på att ordalydelsen "högst 12 aggregat" innebär att 12 aggregat skall byggas. Ordet förlorade plötsligt sin sekelgamla innebörd. Men jag bortser från semantiken. Vi motionerade i den här frågan, innan folkomröstningen om atomkraften var aktuell. Det var ju rätt lätt att se att svårigheter av det slag som jag här nämnt kunde uppkomma. Den senaste folkomröstningen bekräftade till fullo att vi hade rätt. Och vad händer nu om det i riksdagen om något år skulle finnas majoritet för byggandet av 25 aggregat eller ett otal kvartersaggregat av den

typ som så livligt diskuterats? Kan riksdagen besluta om detta eller kan den det inte? Vår författning ger inget annat besked än att riksdagen mycket väl kan ta ett sådant beslut, men nog skulle det lika fullt väcka förundran och debatt bland allmänheten om riksdagen slog in på den vägen.

När vi började ta upp den här frågan var det många som menade att det inte skulle bli några fler folkomröstningar, och Hilding Johansson vill ju helst inte att det skall förekomma några sådana. Det var, sade man då, ingenting att bry sina hjärnor med. Så fick vi den i sak mycket viktiga omröstningen om atomkraften. Men även därefter var det många som menade, att nu hade vi folkomröstat färdigt. Mot den bakgrunden är det av stort intresse att se att den ena stämman efter den andra nu höjs för att vi skall ha en folkomröstning om löntagarfonderna, om nu socialdemokraterna skulle framhärda med sitt krav på dylika fonder. T. o. m. LO:s ordförande, Gunnar Nilsson, har varit inne på dessa tankar, om man får tro vad som stått i tidningarna. Själv anser jag att en så viktig och för hela samhällsstrukturen avgörande fråga bör underställas medborgarna direkt.

Om det nu blir en omröstning, så står vi där lika dåligt förberedda som inför folkomröstningen i atomkraftsfrågan, och samma slags förvecklingar kan förväntas.

Om riksdagen vill stå bättre rustad bör den nu godta förslaget i centerreservationen till vilken jag yrkar bifall.

Den andra fråga som vi centerpartister reserverat oss i – denna gång tillsammans med folkpartisterna – gäller det som rubricerats Riksdagens arbetsformer m. m. I botten ligger en centermotion, som i sin tur anknyter till tidigare motioner från vårt håll. Eftersom jag personligen under årens lopp här i riksdagen lagt ned ett betydande intresse på de frågor det här gäller och eftersom jag tycker att de är viktiga, kommer jag att uppehålla mig vid dem med en viss utförlighet.

Vad det i grunden gäller är förutsättningarna för riksdagsledamöterna att på bästa sätt fullgöra sina uppdrag som valda ombud för Sveriges folk, som det brukar heta i högtidliga sammanhang.

Som jag ser det är det två huvuduppgifter eller kanske snarare två kategorier av huvuduppgifter som vi skall försöka fullgöra.

Till den ena kategorin, hör det som har direkt samband med arbetet i riksdagen och uppdrag som har nära anknytning med riksdagsarbetet. Vi vet alla att detta arbete mycket väl kan fylla vår dag från morgon till sena kvällen, även om det – om man skall döma t. ex. av de s. k. politikerföraktartiklar som då och då flyter in i pressen – tycks vara många som tror att vi enbart går här i Stockholm och drar benen efter oss.

Den andra kategorin omfattar allt det som rör kontakter med väljare, partimedlemmar och allmänheten i stort. Detta är enligt min mening lika viktigt som själva riksdagsarbetet. Det är nödvändigt att riksdagsledamöter har tid och möjlighet att röra sig bland andra människor än dem som befolkar riksdagen, att vi kan delta i debatter, att vi kan ta del av partiarbetet i det område vi kommer ifrån, att vi dessutom kan få litet pauser för inläsning av nya sakområden och att vi kan leverera ett och annat papper till tidningarna,

för att ta några exempel. Och någon tid bör vi helst också ha över för privatlivet.

Tillsammans taget blir naturligtvis allt det som faller in under de här båda kategorierna rätt mycket, och hur vi än gör får vi nog vänja oss vid att gå omkring med konstant dåligt samvete för att vi inte kan leva upp till alla krav.

Men vad vi trots allt kan göra är att försöka finna sådana arbetsformer här i riksdagen att förutsättningarna för att vi skall kunna fylla ut det ansvar vi tagit på oss blir det bästa. Själva det faktum att det politiska arbetet har en tendens att kontinuerligt växa i omfång och komplexitet är ett särskilt skäl för detta.

Vi vet alla att det är en betydande ryckighet i riksdagens arbete. Arbetsbelastningen är ojämn. Det är svårt att planera in verksamheter utanför riksdagen på litet längre sikt. Vissa tider av året är vi praktiskt taget fångar i riksdagshuset veckorna i ända. Frågan är om det verkligen behöver vara så här.

Det bör kanske understrykas att detta med riksdagens arbete inte i första hand är något som har med riksdagsledamöternas personliga bekvämlighet att göra. Vad det gäller är ju hur vi skall kunna fylla de krav som ställs på riksdag och ledamöter i ett modernt demokratiskt system. Och det är nog detta vi får ägna oss åt. Det framhålls ibland att riksdagsledamöterna kontinuerligt borde upprätthålla sin civila syssla vid sidan om riksdagsuppdraget för att vi inte skall glömma bort hur det känns ute i yrkeslivet. Detta tror jag inte så mycket på, även om tankegångarna bakom sådana propäer i och för sig är mycket beaktansvärda. Vi får nog vänja oss själva och allmänheten vid att det i huvudsak är ett heltidsuppdrag så länge vi sitter i detta hus.

Det skall naturligtvis inte förnekas att det – vilket Hilding Johansson var inne på – undan för undan har gjorts försök att rationalisera riksdagsarbetet, och en del smärre resultat har det väl blivit. Och det går kanske att hitta på ytterligare förbättringar inom den nuvarande ordningens ram.

Men att det den vägen skulle kunna bli några större förändringar tror jag inte ett dugg på. Det krävs nämligen enligt min mening djupare grepp i påsen, och det är vad vi föreslår i motion och reservation.

Vad vi menar är att själva uppläggnings av riksdagens arbetsår reser hinder för en bättre tingens ordning. Vad som hände vid omläggningen till riksdagsstart på hösten – vilken i och för sig var nödvändig – var att denna omläggning stannade upp på halva vägen. Riksmötet börjar endast i strikt formell mening på hösten. Den reella strukturen på riksdagens arbetsår är i grunden densamma som i gamla dagar. Budgetförslaget kommer i januari. Då börjar också den allmänna motionstiden löpa. Huvudparten av alla större propositioner kommer också under våren. Detta är inte, som en del tycks tro, något utslag av regeringars nonchalans mot riksdagen. Det är en följd av att kanslihuset under hösten i hög grad är upptaget av förberedelserna för budgetpropositionen. Först när den är ur händerna, blir det tid för följdpropositioner till budgeten och större lagpropositioner. En betydande

Nr 29

Onsdagen den
18 november 1981

*Vissa grundlags-
frågor m. m.*

Onsdagen den
18 november 1981

*Vissa grundlags-
frågor m. m.*

del kommer i sista momangen. Resultatet av detta känner vi väl. Det blir en mycket besvärande stockning i riksdagen fram på värkanten.

Nu kan man visserligen skjuta en del till hösten, men hittills har inte den möjligheten fungerat särskilt bra. De flesta regeringsförslagen är av den karaktären att de bör behandlas innan det nya budgetåret startar den 1 juli. Det som skjuts upp är i realiteten i huvudsak motioner som väckts under allmänna motionstiden och som inte är direkt knutna till budgetförslagen. I princip kan det f. ö. diskuteras om det är riktigt att skjuta ärenden från ett riksmöte till ett annat. Särskilt stötande blir det när det ligger ett val mellan riksmötena. Varje riksmöte borde enligt min mening rensa bordet.

En följd av den gällande ordningen är f. ö. ett betydande dubbelarbete. Samma frågor – framför allt i motioner – kommer igen både höst och vår. Det riksdagen behandlat i december dyker upp i nya motioner i januari.

En rad andra komplikationer som finns angivna i motionen skall jag inte upprepa här.

Summan blir att det naturliga borde vara att regeringen lägger fram budgetförslaget när riksdagen samlas på hösten och att den allmänna motionstiden också infaller då. Riksdagen kunde då under hösten ägna den allra största delen av sitt arbete åt budgeten och vara klar med denna i slutet av november eller början av december. Och den nya budgeten kunde träda i kraft vid årsskiftet eller, om det skulle bli knepigt på grund av helgdagarna, en bit in i januari.

Våren skulle riksdagen kunna ägna åt kvarvarande motioner och åt de propositioner som regeringen kunde göra färdiga under hösten, eftersom man då inte var upptagen med något budgetarbete i vad gäller den stora samlade budgeten. Propositionerna kunde således droppa in i lagom takt i stället för att, som nu, komma som störtskurar i mars och april.

Så här har man det i alla anständiga länder som vi har anledning att jämföra oss med. Det är således inget revolutionerande förslag. Det är snarast en anpassning till en väl beprövad parlamentarisk praxis.

Det är inte helt nödvändigt, men det bästa skulle utan tvivel vara att som en konsekvens av denna budgetordning flytta de allmänna valen till slutet av våren eller början av sommaren. Om valen resulterade i ny regering, skulle denna ha sommaren på sig att bl. a. förbereda en egen budget inför mötet med riksdagen på hösten. Vårval skulle också ha en del andra fördelar. Valen skulle komma som en naturlig kulmen på vårens riksdagsarbete, och man skulle komma från den utdragna valkampanj som vi nu har med en i grunden konstlad och ansträngd nytändning i augusti.

Vad har nu detta att göra med de frågor som jag inledningsvis tog upp när jag började tala om detta ämneskomplex? Svaret är rätt givet. Själva den omläggning som jag här kortfattat har beskrivit skulle ge ett jämnare och säkrare tempo i riksdagsarbetet. Men det skulle också bli möjligt med en tämligen fast planering av riksdagsarbetet för riksmötet som helhet, i stället för som nu i bästa fall månad för månad.

Det skulle också göra det möjligt att realisera fullt ut ett annat önskemål som jag tidigare drivit och som finns med i motion och reservation. Det

önskemålet gäller regelbundet återkommande riksdagsfria veckor. Detta skulle, som jag tidigare i motioner och anföranden genom åren visat, vara till direkt nytta för själva riksdagsarbetet. Men framför allt skulle det öka möjligheten för riksdagsledamöterna att upprätthålla de kontakter med hemort och allmänhet som jag inledningsvis angav som en av de två viktiga kategorierna av uppgifter för riksdagsledamöterna.

Som ett resultat av vårt motionerande i början av 1970-talet har vi fått några sådana riksdagsfria veckor. Jag har hört mig för bland riksdagskolleger om utfallet. Det har varit enbart positiva reaktioner. Genom dessa riksdagsfria veckor har man kunnat plocka almanackan full med möten och kontakter av det slag som de här veckorna är avsedda för. Jag har noterat att någon enstaka har missuppfattat det hela ungefär på samma sätt som Expressen gjorde när jag tidigare framförde förslaget, nämligen att detta var tillkommet för att lata riksdagsmän skulle få ytterligare tillfälle att utöva sin lättja. Men att sådant förekommer tillhör de absoluta undantagen.

Till saken hör att det är utomordentligt svårt att få in fler riksdagsfria veckor med den ordning som nu gäller. Det finns således rader av goda skäl för riksdagen att biträda reservationen. Av skäl som jag här anført – och andra som jag inte hinner redovisa – ber jag alltså att få yrka bifall till reservationen.

Även om jag drar över med någon minut, skulle jag vilja säga ett par ord om Hilding Johanssons allmänna synpunkter på bl. a. grundlagskommitténs arbete.

Det är riktigt att grundlagskommittén misslyckades att nå enighet eller att nå mera samlade lösningar på angelägna problem. Men det berodde inte på något slags tidsbrist – så uppfattar i varje fall inte jag det – utan på frånvaron av vilja hos socialdemokraterna att ta ställning. Vi hade ju på den andra kanten ganska klart för oss hur vi ville ha det – fyraåriga mandatperioder och saxade val för att ge riksdagen längre perioder av arbetsro och för att få bort den koppling mellan kommunalval och riksdagsval som utan tvivel lägger en hämsko på den kommunala exponeringen av den kommunala demokratin.

Det var själva huvudbiten i kommitténs arbete, och där är det ju så att man helt enkelt får bestämma sig. Det är inte så mycket att utreda. Nu skall vi visserligen fortsätta med grundlagskommitténs arbete, och personligen skall jag naturligtvis inte döma ut denna fortsättning, innan jag har sett hur den fungerar. Men jag vet liksom inte vad det är för nya idéer som man skall kunna kasta in i debatten. Är det så att socialdemokraterna gör frågan om överrepresentation för ett stort parti till en stor fråga, då tror jag nog att den fortsatta beredningen är dömd att misslyckas redan innan den har startat.

Fru talman! Jag har redan yrkat bifall till våra reservationer, och jag ber att i övrigt få yrka bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

Onsdagen den
18 november 1981

*Vissa grundlags-
frågor m. m.*

Anf. 39 HILDING JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Jag hoppas att inte kommittén som skall arbeta under justitieministerns ledning skall präglas av den mentalitet som kom fram i Bertil Fiskesjös anförande, nämligen att vi har vår ståndpunkt och sedan är saken klar. Felet med arbetet i grundlagskommittén var att Bertil Fiskesjö och andra tidigt läste fast sig i sina ståndpunkter. Gör man det har man utomordentligt svårt att nå den samstämmighet i uppfattningarna som är en förutsättning för mera genomgripande förändringar i grundlagarna.

Kanske är det bäst att inte Bertil Fiskesjö och jag fortsätter att polemisera mot varandra på den punkten utan har dörrarna öppna för samtal i de här frågorna.

I varje fall tog man inte upp frågan om det som Bertil Fiskesjö kallade överrepresentation för socialdemokratin. Både Bertil Fiskesjö och jag har läst den promemoria som skall ligga till grund för vårt arbete, och den frågan räknas inte upp där.

F. ö. får jag fästa uppmärksamheten på, något som Olle Svensson närmare kommer att belysa längre fram i debatten, att man här endast pekar på *ett* möjligt alternativ. Det är väl inget tvivel om att man också kan finna andra alternativ till lösningar av frågan om mindre valkretsar för åstadkommande av en närmare kontakt mellan väljare och valda.

När det sedan gäller övriga spörsmål skulle jag faktiskt vilja ställa en fråga till Bertil Fiskesjö: Anser Bertil Fiskesjö att vi skall införa beslutande folkomröstningar utanför grundlagarnas område? När jag får ett svar på den frågan, skall jag gå vidare i den här diskussionen.

När det sedan gäller förhållandena här i riksdagen vill jag säga att jag inte uppfattar Bertil Fiskesjös förslag som revolutionerande. Men vi har ju behandlat frågan om budgetåret för relativt kort tid sedan. Då drev Bertil Fiskesjö inte energiskt linjen att detta skulle läggas om. Så vitt jag kan minnas gjorde inte heller hans partivänner detta när de hade att inta ståndpunkt i frågan. Det var då man skulle ta ställning. Att nu, helt plötsligt, ta upp denna fråga måste vara fel.

Anf. 40 BERTIL FISKEJÖ (c) replik:

Fru talman! Jag vet inte om det tjänar så mycket till att Hilding Johansson och jag utbyter synpunkter på och åsikter om varandras mentalitet. Vi är sådana som vi är. Det brukar sägas att människan har stabiliserat sig i 20-årsåldern och att det sedan är ett närmast hopplöst företag att försöka få henne att förändra sig.

Vad gäller den fortsatta utredningsverksamheten skall jag naturligtvis vara öppen för alla de förslag som Hilding Johansson kan komma fram till. Jag har en känsla av att vi har så att säga uttömt det befintliga skafferiet. Det finns en typ av utredningsarbete som jag ogillar, och det är när man långhalar en fråga därför att man inte i klartext vill säga vad man står för – trots att alla fakta har lagts fram och alla tänkbara alternativ har varit uppe till diskussion. När man kommit så långt bör man naturligtvis helt enkelt ta ställning i den fråga som

man är satt att utreda. Vad man skall vinna på att länghala i ett sådant läge har jag svart att se.

När det sedan gäller frågan om krav på överrepresentation från socialdemokraternas sida för att komma till rätta med vad de tycker är en parlamentarismens kris verkar det nu som om Hilding Johansson backar ordentligt. Tankegången i reservationen var dock att detta är ett alternativ som skall utredas, och det präglade Hilding Johanssons anförande i mycket stor utsträckning. Kritiken mot det nuvarande systemet mynnade ut i att om man hade överrepresentation för ett stort parti, skulle alla problem lösa sig.

Vad sedan gäller frågan om mindre valkretsar minns Hilding Johansson mycket väl att den fråga diskuterades i en utredning där vi båda satt med. Den hade faktiskt ett förslag som gick ut på remiss, men socialdemokraterna ville inte vara med på att realisera det. Det var – väl att märka – ett förslag som skulle innebära möjligheter till närmare kontakt mellan väljare, kandidater och valda utan att man rubbade det proportionella mandatfördelningssystemet, och det tycker jag är viktigt.

Vidare ställer Hilding Johansson till mig bl. a. frågan om jag vill ha beslutande folkomröstningar eller ej. Jag skulle kunna ställa en motfråga till Hilding Johansson: Vad är det vi har nu? Enligt författningen har vi rådgivande folkomröstning, men vad fick vi uppleva i kärnkraftsfrågan? Jo, att det ena partiet efter det andra gjorde uttalanden innebärande att hur folkomröstningsresultatet än blev, så skulle det respekteras.

Har vi alltså i realiteten ett beslutande eller ett rådgivande folkomröstningsinstitut? Och vad händer om det efter ett eller två val skulle bli – vi vet inte hur väljaropinionen ändras – en sådan majoritet här i riksdagen att den helt plötsligt säger att en kraftfull utbyggnad av kärnkraften skall sättas i gång? Skall man då ha en ny folkomröstning eller ej?

Frågan om budgetåret får jag, eftersom fru talmannen nu knackar med klubban, återkomma till i nästa replik.

Anf. 41 HILDING JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Jag noterade att Bertil Fiskesjö gick runt frågan om han personligen ville ha beslutande folkomröstningar i Sverige med att ställa en motfråga till mig. Bertil Fiskesjö har en replik kvar. Kan jag då få ett bestämt svar av Bertil Fiskesjö på denna punkt?

För min del tycker jag att vi skall ha kvar det system vi för närvarande har. Men säg att vi skulle ha beslutande folkomröstning av den typen att en minoritet här i onsdags skulle ha begärt att frågan om momsänkningen skulle gå till folkomröstning. Man skulle ha väntat 40, kanske 50 dagar innan detta beslut hade fattats, och den statliga verksamheten skulle gå i stå under tiden, eftersom man inte hade någon klarhet på denna punkt.

Min kritik mot parlamentarismens sätt att fungera nu har jag utförligt redovisat vid olika tillfällen. Grunden i denna kritik är att vi inte har den handlingskraft hos regeringarna som erfordras. Men jag är medveten om att det inte behöver bero på att regeringarna saknar majoritet – det kan bero på

Onsdagen den
18 november 1981

*Vissa grundlags-
frågor m. m.*

andra faktorer. Vi har emellertid all anledning att uppmärksamma detta. Vi kan inte, fru talman, fortsätta här i landet med så svaga regeringar om vi vill få lösningar på de svåra ekonomiska problem som vi brottas med.

Slutligen vill jag säga att jag inte betraktar skafferiet som tomt. Det finns säkert mer att ta fram ur det. Och det vore farligt om Bertil Fiskesjö, jag och andra bänkade oss kring justitieministerns bord med den utgångspunkten för diskussionen att ingenting kan göras, för skafferiet har vi tomt.

Men framför allt vill jag säga att skall vi genomföra författningsändringar, fordras att de förankras i partierna. Det blir nu inte tid för någon partidebatt. Vi måste få den debatten. Och läser vi vad som står i den kommuniké som har utfärdats från regeringen, så finner vi att man särskilt pekar på behovet av att få en ordentlig diskussion inom partierna i författningsfrågorna. Vi måste väl ändå erkänna att dessa frågor inte är vad som mest diskuteras på våra partimöten. Och såvitt jag förstår delas min uppfattning härvidlag i hög grad av Bertil Fiskesjös egen partiordförande.

Anf. 42 BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Fru talman! Jag skall inte fortsätta med detta om skafferiet. Men vi har ansträngt våra hjärnor för att se vilka möjliga lösningar på dessa grundläggande frågor vi skulle kunna hitta. Vi har radat dem på varandra, vi har undersökt vad som finns i andra länders författningar, vi har gått bakåt i historien. Det kan ju tänkas att det kommer ytterligare innovationer – jag vill inte utesluta det. Men jag är litet skeptisk, eftersom det här gäller frågor som vi har diskuterat fram och tillbaka så förfärligt mycket.

Sedan säger Hilding Johansson att jag inte har svarat på frågan om folkomröstning. Jag har yrkat bifall till reservationen, där vi kräver en utredning om hur vi skall kunna få ett folkomröstningsinstitut som inte har alla dess brister som det nuvarande är behäftat med.

Hilding Johansson argumenterar som om vi inte skulle ha några folkomröstningar. Vi kan naturligtvis ha olika uppfattningar om huruvida vi skall ha ett folkomröstningsinstitut eller ej. Men nu har vi det, och vi får den ena folkomröstningen efter den andra – kanske en om löntagarfonderna, som jag nyss nämnde. Då tycker jag att det är vår skyldighet här i riksdagen att se till att detta institut är så utformat att det kan hanteras.

När det gäller svaga regeringar osv. tycks Hilding Johansson mena att det är en fråga om majoritetsregeringar kontra minoritetsregeringar. Men han var själv inne på tanken att det förhållandet att man har en majoritetsregering inte utan vidare innebär att det är en väl sammanhållen regering. Samma sak gäller faktiskt även om det är en regering som är sammansatt av ett enda parti – det kan vi se runt om i världen. Det är många faktorer som här spelar in. Påståendet att de regeringar som har suttit nu, sedan socialdemokraterna tappade makten, skulle vara svagare än tidigare socialdemokratiska regeringar har inget som helst stöd i verkligheten. Det är bara ett propagandatrick ifrån socialdemokraternas sida att ständigt påstå detta.

Omläggningen av budgetåret och ett eventuellt värval säger Hilding

Johansson är något plötsligt påkommet. Det är det inte alls. Jag väckte min första motion om detta 1973, tror jag. Sedan är det så, i det system som vi alla är inne i, att sådana här förslag lämpas över till en kommande utredning eller att man säger att det redan finns en utredning. Vid det aktuella tillfället var det den s. k. budgetutredningen. Grundlagberedningen var också redan på sin tid inne på de tankegångar som jag redovisat här och som finns i reservationen. Man ville från grundlagberedningens sida, när omläggningen av riksdagsåret genomfördes, att reformen skulle bli sammanhållen och fullföljd. Men så har det inte blivit. Vad jag och vi som har reserverat oss eftersträvar är helt enkelt att vi skall se till att de goda intentioner som fanns från början i den här viktiga frågan verkligen fullföljs.

Anf. 43 TORKEL LINDAHL (fp):

Fru talman! Jag lyssnade med stort intresse till Hilding Johansson, som jag brukar göra när han talar i grundlagsfrågor.

Den här gången fick vi reda på att två av de fyra senaste regeringarna har varit minoritetsregeringar. Ja, det är värre än så, Hilding Johansson. Tre av de fem senaste har varit minoritetsregeringar. Men jag är inte riktigt säker på vad den uppgiften hade här att göra, i anledning av detta betänkande.

På något sätt var detta en utgångspunkt för att Hilding Johansson ville återinföra den gamla propositionsordningen beträffande grundlagsfrågor och att föreskriften om att en proposition skall komma minst tio månader före ett val skall tas bort. Det var den tiden som skulle vara orsak till att det inte hade gått att komma fram med något förslag från grundlagskommittén. Med utmärkt logik sade Hilding Johansson att om vi hade haft en förlängd mandatperiod skulle det inte ha hjälpt, eftersom det bara skulle ha inneburit en förlängning med ett år – det är tiomånadersgränsen som är den stora boven i dramat. Eftersom propositioner annars skall avlämnas före mars månads utgång innebär bestämmelsen i praktiken att man har tidigarelagt tidpunkten från mars till mitten av november. Om jag räknar någorlunda rätt blir det fyra och en halv månads skillnad i stället för tio månaders skillnad, som Hilding Johansson lät påskina. En förlängd mandatperiod skulle däremot ge tolv månader ytterligare – eventuellt minus dessa fyra och en halv, men det skulle ändå bli en reell förlängning. Dessutom skulle det ha den lilla fördelen att det ger riksdagen ordentlig arbetsro – vi skulle hinna få fram mycket.

Vi vet alla hur lång tid det tar från det att riksdagen vill ha en förändring på något område till dess att förändringen kan genomföras. Vi skriver till regeringen, regeringen tillsätter en utredning, utredningen arbetar, det kommer ett betänkande, betänkandet skall ut på remiss, det skall skrivas en proposition i departementet som sedan skickas över till riksdagen, där det beslutas. Detta går inte särskilt fort – ibland kan även fyra år vara en relativt kort tid i detta sammanhang.

Men, fru talman, det var inte detta jag i första hand skulle uppehålla mig vid. Jag skulle säga några ord om vårt valsystem.

Onsdagen den
18 november 1981

*Vissa grundlags-
frågor m. m.*

Vi har på papperet ett av de friaste valsystemen i världen. Vi har fri nomineringsrätt. Vem som helst kan skriva en valsedel. Har man bara en på förhand registrerad partibeteckning godkänns valedeln, och sedan kan man sätta dit vilka namn man vill – gärna sitt eget, om man har lust. Vi har fullständiga möjligheter att stryka det namn vi vill stryka på valedlarna.

Detta leder i praktiken till att väljarna har mycket litet att säga när det gäller vilka personer det är som de får välja. De personer väljs som partierna har nominerat. De listor som partiinstanserna har uppställt är vad väljarna i praktiken har att följa.

Personvals- och valkretsutredningen visade i sitt betänkande på ett system med ökat personval inom ett proportionellt valsystem. Det skulle väl stärka demokratin i hög utsträckning om väljarna fick chansen att förutom parti även rösta på den person inom partiet som de anser skall representera dem och som anses bäst motsvara förtroendet. Vi i folkpartiet vill att regeringen skall ta initiativ till överläggningar mellan partierna i syfte att nå fram till en personvalsreform med personvals- och valkretsutredningens förslag som grund. Om de partier som stod bakom utredningen i denna fråga skulle ställa sig bakom vårt krav nu skulle det bli en mycket stor majoritet här i kammaren som skulle sluta upp bakom reservation 5. Jag hoppas att så är fallet, och att man inte tycker att det här blivit så gammalt och dammigt att vi skall glömma allt vad personval heter. Tvärtom, anser folkpartiet, finns det stor anledning att gå vidare med denna fråga och försöka att nå fram till ett resultat.

En annan valfråga finns med i betänkandet, och den har redan berörts av tidigare debattörer. Det gäller reservation 4 där socialdemokraterna, också med hänvisning till personvals- och valkretsutredningen, vill att effekterna av en minskad storlek på valkretsarna skall analyseras. I bakgrunden har socialdemokraterna sin önskan att det största partiet skall gynnas. Om man läser motionen och lägger ihop de fakta som står där kan man inte komma fram till någonting annat. Det är alltså inte omsorg om demokratin utan om socialdemokratin som har lett reservanterna i denna fråga. Det är onekligen ganska trist.

Fru talman! Jag behöver inte gå in på frågan om riksdagens arbetsformer. Jag nöjer mig med att hänvisa till det Bertil Fiskesjö hade att säga. Vill vi inte göra något radikalt åt själva grunden för de arbetsmässiga problem vi har kan vi gärna hålla på med små delreformer, men vi skall inte tro att det gör någon större skillnad.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 5 och 7.

Anf. 44 HILDING JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Får jag replikera enbart på två punkter.

Den första punkten gäller personvalsutredningens förslag. Det fick en sådan behandling av remissorganen att den regering som då satt inte ansåg sig kunna lägga fram någon proposition på grundval av förslaget. Senare återkom frågan i ett par sammanhang, men de två regeringar som haft att pröva den har inte ansett att den skulle tas med i de överläggningar som förekommer mellan partierna. Man får alltså betrakta detta förslag som

överkört f. n. Man kan alltid resonera om det, men det finns ingen rimlig anledning att nu försöka inleda förhandlingar mellan partierna om att genomföra detta förslag. Sakskälen för detta har jag redovisat ett par gånger tidigare i kammaren och hänvisar nu till det.

Den andra punkten jag skall ta upp gäller frågan om tidpunkten att avge propositioner. Kanske fattade jag inte allt som Torkel Lindahl hade att anföra, men det kan hända att Torkel Lindahl i morgon börjar fundera över vad det har betytt att man genomfört denna ordning. Tankar, som jag tror omfattas med stort intresse inom folkpartiet, kommer antagligen inte till uttryck i en proposition. Måhända bör Torkel Lindahl ta kontakt med dem som har ansvaret för detta. Därefter kanske han inte så entusiastiskt lovordar den ordningen att proposition i grundlagsfrågor skall läggas fram senast tio månader före ett val. Den ordningen skulle utgöra en väldig spärr för möjligheterna att reformera grundlagarna.

Nr 29

Onsdagen den
18 november 1981

Vissa grundlagsfrågor m. m.

Anf. 45 TORKEL LINDAHL (fp) replik:

Fru talman! Jag kan bara konstatera att antingen vill man försöka åstadkomma mer av personval i vårt valsysteem, och då är man beredd att diskutera det oavsett i vilken kalendarvecka det skulle råka infalla, eller också vill man det inte, och då är man i stort sett inte beredd att diskutera ett sådant system under några förhållanden.

Sedan kan jag konstatera att Hilding Johansson inte tycker om det skydd vi har mot – om jag får uttrycka det så – hastiga idéer i grundlagsfrågor. Hans argument är att det finns en tidsgräns. Vad jag försökte säga i mitt huvudanförande var att det fanns en tidsgräns redan i det gamla systemet liksom i det system som Hilding Johansson nu förordar. Skillnaden är en tid på ca fyra och en halv månader. Det anser Hilding Johansson vara det stora och avgörande, medan han helt avvisar förslaget om en förlängning av mandatperioden med ett år som betydelselöst i sammanhanget. Jag efterlyser en viss logik i resonemanget.

Anf. 46 HILDING JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Låt mig bara klara ut det sista. Det är klart att det skulle innebära en förbättring att förlänga mandaten till fyra år, men det kan ju inte få vara avgörande för bedömningen av frågan om mandatperiodens längd. Den bedömningen får ske från helt andra utgångspunkter. Även om man genomförde en sådan reform fruktar jag att det skulle gå till på det sättet att kommittéerna tog längre tid på sig. När man sedan kommer fram till slutomgången, dvs. till den nödvändiga diskussion mellan partierna som måste ske i grundlagsfrågor, finns det inte tid och utrymme härför just på grund av att propositionen måste läggas fram redan på hösten. Finge man vänta med propositionsavlämnandet till den 1 mars hade man ytterligare några månader på sig för överläggningar i dessa frågor och för arbetet inom kanslihuset.

Onsdagen den
18 november 1981

*Vissa grundlags-
frågor m. m.*

Anf. 47 TORKEL LINDAHL (fp) replik:

Fru talman! Med samma argument som Hilding Johansson använde kan jag säga att om man fick litet mer tid på sig, skulle man bara ta ännu längre tid på sig och hamna i samma tidsnöd.

Anf. 48 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag om kvällsplenum nu uppsatts.

Anf. 49 PER ISRAELSSON (vpk):

Fru talman! I konstitutionsutskottets betänkande nr 10, som vi nu behandlar, tas ett flertal frågor upp. Jag skall uppehålla mig vid två frågor. Den ena gäller övergång till republikanskt statskick i Sverige, och den andra gäller spärrens vid allmänna val.

Jag skall börja med vår gamla bekant från många ars debatter här i kammaren: övergång till republik i Sverige. I motionen 1980/81:342 tar vi återigen upp denna fråga. Vi yrkar att riksdagen beslutar att som vilande anta *den ändring i regeringsformen som fordras för att den nyvalda riksdagen efter 1982 års val skall kunna anta denna lagändring slutligt och få den i kraft från den 1 januari 1983*. Förslag till erforderlig lagtext finns anknutet till motionsyrkandet. Konstitutionsutskottet yrkar avslag på motionen med motivering att motionsyrkanden av liknande innebörd, som det sägs, avvisats vid tidigare riksmöten.

Som jag redan sagt är kravet på republik en gammal bekant från vpk. Vår *grundläggande argumentering finns i motionen, den har framförts här i kammaren vid ett stort antal tillfällen och det finns därför inte anledning att här göra någon särskilt lång plädering.*

Varje stat har ju någon form av statschef, som i sin person representerar resp. stat inåt och utåt. Statschefen kan vara en kung – en uppgift som man föds till – och det kan vara någon form av president – en uppgift som man väljs till. Statschefen, vare sig han/hon är kung eller president, kan ha en stark eller svag ställning politiskt. I Sverige är statschefens ställning numera svag, men så har det inte alltid varit, och vi kan ju inte garantera att inte kungamakten kan komma att utnyttjas för reaktionära syften i framtiden. Utvecklingen i världen har ju under detta sekel gått från kungadöme till republik, från statschefer som föts till sina ställningar till statschefer som valts och som kan ställas till politiskt ansvar. I Sverige finns det två partier som i princip förordar republik. Det är socialdemokraterna och vänsterpartiet kommunisterna. Skillnaden mellan dessa två partier är att socialdemokraterna medverkat till att frånta kungamakten dess *politiska* roll, och där har de haft vpk:s fulla stöd, men att vpk envist har drivit kravet på att kungamakten också skulle avskaffas som sådan och därmed kungahus och hovhållning. Vi har ansett, och anser fortfarande, att den inte hör hemma i en modern demokrati. Vi ser kungadömet, även då det inte har någon formell politisk makt, som en feodal kvarleva, som bör försvinna. Därför denna envishet i motionerande i republikfrågan.

Vi dristar oss att tro att Sverige kan klara sig utmärkt utan kung och

Onsdagen den
18 november 1981

— — — — —
*Vissa grundlags-
frågor m. m.*

hovhållning. Vi vill knyta de representativa funktionerna till ordföranden i riksdagen, talmannen. Någon kostsam hovhållning kring honom torde inte behövas, varför detta arrangemang torde bli billigare för statskassan. Det sägs ju ibland att folket, kanske i synnerlig grad under svåra tider, behöver skådespel och bröd. Ett väsentligt skådespel skulle här vara glansen kring kung och hov. Jag vill inte förneka att det kanske behövs skådespel och en viss glans. Men jag dristar mig återigen att tro att denna effekt kan nås på ett betydligt mera progressivt sätt genom en ökad satsning på våra kulturarbetare och våra folkrörelser, som genom sina framträdanden skulle kunna på ett glansfullt sätt påminna oss om vårt arbetande folks historia och tänkbara framtider. Till sådant skulle det kunna bli pengar över genom en reform av det slag vi föreslår – och kanske t. o. m. till litet mera bröd åt behövande bland de utslagna i samhället.

Slutligen, fru talman, en kommentar till vad Bertil Fiskesjö sade på denna punkt – utskottets företrädare har ju redan varit uppe i debatten.

Bertil Fiskesjö sade att republikfrågan inte längre känns särskilt angelägen – den är passé, sade han. Han trodde också att en överväldigande folkmajoritet vill ha monarkin kvar. Det är möjligt att det fortfarande är så.

I vår successionsordning tänker man sig att den situationen kan uppstå att kungahuset i Sverige skulle kunna utslockna, som man säger. Vi är så envisa med att driva den här frågan därför att vi anser att det i grunden riktiga kravet på ett republikanskt statskick inte får utslockna. Det tror vi är principiellt riktigt, och därför står vi fast vid det, på grundval av de argument som anförs i vår motion och som jag här delvis har framfört.

Fru talman! Jag är väl medveten om att frågan om införande av republik och avskaffande av monarkin inte är den stora centrala frågan i dessa kristider. Men vi ser den som en viktig principiell demokratifråga, och skall den någon gång komma till lösning kan den inte få ligga i det ideologiska idet hur länge som helst. Steg måste tas mot det feodala kungadömet avskaffande också här i landet. Går det lätt att ordna andra jobb åt statssekreterare och höga politiker, bör det väl också gå att göra det åt en kung, t. o. m. utan att AMS behöver inkopplas.

Med detta yrkar jag, fru talman, bifall till motionen 1980/81:342.

Jag övergår därmed till att behandla nästa motion i det nu förevarande betänkande från konstitutionsutskottet. Det gäller motionen 1980/81:221 om avskaffande av spärregler vid val till riksdag och landsting. Vi yrkar att riksdagen hos regeringen hemställer om utredning rörande slopande av gällande system med spärrar vid val till riksdag och landsting. På detta yrkar utskottet avslag med den motivering som man anfört vid föregående riksmöte.

Efter grundligt utredande, övervägande och kompromissande enades man i slutet på 1960-talet om enkammarreformen. Det första valet efter dessa grundlagsregler ägde rum 1970. Fram till nu har vi genomfört fyra val enligt denna lag, och nästa år kommer den femte enkammarriksdagen att väljas. Det finns sålunda i dag drygt ett årtiondes erfarenhet av reformens

Onsdagen den
18 november 1981

Vissa grundlags-
frågor m. m.

verkningar. Vi har för vår del bedömt reformen som positiv. Vår grundläggande inställning, efter snart elva år, är att det inte finns anledning att göra några större ändringar i gällande ordning.

På en punkt har vi från vpk emellertid hela tiden haft en annan mening. Vi har varit motståndare till 4-procentsspärren. I princip har vi ansett att det inte borde finnas någon spärr alls. Vi har emellertid ett mycket stillsamt krav denna gång. Vi kräver bara att frågan om 4-procentsspärren utreds. Vi ligger kvar på vår principiella ståndpunkt, men i kravet på utredning kan ju ligga att spärren skulle kunna sänkas om det inte går att uppnå enighet om att spärren helt skall tas bort. Vid riksdagsvalet år 1979 hade så mycket som 219 000 röster och 14 mandat kunnat gå förlorade, om det gått maximalt illa.

En sådan effekt tycker vi inte är rimlig. En väljaropinion på låt oss säga 100 000 röster i landet måste rimligen få komma till uttryck i form av riksdagsmandat. Om man inte anser sig helt kunna slopa spärren vid landstingsvalen bör den nu gällande spärren på 3 % justeras till en lägre nivå. Här är det ju också vanligare att det förekommer lokala opinioner. I de primärkommunala valen ligger, genom effekter från valkretsindelningen, spärren ofta högre än i landstingsvalen. Här borde det ske en harmonisering av lagstiftningen. Vi har ju numera en gemensam kommunallag för primärkommuner och landsting, men vallagarna skiljer sig.

Utskottets motivering för att avstyrka kravet på en utredning av spärrarna vid valen är den gamla vanliga. Man fruktar uppkomsten av en mängd småpartier som skulle bli representerade i riksdag och landsting. Dessa, menar man, skulle kunna lamslå den politiska handlingskraften.

Jag tror att dessa farhågor är överdrivna. Accepterar man den representativa demokratin fullt ut kan man inte acceptera den höga spärr som vi nu har. Vi menar att de nu etablerade riksdagspartierna måste söka hävda sina ställningar genom den politik de för och inte genom konstitutionella valspärrar.

Bertil Fiskesjö sade att det finns risker med att ta bort spärrarna till riksdagen – småpartier kunde få, som han uttryckte det, ett oproportionerligt stort inflytande. Som ett varnande exempel pekade han på Danmark, där man har fler partier än vi har i Sverige.

Jag tror inte på dessa farhågor. Om man har för många partier i Danmark, varför har man då ingen debatt där om att ändra systemet och varför har man inte redan ändrat det? Tror inte Bertil Fiskesjö att de nu befintliga riksdagspartierna kan hävda sig som partier om vi har en lägre spärr? I så fall tror han inte på sin politik och sitt partis trovärdighet. Bertil Fiskesjö's parti och folkpartiet var ju nära att göra en fusion för några år sedan. Om den fusionen hade blivit av hade det nu funnits ett riksdagsparti mindre.

Jag tror som sagt att riskerna är väsentligt överdrivna, och jag står fast vid den argumentering som vi har haft i många år och som jag nu återigen har framfört.

Slutligen en rent formell sak beträffande Bertil Fiskesjö's anförande tidigare om folkomröstningsinstitutet. Om jag hörde rätt sade han att linje 1 och 3 föll i varandras armar efter folkomröstningen. Det är säkert en ren

felsägning av Bertil Fiskesjö, eftersom vi båda jobbade för linje 3. Bertil Fiskesjö menade givetvis linje 1 och 2.

Fru talman! Med hänvisning till många års argumentering i denna fråga avstår jag från ytterligare argumentering och yrkar bifall till motion 1980/81:221.

Anf. 50 BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Fru talman! Det kan ju tänkas att jag sade fel. I mitt manuskript står faktiskt linje 1 och linje 2, och jag tycker mig minnas att jag också sade det. Vi vet bägge två att det var dessa båda linjer som fann varandra, när folkomröstningen väl var över, även om de sökte ge de röstande ett sken av att linjerna företrädde olika meningar.

Det var den gamla taktiken att söndra för att härska. Det inträffade visar, som jag sade i mitt huvudanförande, på en av de grundläggande bristerna i det folkomröstningssystem som majoriteten inte tycks vilja vara med om att reformera.

I vad gäller de båda huvudfrågor som Per Israelsson tog upp behandlade jag dem ganska utförligt i mitt inledningsanförande, och de argument som jag anförde står naturligtvis fast.

I monarkifrågan har vänsterpartiet kommunisterna ett direkt lagförslag. Det skulle alltså innebära ett första beslut om att avskaffa monarkin, ifall riksdagen följde vpk:s förslag. Jag föreställer mig att ganska många medborgare skulle undra vad vi har för oss här, om det plötsligt meddelades att vi hade fattat ett sådant beslut.

Som jag sade i mitt huvudanförande, är monarkin i nuvarande utformning säkerligen ganska populär bland folkets breda lager. Det råd jag ger Per Israelsson, om han vill fortsätta i denna fråga, är att snarare än motionera i riksdagen propagera för sina åsikter hos befolkningen, även om jag inte tror att framgångarna kommer att bli stora därvidlag.

Så till 4-procentsspärren. Med Danmark som exempel redovisade jag vilka följder man kan få för partistrukturen i riksdagen redan vid en spärr på 2 %. Tar man bort spärren helt och hållet, kan effekten bli ännu värre. Man har haft, om jag inte missminner mig, upp till tolv partier i det danska folketinget, och nu senast hade man alltså tio.

Holland har ingen partispärr alls. Vid ett tillfälle, när konstitutionsutskottet besökte Holland, hade man där fjorton partier i den nedre kammaren. Det tog över sex månader att få samman en regering.

Det är utan tvivel så att det finns ett samband mellan valsystemets utformning och antalet partier i representationen. Med tanke på representationens funktionsduglighet är det alltså viktigt och riktigt att ha en spärr, och det tror jag att det är också ur demokratins synpunkt. Det är klart att demokratin minskar i anseende om den lagstiftande församlingen inte kan arbeta någorlunda effektivt. Det är alltså en ganska viktig fråga i ett helhetsperspektiv.

Onsdagen den
18 november 1981

*Vissa grundlags-
frågor m. m.*

Anf. 51 PER ISRAELSSON (vpk) replik:

Fru talman! Vi har våra positioner, och vi lär väl inte ändra på varandra i den här debatten.

Bertil Fiskesjö sade att vpk har ett lagförslag, och om riksdagen nu fattar ett första beslut, som blir vilande, skulle folk ute i landet undra vad vi sysslar med här. Ja, det tror jag nog att folk skulle göra.

Grundlagen garanterar att det sker ett val, innan den vilande frågan tas upp på nytt, och det är inte säkert att ett beslut i enlighet med vårt förslag här i dag skulle bli konfirmerat efter nästa val. I grundlagens föreskrift att det skall vara två beslut med val emellan ligger ju en säkerhet.

Att folk undrar vad vi sysslar med skulle säkert vara bra, för då fick vi en debatt om monarkin, vilket vi inte har haft på ett bra tag.

Sedan var det partispärren. Bertil Fiskesjö varnade på nytt och förde in ytterligare ett land i diskussionen, nämligen Holland. Där finns det 14 partier, osv.

Nu tror jag inte att det går att göra mekaniska jämförelser mellan Sverige och Holland eller Danmark. Det är dock skilda länder som ser väldigt olika ut, och det lär inte vara helt och hållet vetenskapligt bevisat att splittringen beror bara på att det i Danmark finns en lägre spärr och i Holland ingen alls. I så fall skulle man belägga att det är på det viset.

Jagsade också i mitt anförande att ett första steg – åminstone som vi tycker – från den orimligt höga spärr vi nu har, om man inte kan enas om att helt ta bort den, vore att sätta den lägre. I landstingsvalet har man accepterat en spärr vid 3 %. Det är något rimligare än den vid 4 % som vi nu har, även om jag tycker att också den ligger något högt.

Fru talman! Jag håller fortfarande fast vid min argumentation och vid de yrkanden som jag tidigare har yrkat bifall till.

Anf. 52 OLLE SVENSSON (s):

Fru talman! Från den romerska tiden brukar ofta citeras ett uttalande av en dåtida senator, Cato, vilken slutade alla sina anföranden på följande sätt: "Praeterea censeo Chartaginem delendam esse". – "För övrigt föreslår jag att Kartago skall förstöras."

I och för sig är upprepningen inte en ovanlig metod för opinionsbildare som anser sig ha en bra sak att kämpa för men vet med sig att de har att övertyga en motsträvig opinion.

Den motion om översyn av reglerna om riksdagsval som behandlas som en detalj i det här betänkandet väckte Arne Gadd och jag under den allmänna motionstiden. Den utgör för min del en upprepning av många gånger tidigare framförda argument mot vad jag har kallat den proportionella sjukan och för ett valsystem som gynnar majoritetsbildningen i riksdagen. Mitt jungfrutal i andra kammaren 1969 handlade därom, och jag har sedan återkommit med något av en papegojas envishet – för att citera en av mina mest oförsonliga debattmotståndare.

Professor Olof Ruin utgav 1968 en avhandling, som han kallade Mellan samlingsregering och tvåpartisystem och som handlade om den svenska

regeringsfrågan under perioden 1945–1960. Olof Ruin påpekar att i vår demokrati finns drag av det brittiska tvåpartisystemet. Det "engelska" draget ligger i partistrukturen, skriver han. Det tvåpartimässiga framträder i det förhållandet att socialdemokraterna under den av Ruin undersökta perioden ständigt haft en andel av valmanskåren mellan 44 och 48 % och därför har kunnat framträda med anspråk på att kunna presentera ett eget regeringsalternativ.

Vad gäller de övriga partierna har kommunisterna en särställning. De tre borgerliga partierna hade 1945–1960 ännu inte samarbetat i regeringsställning, men de hade uppträtt i kartell i flertalet valkretsar fram till andrakammarvalet 1952, då bildande av sådana karteller förbjöds.

Vid promulgeringen av grundlagsförslaget 1969, som jag då stödde som en kompromissprodukt, påpekade jag i andrakammaredebatten att det fanns en uppenbar risk att det riksproportionella valsättet skulle permanenta en minoritetsparlamentarism här i landet.

Jag vill här anknyta till meningsskiftet tidigare mellan Bertil Fiskesjö och Per Israelsson. I sitt senaste anförande sade Bertil Fiskesjö: Demokratien minskar i anseende, om den inte kan fungera effektivt. Det är viktigt att komma ihåg om man – så fattade jag honom – ser valsystemet i ett parlamentariskt helhetssammanhang.

Omtanken om det parlamentariska systemets funktionsduglighet fanns alltså i Bertil Fiskesjös anförande, när han polemiserade mot vpk-kravet på att slopa 4-procentsspärren. Han nämnde Danmark som exempel på ett land där partisplittring försvagat statsmakternas handlingskraft.

Däremot tycktes han inte känna någon som helst oro över den parlamentariska utvecklingen i vårt eget land under 1970-talet. Det tycker jag vittnar om en betänklig okänslighet för den folkopinion som i dag anser sig uppleva regeringsmaktens förfall.

Vi har nu facit över utvecklingen efter fyra val under 1970-talet. År 1970 fick vi en minoritetsregering som var relativt stark, därför att de borgerliga partierna befann sig i minoritet och vpk inte gärna kunde medverka till en borgerlig regering. 1973 års val innebar den verkliga chocken för svensk parlamentarism i och med jämviktsriksdagen, vars fasor utmärkt illustrerades av Ströyers teckning i Dagens Nyheter av en riksdagsman i denna talarstol sägande: "Herr talman! Årade tombola!"

År 1976 kom så regeringsskiftet. Den tillträdande trepartiregeringen hade formellt en klar majoritet. Men de tre partierna hade inte uppträtt som ett block i valrörelsen inför väljarna. Det bäddade för en splittringsparlamentarism, som sprängde sönder regeringen och gav oss vid mandatperiodens slut en minoritetsregering. Den var en repris på 1920-talets liberala tuvhopparregeringar. Den enda skillnaden var att Ola Ullstens ministär 1978–1979 var än svagare än C. G. Ekmans minoritetsregeringar för mer än 50 år sedan.

Efter 1979 års val bildades en ny borgerlig trepartiregering. Den hade en enda rösts övervikt i förhållande till oppositionen. En sådan regering kan till

Onsdagen den
18 november 1981

*Vissa grundlags-
frågor m. m.*

nöds fungera om de tre partierna har en nära samsyn i väsentliga frågor. Att så inte var fallet med Thorbjörn Fälldins andra regering framgick av att den i våras föll med dunder och brak i skattefrågan. Att verkningarna av det fallet fortfarande kvarstår behöver man bara läsa om i protokollet från höstens ekonomiska debatts obehagliga och personfixerade gräl mellan Gösta Bohman och Ola Ullsten för att förstå.

Jag anser mig därför sannspådd. Det är, som Arne Gadd och jag skriver i vår motion, inte för mycket sagt att den svenska parlamentarismen, sedan den 1968–1970 äntligen blivit grundlagsfäst, kommit in i en krispunkt. Efter drygt 40 år av en närmast majoritetsparlamentarisk situation sedan början av 1930-talet har de senaste 10 åren präglats av minoritetsregeringar eller av majoritetsregeringar som, på grund av inre splittring, i praktiken fungerat som om de inte haft majoritet i riksdagen. Det finns i det avseendet lika stort skäl att i dag som på 1920-talet tala om regeringsmaktens förfall. Det är så mycket olyckligare som gigantiska problem måste lösas av statsmakterna.

Bertil Fiskesjös uttalande nyss, att det skulle vara politisk propaganda och inte sakligt berättigat att hävda att regeringsmakten försvagats, är för mig häpnadsväckande mot bakgrund av den utvecklingen.

Då kanske någon frågar vad valsystemet har med detta att göra. Mitt svar är att ett parlamentariskt statskick i teknisk mening bäst fungerar i kombination med ett tvåpartisystem, dvs. med majoritetsval.

För den debatt som måste föras om valsättet, har vi tidigare begärt att studier om olika typer av majoritetsvals-system skall bedrivas. Det kravet bifölls 1969 – och sådana undersökningar genomfördes – men i fjol stöddes kravet på sådana studier enbart av socialdemokraterna.

Motståndet mot förändringar av det riksproportionella valsystemet, sedan det väl genomförts, får alltid ett drag av oresonlighet över sig. Professor Jörgen Westerstahl har i en artikel i *Arbetet* för några år sedan konstaterat att ett proportionellt system inte kan förändras i annan riktning än mot ökad proportionalitet vid andra tillfällen än då parlamentarismen har gjort bankrutt. Där är vi inte, men krisläget för parlamentarismen borde ändå motivera att frågan om valsystemets framtid tas upp till en allvarlig debatt.

Vår motion tar denna gång inte sikte på prövningen av ett majoritetsval. Vår utgångspunkt är den jag talat om, nämligen de svårigheter det nuvarande riksproportionella valsystemet skapar för majoritetsbildningen i riksdagen. Bertil Fiskesjö felrefererade motionen, men jag kan senare återkomma till den saken. Vad vi framför allt har tagit sikte på är att med bibehållet vals-system minska valkretsarnas storlek.

Jag vill gärna med tanke på de folktopitioner som Torkel Lindahl här har talat för tillägga att med en sådan förändring skulle också avståndet mellan väljarna och deras företrädare minska, samtidigt som ett inslag av personval faktiskt infördes i valsystemet.

Jag yrkar bifall till reservation 4, som går ut på att regeringen på lämpligt sätt skall tillgodose det krav som reservanterna i personvals- och valkrets-

utredningen ställde om ytterligare analyser av verkningarna av alternativ valkretsindelning.

Nr 29

Onsdagen den
18 november 1981

I detta anförande instämde Arne Gadd (s).

*Vissa grundlags-
frågor m. m.*

Anf. 53 BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Fru talman! Jag sade i mitt tidigare anförande i dag att jag visste att socialdemokraterna led mycket av att regeringsmakten gick dem ur händerna och att de på olika sätt ständigt manifesterade uttryck för detta djupt kända lidande.

Man kan väl säga att den beskrivning som Olle Svensson här har gett av minoritetsparlamentarism i stort sett innebär att om socialdemokraterna bildar minoritetsregeringar är det alldeles utmärkt, men om andra gör det, så är det illa och för landet katastrofalt. Men det är faktiskt på det sättet att vår författning möjliggör olika typer av regeringar. Det är riksdagen som bestämmer vilken typ av regering vi skall ha. Det är också på det sättet att socialdemokraterna under långa perioder av sitt långa maktinnehav hade minoritetsregeringar och hjälpte sig fram i riksdagen genom stöd från vpk i många frågor men ibland med stöd av mittenpartierna. Då var det inget föraktligt i en sådan tingens ordning, men om den nuvarande minoritetsregeringen i en fråga kan göra en överenskommelse med socialdemokraterna och i en annan fråga en överenskommelse med moderaterna, då anses det, som jag tidigare sade, vara näst intill katastrof för vårt parlamentariska system. - Jag har en känsla av att det är någonting som inte hänger väl samman i Olle Svenssons beskrivning av det svenska parlamentariska systemet.

Rent allmänt kan man ju säga att socialdemokraterna sedan länge – och det är naturligtvis ett utflöde av den centralistiska grundtanken i alla socialistiska teorier – är kolossalt fixerade vid regeringsmakten. Jag vill gärna påminna om att det är den här kammaren som har makten i Sveriges land - finansmakten, lagstiftningsmakten osv. Regeringen är ett utflöde av riksdagen, men den är för sin existens och för genomförandet av sina förslag helt beroende av riksdagen. Och det var omsorgen om riksdagen som gjorde att jag polemiserade mot och tog avstånd från de förslag om att slopa spärren till riksdagen som vpk hade framfört.

Anf. 54 OLLE SVENSSON (s) replik:

Fru talman! Jag är verkligen förvånad över den utveckling som centerpartiet har genomgått när det gäller inställningen till kravet på en stabil regeringsmakt. Jag noterade med tillfredsställelse att vi socialdemokrater på 1930-talet kunde nå en krisuppgörelse med bondeförbundet och därmed förstärka majoritetsbildningen här i riksdagen. 1951–1957 kunde man också träffa en uppgörelse med det parti som Bertil Fiskesjö i dag representerar. Utan tvivel medverkade sådana uppgörelser till en förstärkning av folkstyrets ställning hos folket. Därför tycker jag att man kanske bör akta sig för att driva en partipolitisk polemik mot mig när jag tar upp de svagheter som

Onsdagen den
18 november 1981

Vissa grundlags-
frågor m. m.

regeringssystemet har visat under 1970-talet. Kom ihåg att jag också tog exempel från tiden före regeringsskiftet. Jag nämnde 1973 års val som det kanske mest chockerande och negativa från dessa utgångspunkter.

Jag vill sedan rätta till en sak. Vad vi här har velat aktualisera är inte i första hand att man skall slopa utjämningsmandaten och övergå till d'Hondts metod, vilket Bertil Fiskesjö tidigare framhöll. Den huvudlösning som vi pekar på, och som i dag framstår som särskilt intressant, är att man skall överväga mindre valkretsar med bibehållande av mandatfördelningsmetoden. Och jag vill på nytt betona att den lösningen är positiv även utifrån de krav som har rests på att avståndet mellan väljarna och de i valen uppställda kandidaterna bör minskas.

Anf. 55 BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Fru talman! På den senare punkten är vi helt överens. Och jag beklagar att socialdemokraterna i den utredning som vi hade för några år sedan inte ville biträda de förslag som där hade utarbetats.

Vad sedan gäller regeringsmaktens stabilitet så har vi faktiskt under de två senaste mandatperioderna – om det nu går som det ser ut att gå – haft samme statsminister i fem av de sex åren. Det var inte bara en historisk tillfällighet att socialdemokraterna tidigare var så starka, utan det var också en funktion av den eftersläpande överrepresentation som första kammaren innebar. Det var detta som gjorde att socialdemokraterna kunde sitta kvar över tillfälliga betydande svackor. Om Olle Svensson menar att en stark regeringsmakt skall innebära att vi ständigt har samma parti i regeringsställning, tycker jag att det är ett konstigt utslag av modern parlamentarism.

Jag har inte gjort mig skyldig till några vantolkningar av förslaget i motionen om att genom förändringar av valsystemet ge ett stort parti överrepresentation. Jag läste direkt dels ur reservationen, dels ur den motion som ligger till grund för reservationen. Hela resonemanget där bygger på att man, som ni kallar det, skall förstärka regeringsmakten genom att ändra valsystemet så, att ett stort parti blir överrepresenterat dvs. det socialdemokratiska partiet. Det är detta som är det grundläggande syftet med motionen och reservationen. Det är också detta som Olle Svensson har argumenterat för i anförande efter anförande. Om Olle Svensson nu plötsligt backar på denna punkt, blir dels reservationen, dels de tidigare anförandena helt meningslösa.

Anf. 56 OLLE SVENSSON (s) replik:

Fru talman! Bertil Fiskesjö yttrade, som jag sade tidigare, att demokratins anseende minskar om den inte kan fungera effektivt. Nu tar han som bevis för att parlamentarismen har fungerat effektivt efter regeringsskiftet till de borgerliga regeringarna att Thorbjörn Fälldin hela tiden har suttit som statsminister. Det tycker jag är att ha ganska små anspråk. Är det inte viktigare att påminna om, att trots att det har varit borgerlig majoritet i riksdagen under hela denna period, har vi fått en växling vid regeringsmakten – vi har fått fyra regeringar. Ingen regering har alltså kunnat klara en hel

mandatperiod. Det innebär, tycker jag, en klar försvagning av regeringsmakten i förhållande till tidigare.

När jag har kritiserat valsystemet har min utgångspunkt varit att det riskerar att permanenta en minoritetsparlamentarism. Jag har här försökt belysa detta. Det är då det här oresonliga kommer in, att det är så omöjligt att diskutera öppet i riksdagen – man skall partipolitiserat allting. Bertil Fiskesjö säger att avsikten är att skaffa ett valsätt som gör socialdemokratien allt större och större, även om väljarna inte ställer sig bakom den.

Så är det ju inte. Avsikten är att få fram ett valsystem som gör att pendelsvingen inom väljarkåren skall gynna den framgångsrike – på vilken sida det vara må – så att man kan förverkliga vad folket uttalar sig för i val. Det skall inte kunna bli som det nu har blivit när det gäller det som det borgerliga regeringsalternativet representerar, att man går ut med tre program i valet, men regerar på det fjärde efter valdagen, när man har fått majoritet, för det är otillfredsställande.

Anf. 57 DANIEL TARSCHYS (fp):

Fru talman! Jag skall inte fortsätta den här tradiga debatten om huruvida socialdemokratiska minoritetsregeringar har varit bättre än borgerliga minoritetsregeringar. Vi har haft båda sorterna.

Jag vill bara inlägga en liten protest mot Olle Svenssons beskrivning av folkpartiregeringen. Den var en regering med mycket smal bas, men det var samtidigt en regering som var vital, effektiv och sammanhållen och som på kort tid lade fram flera initiativ än någon annan regering har gjort och som i det stora hela fick sin politik godkänd av riksdagen.

Jag tycker det är litet djärvt av Olle Svensson att som modell för stabil parlamentarism nämna England. Det är ju alldeles uppenbart att man i England har haft en lång serie av regeringar som inte har lyckats ta itu med det landets ekonomiska problem. Det vittnar om ett visst dödsförakt i Olle Svenssons argumentering.

Det finns ingen garanti som förhindrar att det uppstår jämna valutslag. Även i England har man i många fall haft majoriteter som varit ytterligt knappa. Man talar om influensamajoriteter i den meningen, att om några ledamöter får influensa, så kan regeringens underlag äventyras. Majoritetsvals-systemet är inte någon garanti mot sådana parlamentariska lägen.

Men, fru talman, jag tänkte tala om någonting annat. Nästan alla de motioner som behandlas i KU:s betänkande är gamla följetonger, som återkommer det ena året efter det andra. Det enda riktigt nya i årets betänkande är en motion som jag har lagt fram, och den lär inte återkomma, eftersom ett enigt utskott anser att den bör bifallas. Eftersom detta då är sista chansen skall jag be att få säga några ord om motion 1123.

I riksdagsordningen finns det sedan gammalt en bestämmelse om att en uppskattning av framtida kostnader skall redovisas när regeringen begär ett nytt eller väsentligen höjt anslag. Det framgår inte alldeles tydligt av riksdagsordningen om det bara är statens kostnader som skall redovisas eller om de kostnader som drabbar kommuner, företag och enskilda också skall

presenteras. Men enligt min mening kan man gärna tolka den här paragrafen så, att en uppskattning av alla slags kostnader skall redovisas. Hur man nu än tolkar den – snävt eller vitt – kan man konstatera att regeringen inte har varit särskilt duktig på att leva upp till riksdagsordningens föreskrifter. Riksdagen har tidigare i år i samband med dechargegranskningen uttalat sitt missnöje med den saken, och vi får väl anta att regeringen nu sitter och grubblar intensivt över hur den skall kunna sona gamla försyndelser genom ett mer grundlagsenligt beteende i framtiden.

Men det finns också en brist i riksdagsordningens regel om kostnadsredovisning, nämligen att den enbart gäller förslag om nya eller höjda anslag, dvs. budgetfrågor. Många av de kostnadsuppdrivande besluten i riksdagen är inte budgetfrågor utan snarare beslut om allmänna riktlinjer för statens verksamhet. Sadana s. k. princip- eller riktlinjepropositioner behandlas i regeringsformens 9 kap. 7 §, där det heter: "Riksdagen kan i samband med budgetreglering eller annars besluta riktlinjer för viss statsverksamhet för längre tid än anslag till verksamheten avser."

Vad jag nu föreslår – och vad finansutskottet och konstitutionsutskottet tillstyrker – är att riksdagen också kräver av regeringen att den presenterar ordentliga kalkyler i dessa s. k. riktlinjepropositioner. Och dessa kalkyler bör i möjligaste mån behandla även sådana kostnader som faller på andra än staten. På den punkten vill jag gärna understryka vad finansutskottet har anfört: konstitutionsutskottet har såvitt jag uppfattat saken i det stycket ingen annan uppfattning.

Jag ber, fru talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan under mom. 10.

Anf. 58 OLLE SVENSSON (s) replik:

Fru talman! Bara en anmärkning i marginalen. Jag talade faktiskt icke om England på annat sätt än att jag citerade vad professor Ruin sagt om det brittiska tvåpartisystemet och pekade på ett engelskt drag i vår partistruktur.

Men när vi ändå är inne på författningspolitiska ideal vill jag också erinra om att det är känt att den politiker i Sverige som hårdast arbetade för majoritetsval var den liberale förkämpen Karl Staaff.

Anf. 59 DANIEL TARSCHIYS (fp) replik:

Fru talman! Det är riktigt, men min poäng var den att vi har ytterligare 60 års erfarenheter av det engelska systemet och att de senaste årens iakttagelser inte tyder på att majoritetsvals-systemet är någon garanti för stabila och effektiva regeringar.

Anf. 60 OLLE SVENSSON (s) replik:

Fru talman! I det sistnämnda kan jag instämma.

Anf. 61 ARNE GADD (s):

Fru talman! Daniel Tarschys var rädd för att hans motion skulle komma att behandlas bara vid detta tillfälle. Jag hoppas att denna förmodan inte kommer att slå in. Yrkandet i Daniel Tarschys motion är att regeringen genom riksdagsordningen skall tvingas att presentera kalkyler över de kostnader som blir resultatet av typen "riktlinjer" av förslag. Detta kan sägas vara ett bra förslag. Man kan ställa frågan om inte en rationellt fungerande regering skulle kunna göra upp sådana kalkyler oavsett om det är föreskrivet i grundlagen eller om det inte är det. Daniel Tarschys känner dock till dessa frågor bättre än jag, och jag utgår därför från att det kan vara lämpligt att den nuvarande regeringen får sina anvisningar.

När vi behandlade frågan i finansutskottet fann vi inte någon större anledning att motsätta oss förslaget i denna - *lat mig säga så* - konstitutionella petitessefråga. Vi anförde dock i vår skrivning att det fanns andra frågor som är väl så viktiga att behandla. Vi nämnde i vårt yttrande till konstitutionsutskottet att effekterna av inkomstförändringar var nog så viktiga att få ordentligt belysta. Jag vill illustrera med några exempel.

När en föregående regering bestämde sig för att inflationsskydda skatteskalorna berördes i nuvarande penningvärde inkomstsidan i budgeten med drygt 5 000 miljoner. Begränsningen av reseavdragen med 1 000 kr. leder till en ökning av den statskattepliktiga inkomsten med 4 100 miljoner, vilket svarar mot 1 700 miljoner i ökade statsinkomster. När fastighetstaxeringen justerades senast, ledde det till en ökning av statens inkomster med 425 milj. kr. och av kommunernas inkomster med 915 milj. kr. Detta behöver man inte ens efter dagens beslut presentera kalkyler för. När liberalen tar till orda, är det endast de långsiktiga kostnaderna som man skall redovisas.

I finansutskottet skrev vi faktiskt, att när man föreslår en ändring i riksdagsordningen, är det lika väsentligt att i understryka vikten av att vi får ordentliga beräkningar av inkomsterna.

Konstitutionsutskottet har i sin skrivning bara noterat detta men är nu inte berett att biträda finansdebattens förslag. Jag vill som ledamot av finansutskottet få sagt att sannolikt kommer Daniel Tarschys initiativ att förbättra kostnadsberäkningarna att följas av andra initiativ, så att riksdagen får ett heltäckande kalkylunderlag till sina beslut. Statens budget skall ju omfatta både inkomster och utgifter, även om senare års erfarenheter gjort att en del av oss haft anledning att tveka om att så är fallet!

Anf. 62 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Fru talman! Arne Gadd och jag har nog precis samma uppfattning om det önskvärda i att konsekvenser av förändringar på inkomstsidan redovisas ordentligt, och i den mån det tas ytterligare initiativ på den punkten skall jag gärna delta i de initiativen.

Anledningen till att det inte blev någonting den här gången var väl att konstitutionsutskottet begärde ett remissvar av finansutskottet om just min motion, som handlade om utgiftssidan. Finansutskottet passade då på att lägga till en del synpunkter, som dock handlade om en annan fråga. Eftersom

Onsdagen den
18 november 1981

*Vissa grundlags-
frågor m. m.*

det inte gick att i den paragraf som min motion avsåg införa de stipulationer som finansutskottet tänkte sig, så ansåg konstitutionsutskottet vid sin behandling att detta fick anstå till ett annat tillfälle.

Men jag tror inte att man i KU:s betänkande skall inläsa någon fientlig attityd till det förslag som kommit från finansutskottet. Det finns all anledning att fortsätta att hålla den här tanken levande och att vidga kraven i grundlagen på fullständiga redovisningar från regeringens sida.

Sedan är det självklart att det allra viktigaste är att vi också får faktiska möjligheter att göra de kalkyler som grundlagen kräver. Och det förutsätter, tror jag, att vi utvecklar de kunskaper och ekvationssystem som finns för att försörja hela samhällsdebatten med exakta kunskaper om hur offentliga utgifter, transfereringar och skatter slår i olika hänseenden. I det avseendet tror jag det förestår ett praktiskt arbete som kan leda till att beslutsunderlaget för kommande budgetbeslut blir bättre än vad underlaget hittills har varit.

Anf. 63 ERIC REJDNELL (fp):

Fru talman! Konstitutionsutskottets betänkande nr 10 om vissa grundlagsfrågor m. m. är ju uppdelat i olika ämnesområden. Så är det också i debattavseende. Detta gör att frågan om kollektivanslutningen till politiskt parti behandlats i första delen av den här debatten. Eftersom jag inte hade förhandsanmält mig till talarlistan utan under debattens första skede begärde ordet, gavs inte möjlighet för mig att i dag komma in på rätt plats i debatten.

Därför, fru talman, kommer mitt inlägg att innebära att debatten avslutas med ämnet kollektivanslutning till politiskt parti – precis som den började här i kammaren i dag på morgonen.

Det är tre saker som gjorde att jag begärde ordet när jag hörde debatten om kollektivanslutningen.

För det första ansåg Hilding Johansson det vara förvånansvärt om folkpartiet, som säger sig vara ett liberalt parti, skulle rösta för lagstiftning.

Nej, Hilding Johansson, det är inte alls förvånansvärt, eftersom folkpartiet är ett liberalt parti, som är för frihet och rättvisa. Och det finns varken frihet eller rättvisa i ett system där man kollektivt ansluter enskilda människor till ett politiskt parti.

Även inom det socialdemokratiska partiet finns det väldigt många som är emot kollektivanslutningen. Låt mig citera en av Hilding Johanssons partikamrater från Oskarshamn. För en dryg månad sedan uttalade Torsten Carlsson, som är kommunfullmäktigledamot och hälsovårdsnämndens ordförande, i en tidning följande: "Slopa kollektivanslutningen till det socialdemokratiska partiet. Det är fel att man ska behöva begära utträde ur en organisation. Mera rätt vore det om man begärde inträde."

Det är ett djärvt uttalande som Torsten Carlsson gör i den ställning han har i det socialdemokratiska partiet. Vi får se hur han kommer att nomineras i fortsättningen.

Därmed är jag inne på mitt andra skäl till att jag begärde ordet – reservationsrätten. Daniel Tarschys m. fl. har rätt när de tidigare i debatten har talat om reservationsrätten. Den finns – men den är ack så svår att tillämpa.

I förra årets debatt berättade jag hur jag själv upplevde situationen när jag och några arbetskamrater ville slippa anslutningen till det socialdemokratiska partiet. Inte mindre än fyra gånger blev vi uppkallade till facket expedition för operation övertalning. Vi var inte många som nådde ända fram. Att våra arbetsförhållanden efter detta inte förbättrades kan jag garantera kammarens ledamöter.

Det går bra. Hilding Johansson, att vara sagoberättare – men välj inte det här åhörarklientelet.

Till sist säger Hilding Johansson att det inte handlar om tvångsanslutning. I dag gäller det fackföreningarnas rätt att ansluta sig till det socialdemokratiska partiet – i morgon kan det gälla en annan organisation, säger han. Men nya medlemmar av en fackförening blir ju automatiskt anslutna till partiet. Fackföreningen är ju redan ansluten till det socialdemokratiska partiet. De nytillkomna medlemmarna får inte chansen att rösta om anslutning i grupp eller inte. De blir tvångsanslutna och därmed basta. Enda möjligheten att komma ifrån eländet är reservationsrätten, och när inte den fungerar finns det ingen frihet kvar.

Jag är övertygad om att det finns en majoritet mot kollektivanslutningen här i riksdagen. Vid en fri röstning bland socialdemokraterna skulle vi få en klar majoritet mot kollektivanslutningen.

Riksdagsmajoriteten har nu sju gånger inte förlåtit men väl uttalat sig mot kollektiv tvångsanslutning till politiskt parti. Hilding Johansson och hans meningsfränder tror kanske att vi skall utöka dessa uttalanden till sju gånger sjuttio gånger.

Fru talman! Jag kommer att i första hand rösta på vår motion 493 och, om det förslaget faller, i andra hand stödja reservation nr 1.

Anf. 64 GABRIEL ROMANUS (fp):

Fru talman! Jag skall återknyta till diskussionen om ett bättre beslutsunderlag för riksdagen.

Konstitutionsutskottet tillstyrker Daniel Tarschys motion om att regeringen skall lämna bättre underlag för riksdagens beslut. Det är bra. Men det underlag som produceras här i huset av utskotten skall naturligtvis fylla samma höga krav. Jag har behov av att reagera mot en uppgift som finns i det utskottsbetänkande som vi nu behandlar.

Det gäller yttrandet från finansutskottet, där man som exempel på kostnadskrävande reformer bl. a. nämner socialtjänstlagen, som riksdagen beslöt om förra året. Utskottet återger en uppgift från Svenska kommunförbundet att den reformen skulle asamka primärkommunerna årliga ökade kostnader på 560 milj. kr. Det är ett referat av Svenska kommunförbundets beräkningar. Utskottet ställer sig inte bakom siffran. Men jag tycker ändå, eftersom siffran är så kapitalt fel – jag skulle inte ha reagerat om det hade

Onsdagen den
18 november 1981

*Vissa grundlags-
frågor m. m.*

gällt en liten felaktighet – att den inte bör sta oemotsagd; i synnerhet inte i en debatt om bra beslutsunderlag.

Kommunförbundets uppgifter är inte helt rätt återgivna eftersom man i det underlag som Kommunförbundet har lämnat talar om årliga kostnader på 475 milj. kr. – resten skulle vara engångskostnader. Dessutom är siffrorna inte realistiska. De kan närmast karakteriseras som ett förhandlingsbud som Kommunförbundet har presenterat i överläggningar med staten om kommunernas ekonomi. Där har man naturligtvis haft ett intresse av att framställa riksdagens beslut som så kostsamma som möjligt. Jag skall be att få citera ur det utskottsbetänkande som låg till grund för riksdagens beslut våren 1980, och som alltså fanns tillgängligt för Kommunförbundet när man gjorde de här beräkningarna. Där säger socialutskottet att "utgångspunkten för socialtjänstreformen måste vara att inom nuvarande resursramar göra behövliga omdispositioner". Denna mening var hämtad ur propositionen, men utskottet instämmer i den och säger: "Utskottet delar också bedömningen att utvecklingen inom socialtjänsten måste anpassas till de samhällsekonomiska förutsättningarna.

Detta innebär att socialtjänstens nya funktioner och arbetsätt måste utvecklas successivt med hänsyn bl. a. till vad som är praktiskt möjligt och rimligt. De nya krav som socialtjänsten ställer på kommunerna kan inte lösas bara genom att utvidga verksamheten. Det blir nödvändigt att se över den hittillsvarande organisationen och överväga hur denna kan utnyttjas för att skapa bästa möjliga betingelser för ett socialt arbete i enlighet med socialtjänstlagens intentioner. Även kommunernas utbud av varierade hjälpåtgärder m. m. i enskilda ärenden måste utvecklas successivt. Den nya lagstiftningens ikraftträdande innebär självfallet inte att kommunerna redan från början har ett fullt utbyggt system av olika serviceåtgärder m. m. till sitt förfogande."

Det är alltså fråga om saker och ting som kommer att inträda stegvis. Av Kommunförbundets eget underlag framgår att det här är fråga om mycket osäkra uppskattningar. Ordet beräkningar är över huvud taget helt missvisande. I Kommunförbundets promemoria säger man själv: Det här måste ses mer som räkneexempel än som egentliga kalkyler.

Jag skulle vilja ta ett par exempel. I Kommunförbundets underlag talas det om att utbyggnadstakten för barnomsorgen skall öka med 10 %. Det vore mycket värdefullt om så skedde. Det skulle kosta 100 milj. kr. mer per år, enligt Kommunförbundet. Men detta är ingen följd av socialtjänstlagen, eftersom man tog över bestämmelserna oförändrade från den tidigare barnomsorgslagen. Man talar om att social jour och familjerådgivning skall byggas ut för tillsammans 175 milj. kr. per år. Det är också önskvärda ting, men det är ingenting som är en automatisk följd av socialtjänstlagen. Det får ske stegvis. Det finns också i lagens förarbeten uttalanden om att man t. ex. när det gäller bistånd till den enskilde skall ta hänsyn till kommunens ekonomi när man bedömer vad som är skäligt.

När det gäller engångskostnaderna för personalutbildning säger socialutskottet att en sådan "nödvändig utbildning rörande socialtjänsten måste ges

mycket hög prioritet bland de olika önskemål om fortbildning m. m. som kan finnas i kommunerna". Men det är alltså fråga om ett inslag inom den ram man har för personalutbildning i varje kommun.

Ja, fru talman, det här kan synas ligga litet vid sidan av debatten. Men när man ställer krav på bättre beslutsunderlag, är det rimligt att inte sådana här fullständigt missvisande uppgifter får stå oemotsagda.

Slutligen, med anledning av den debatt som tidigare fördes om England: De senaste erfarenheterna tyder på att det engelska valsystemet inte heller, vilket ibland hävdas, är en garanti för bibehållet tvåpartisystem – kanske något för Olle Svensson att begrunda.

Anf. 65 ARNE GADD (s):

Fru talman! Utan att vara alldeles säker tror jag att det har hänt att Gabriel Romanus hållit sig mer till ämnet än vad han gör den här gången. Vi diskuterar ju hur regeringen i grundlag skall ges normer för hur beslutsunderlagen skall se ut. Nu vill tydligen Romanus att det i grundlagen skall stå att beslutsunderlaget skall vara korrekt. Vi kan gott skriva in det i riksdagsordningen också. Då blir den här frågan riktigt löjlig. I själva verket är det väsentligt att vi har en regering som ger riksdagen det beslutsunderlag som behövs, och det oavsett vad som står i en grundlag.

Men till frågan: Nu är det, Gabriel Romanus, fråga om formella ting i en grundlag – inte om en socialpolitisk debatt.

Anf. 66 GABRIEL ROMANUS (fp):

Fru talman! Det är möjligt att jag inte har hållit mig till ämnet, men den kritiken drabbar i så fall finansutskottet, som har tagit in dessa felaktiga uppgifter i sitt yttrande till det betänkande som vi nu diskuterar.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (statsformen)

Utskottets hemställan bifölls med 306 röster mot 18 för motion 1980/81:342 av Lars Werner m. fl.

Mom. 2 (kollektivanslutning till politiskt parti m. m.)

I en förberedande votering biträdde reservation 2 av Anders Björck m. fl. med 74 röster mot 16 för det av Lars-Ove Hagberg under överläggningen framställda yrkandet. 232 ledamöter avstod från att rösta.

I kontrapositionsvoteringen biträdde reservation 1 av Bertil Fiskesjö m. fl. med 93 röster mot 72 för reservation 2 av Anders Björck m. fl. 158 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls reservation 1 av Bertil Fiskesjö m. fl. med 162 röster mot 146 för utskottets hemställan. 16 ledamöter avstod från att rösta.

Hadar Cars (fp) anmälde att han avsett att rösta nej men av misstag nedtryckt ja-knappen.

Nr 29

Onsdagen den
18 november 1981

*Vissa grundlags-
frågor m. m.*

Onsdagen den
18 november 1981

*Vissa grundlags-
frågor m. m.*

Mom. 3 (folkomröstningsinstitutet)

Utskottets hemställan bifölls med 260 röster mot 62 för reservation 3 av Bertil Fiskesjö m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 4

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 5 (översyn av valkretsindelningen)

Utskottets hemställan bifölls med 178 röster mot 144 för reservation 4 av Hilding Johansson m. fl.

Mom. 6 (personval)

Utskottets hemställan bifölls med 283 röster mot 38 för reservation 5 av Torkel Lindahl och Bertil Hansson. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 7 (spärreglerna i valsystemet)

Utskottets hemställan bifölls med 307 röster mot 16 för motion 1980/81:221 av Lars Werner m. fl.

Mom. 8 (vidgad rösträtt för invandrare)

I kontrapositionsvoteringen biträdde reservation 6 av Hilding Johansson m. fl. med 143 röster mot 16 för motion 1980/81:867 av Lars Werner m. fl. 164 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 163 röster mot 143 för reservation 6 av Hilding Johansson m. fl. 16 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 9 (riksdagens arbetsformer m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 227 röster mot 93 för reservation 7 av Bertil Fiskesjö m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 10 (kostnadsberäkningar i riktlinjepropositioner)

FÖRSTE VICE TALMANNEN: I detta moment föreslås ändring i huvudbestämmelser i riksdagsordningen. Av ändringsförslaget framgår att ändringen önskas bli genomförd med ett enda beslut.

Här har endast yrkats bifall till utskottets hemställan. För bifall här till krävs emellertid att minst tre fjärdedelar av de röstande och mer än hälften av riksdagens ledamöter förenar sig om beslutet. Jag får vidare erinra om att beslut som fordrar anslutning av särskilt flertal enligt särskild föreskrift alltid skall fattas genom omröstning.

Följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkande 10 mom. 10 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Om inte minst tre fjärdedelar av de röstande och mer än hälften av kammarens ledamöter röstar ja, har kammaren avslagit utskottets hemställan.

Vid votering genom uppresning förklarades minst tre fjärdedelar av de röstande och mer än hälften av kammarens ledamöter ha röstat för bifall till ja-propositionen. Kammaren hade således bifallit utskottets hemställan.

Nr 29

Onsdagen den
18 november 1981

7 § Föredrogs

Jordbruksutskottets betänkande

1981/82:7 om godkännande av konvention om fiskesamarbete i Nordstatlantén, m. m. (prop. 1981/82:18)

Utskottets hemställan bifölls.

*Fridlysning av
duvhöken*

8 § Fridlysning av duvhöken

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1981/82:5 om fridlysning av duvhöken.

Anf. 67 OWE ANDRÉASSON (s):

Fru talman! I jordbruksutskottets betänkande nr 5 behandlas motion 1980/81:581, vari yrkas att riksdagen hemställer hos regeringen om totalfridlysning av duvhök.

Den som läser utskottets betänkande liksom det remissvar naturvårdsverket har avgivit kan få uppfattningen att man här går en balansgång: Skall man välja att gå motionärerna till mötes eller behålla nuvarande ordning? Denna gång valde både naturvårdsverket och utskottet att det skall vara som tidigare.

Denna uppfattning delar av naturliga orsaker inte vi motionärer, utan vi tycker att det är principiellt felaktigt att förfölja en intressant och i många trakter sällsynt inhemsk djurart under förevändning att man skall skydda en inplanterad djurart, fasanen, som inte har förutsättningar att överleva utan ständiga stödåtgärder.

De stora utsläppen av ibland tusentals fasaner inom ett litet område innebär ett fullständigt onaturligt förhållande i en jaktmark. Självfallet drar denna abnorma bytesanhopning till sig de arter i den vilda faunan som kan utnyttja tillgången. Det är alltså inte ett stort antal fasanätande duvhökar på godsén som är något onormalt, utan det onormala är den stora bytestätheten när det gäller djur med ett beteende som på många sätt avviker från de normala vilda djurens.

De som – till helt övervägande del för nöjesändamål – önskar fortsätta med utplantering av fasaner måste räkna med att, liksom i fråga om andra djur under uppfödning, under uppfödningstadiet hålla djuren i skydd i byggnader eller under nät.

Rent ekologiskt måste det också anses riktigt att uppfött vilt efter utsläppet blir föremål för den naturliga gallring som varje vild djurstam är utsatt för genom trycket från andra, inhemska djurarter. I det långa loppet måste en sådan utgallring snarast ha en positiv effekt på bytesstammarna.

Onsdagen den
18 november 1981

*Fridlystning av
duvhöken*

Sedan den allmänna jakttiden på duvhök togs bort har naturvårdsverket till olika markägare utfärdat ett ökande antal tillstånd att fånga duvhök i fällor. Markägarna/jägarna har hänvisat till att den lagstadgade skyddsjakt, som aret runt får bedrivs intill 200 m från en anläggning för uppfödning av fasan, inte räcker för att freda sig mot duvhök. Det stora antalet licenser i kombination med den effektiva fångstmetoden har medfört att ett betydande antal duvhökar avlivats.

Naturvårdsverket sitter givetvis i en besvärlig klämma, eftersom man kan förmoda att olika grupper inom verket har skilda lojaliteter. På den ena sidan lägger man ner ett stort och förtjänstfullt arbete på skydd och vard av den vilda faunan, bl. a. på att återställa beståndet av den under många år hotade duvhöken. På den andra sidan, där jägarblodet svallar, arbetar man för att ge jägarna så många skotttillfällen som möjligt, bl. a. genom att hindra duvhöken att åter öka i antal och konkurrera med jägaren. Sålunda utdelar man, som vi ser det, frikostigt tillstånd till dem som vill fånga duvhökar, varefter man vänder sig till ornitologerna och frågar om de kan tänka sig att organisera en räddningsaktion för samma duvhökar genom att transportera dem som fångas till annan plats för frisläppning. Mot bakgrunden av det arbete man från ornitologiskt håll under många år lagt ner på att få bort jakten och rädda duvhöken från fortsatt nedgång har man givetvis svårt att säga nej, hur obegripligt man än tycker det är att naturvårdsverket kan ge dessa extra tillstånd utöver skyddsjakten. Flera personer har känt sitt ansvar och omedelbart tagit itu med duvhökstransporterna så snart de etablerat kontakt med jägaren eller markägaren.

Den sida där jägarblodet inte svallar har kanske ändå börjat få ett litet övertag, ty i utskottets betänkande står att läsa:

”Det bör tilläggas att naturvårdsverket nyligen beslutat att fr. o. m. hösten 1981 samtliga duvhökar som fångas i fälla efter tillstånd enligt 19 § jaktstadgan skall släppas fria.”

Att köra duvhökar kanske 10-15 mil enkel resa kostar pengar i dessa tider. Kanske är det tänkt att markägarna/jägarna i en framtid själva skall transportera bort och släppa ut den fångade duvhöken på annan plats? Periodvis kan det bli nästan dagliga turer, en del gånger kanske med samma fågel.

Man kan bara hoppas, när motionen blivit avslagen, att naturvårdsverket tänker om och inte delar ut några fler tillstånd att fånga duvhök i framtiden. Tiden är i stället mogen för att avskaffa även skyddsjakten.

Den självföryngrande fasanstammen är snart utrotad, inte av duvhöken utan av de moderna jordbruksmetoderna. Den fasanjakt som har en chans att finnas kvar i framtiden måste baseras på stora årliga utsläpp av burfåglar. Det finns inga skäl att sådan verksamhet skall tillåtas medföra att man medvetet håller en inhemsk vild fågelart på en sänkt nivå. Det är bara att hoppas, trots utskottets icke positiva inställning, att vi i framtiden kan njuta av denna praktfulla fågel, duvhöken, oftare än vi nu kan.

Fru talman! Jag yrkar bifall till motionen.

Anf. 68 EINAR LARSSON (c):

Fru talman! Alla motioner bör inte bifallas. Det är en sanning som i ett längre perspektiv även motionärerna ofta instämmer i.

Beträffande föreliggande motion vill jag säga att jordbruksutskottet på intet sätt har visat kallsinne mot de ambitioner som ligger till grund för de ställda yrkandena. Tvärtom hyser vi den största respekt för motionärernas säkerligen mycket seriösa intresse i dessa frågor. Vi hyser också respekt för de argument som i olika sammanhang har anförts av motionärerna.

Jordbruksutskottet måste vara hänvisat till att i än högre grad lyssna till vad de myndigheter säger, som av riksdagen och samhället fått i uppdrag att bedöma dessa saker. Naturvårdsverket har inte gett oss något stöd för att kunna tillmötesgå motionärerna i deras önskan att fridlysa duvhöken.

Vi kan ju inte gärna, såsom Owe Andréasson, göra antaganden om att det ligger olika lojaliteter bakom naturvårdsverkets yttrande. Det är trots allt det slutliga yttrandet, som ligger på vårt bord, som vi måste använda som underlag för vårt ställningstagande.

Som framgår av betänkandet framför naturvårdsverket en ganska bestämd uppfattning om att duvhöksstammen inte på något sätt skulle vara utrotningshotad. Utvecklingen är tvärtom ganska god.

I motionen antyds att duvhöken inte är utan betydelse för fälthönsens situation. Jag måste nog invända mot vad Owe Andréasson säger på den punkten. Även om det inte kan utgöra underlag för statistik, vill jag framhålla att både fasan och raphöna har ökat betydligt på senare år. De är inte på väg att dö ut av andra orsaker. Det är inget argument i sammanhanget, men jag tyckte det var ett felaktigt påpekande som jag ville rätta till.

Vi har den här gången nöjt oss med att acceptera naturvårdsverkets bedömningar. Enligt verket är det en ganska normal skattning som sker – den är inte överdriven. Dessutom, sägs det, håller attityden till duvhökarna på att ändras alltmer på så sätt att man kräver att de fångade duvhökarna skall släppas fria.

Ett enhälligt jordbruksutskott har således med utomordentlig respekt för och hänsyn till intresserade motionärer varit nödsakad att följa det tunga expertutlåtandet från naturvårdsverket.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 69 OWE ANDRÉASSON (s) replik:

Fru talman! Jag tycker nog att jordbruksutskottet lutar sig alltför mycket mot remissyttrandet från naturvårdsverket. Det hade varit bra, om man hade begärt in svar från flera remissinstanser. T. ex. länsstyrelserna borde ha fått yttra sig, och man kunde även tänka sig att Sveriges ornitologiska förening hade kunnat få yttra sig i en sådan fråga. Då hade det kanske blivit litet besvärligare vid behandlingen i utskottet, men jag tror inte att utslaget hade blivit annorlunda.

Låt mig bara konstatera att Sverige vid flera tillfällen av stora internationella ornitologiska organisationer uppmanats att införa totalskydd för de

utrotningshotade rovfågarna. Ett slut på utdelningen av de särskilda tillstånden för den s. k. skyddsjakten på duvhök skulle göra det möjligt även för Sverige att ansluta sig till den stora grupp av stater som redan har infört ett totalskydd för rovfåglar.

Jag kan hålla med Einar Larsson när han säger att duvhöksstammen har ökat något. För några decennier sedan var duvhöken vanlig i nästan alla skogsområden i landet, men till följd av en intensiv förföljelse har den sedan dess gått starkt tillbaka. Under 1940-, 1950- och 1960-talet påskyndades tillbakagången på grund av kvicksilverbetningen av utsädet. På senare år har visserligen en svag ökning av stammen konstaterats, men fortfarande förekommer duvhöken mycket sparsamt och är långt under sin tidigare numerär i landet, så man borde vid något annat tillfälle fråga andra remissinstanser. Då kunde man kanske komma till ett annat resultat.

Anf. 70 HANS WACHTMEISTER (m):

Fru talman! På vilka motionärerna tror sig kunna imponera genom sitt barnsliga prat om grevar och baroner vet inte jag, men då det inte har med duvhökens framtid att göra skall jag inte ta upp någon debatt med dem om saken.

Jag skulle annars till stor del kunna instämma med dem i vad gäller den sakliga delen av motionen. Men dess värre är duvhöksproblemet inte så enkelt att vi löser det bara genom en totalfridlysning. Det är tvärtom så invecklat att det är svårt att veta var man egentligen skall börja nysta.

Jag hade i somras tillfälle att diskutera frågan med några bulgariska biologer, och jag vågar faktiskt hoppas att deras sansade syn på duvhöksproblemet och rovfågelnsfrågan i allmänhet skall kunna bli vägledande även hos oss.

Det finns, menade de, inga av naturen enbart nyttiga eller enbart skadliga rovfåglar, men det lär vara ostridigt att människan genom sina ingrepp i de biologiska systemen förvandlat annars ganska oskadliga rovfåglar till åtminstone lokalt mycket svåra skadegörare. De vilda djurens bestånd växlar alltid, beroende på klimat, näringstillgång osv., men man har under de senaste årtiondena kunnat konstatera en så stark tillbakagång i rovfågelsbestånden i Europa att den inte bara kan vara ett utslag av de vanliga variationerna. Jakten är å andra sidan så pass reglerad att inte heller den lär få skulden, den skuld som mest sannolikt hör ihop med giftupplagring i näringskedjan och/eller dålig tillgång på näring. När det gäller näringen spelar fasanen en viktig roll. Man kan, t. o. m. säga att fasanen lokalt är duvhökens stapelföda. Gäller det att bevara höken har vi alltså skäl att vara dem tacksamma som föder upp fasaner och på så sätt gör det möjligt för flera duvhökar att överleva.

Det här var en liten utveckling från ämnet. Låt mig återvända till bulgarernas teori om rovfågelstammarnas minskning.

När människan en gång har ingripit i naturen måste hon fortsätta därmed för att nagorlunda hålla balansen och för att hålla rovfågelstammarna på

lagom nivå. Därvid är den hänsynslösa utrotningen precis lika skadlig som det passiva gynnandet. Det är jägarens plikt att reglera rovfågelspopulationerna på ett förnuftigt sätt, genom en verksam kontroll över växelverkan mellan dem som äter och dem som skall ätas, allt med målet att största möjliga artrikedom skall bestå. Det sista är med andra ord precis detsamma som står i portalparagrafen i vår jaktstadga, nämligen att jaktens ändamål är att skapa ett livskraftigt och artrikt villebrådsbestånd.

Så långt mina vänner bulgarerna. När det gäller vårt land har vi kunnat göra samma iakttagelser som de i fråga om den samlade rovfågelstillgångens minskning. Men en art, duvhöken, visar en klar ökning.

Duvhökens tryck på småvilt, främst fasaner, har faktiskt blivit så starkt, att det bara behövs en marginell ökning av hökstammen för att somliga bytesdjur helt skall utrotas, i varje fall lokalt. Hur starkt höktrycket kan få bli vet jag uppriktigt sagt inte. Någonstans har jag läst att två par duvhökar per 10 000 hektar inte kan skada. Siffran kan säkerligen diskuteras, bl. a. med hänsyn till revirens beskaffenhet. Men i ett revir i södra Sverige, som jag har haft anledning att följa närmare, finns det nu minst fem par på 9 000 hektar. Det har visat sig vara klart för mycket, och den sista raphönan har där också redan för flera år sedan försvunnit till duvhökens kräva.

Duvhöksstammen måste även ur naturvårds- och ornitologsynpunkter decimeras – men hur mycket?

Det är absolut inte en politisk fråga att bestämma den saken, utan det är något som bör avgöras, eller rättare sagt beredas, av det i allra högsta grad sakkunniga organ som redan finns, nämligen jaktårsberedningen. Den består av företrädare för naturvård, Sveriges ornitologiska förening, jägarorganisationerna och andra sammanslutningar med likartade intressen. Beredningen och naturvårdsverket har hittills visat sig så väl kunna styra den beskattning av olika djurpopulationer som behövs, att det inte finns någon anledning att ta ifrån beredningen den uppgiften.

Sammanfattningsvis, fru talman:

1. Frågan om duvhöken kräver stor sakkunskap.
2. Riksdagen saknar den sakkunskapen.
3. Sakkunskapen finns hos naturvårdsverk och jaktårsberedning.
4. Därför skall inte riksdagen utan sakkunskapen besluta.

Därför yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 71 OWE ANDRÉASSON (s):

Fru talman! När vi skrev denna motion var det inte för att vi ville göra ner några av de här grevarna, baronerna, prinsarna och direktörerna. Vi gjorde bara ett konstaterande på nära håll, när en tidning tog upp frågan och visade upp alla dessa personer vid en driva fasaner. Det var därför vi fick upp intresset och tog med den delen i vår motion.

Vi tycker att det i dagens upplysta tid, när rovdjurens betydelsefulla roll i naturen framstår allt klarare för allt fler människor, måste betraktas som mycket anmärkningsvärt att skyddsjakt på duvhök fortfarande är tillåten.

Onsdagen den
18 november 1981

*Förstatligande av
krigsmaterielindu-
strin*

Rovfågelshatet lever tyvärr fortfarande kvar inom vissa kretsar, och det tycker vi motionärer är allvarligt.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan, som ställdes mot motion 1980/81:581 av Owe Andréasson och Axel Andersson, bifölls med acklamation.

9 § Föredrogs

Jordbruksutskottets betänkande
1981/82:6 om nitrat i dricksvatten

Näringsutskottets betänkande
1981/82:3 om ändring i inkassolagen

Vad utskotten hemställt bifölls.

10 § Förstatligande av krigsmaterielindustrin

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1981/82:5 om förstatligande av krigsmaterielindustrin.

Anf. 72 PER ISRAELSSON (vpk):

Fru talman! I näringsutskottets betänkande 1981/82:5 behandlas motionen 1980/81:638 om förstatligande av krigsmaterielindustrin i Sverige. Vad som yrkas i motionen är ett principuttalande från riksdagens sida. Om riksdagen skulle besluta att göra ett sådant, får det sedan ankomma på regeringen att avgöra när och i vilken takt denna industri kommer att överföras i samhällets ägo. Näringsutskottet hemställer att riksdagen avslår detta motionsyrkande. Motiveringen härför är den som utskottet anförde i sitt betänkande 1978/79:29.

Först några synpunkter på förstatligande inom ramen för en kapitalistiskt dominerad marknadshushållning.

Enligt min mening innebär inte förstatligande av industriföretag inom ramen för rådande marknadsekonomi någon socialisering i den meningen att det skulle innebära socialism. De statsägda företagen tvingas in i samma situation som andra, privatägda, företag och tvingas således att agera på i stort sett samma sätt. Jag menar emellertid att staten har större styrmöjligheter inom statsägda företag än inom privatägda. Större garantier kan skapas för att gjorda satsningar inte otillbörligt kommer privatkapitalistiska vinstintressen till del. Det kan därför vara ett samhällsintresse att strategiskt viktiga företag och sådana företag över vilka staten ändå måste ha en långtgående kontroll överförs i statens ägo. Vi har ansett att just krigsmaterielindustrin utgör en sådan sektor.

Om inte våra motioner om krigsmaterielindustrin leder till annat, får vi

åtminstone en redovisning av läget för riksdagen. En sådan redovisning ges också denna gång i reciten i näringsutskottets betänkande. I redovisningen tas både tillverkning och export av krigsmateriel upp. Jag skall nu uppehålla mig endast vid tillverkningen, eftersom frågan om export av krigsmateriel väntas komma upp under vårsessionen av detta riksmöte med anledning av en regeringsproposition som bygger på en redan nu tillgänglig utredning, nämligen Svensk krigsmaterielexport (SOU 1981:39).

Man säger att leveransvärdet av krigsmateriel i tillverkningskungörelsens mening från enskilda företag uppgick till 3 572 milj. kr. år 1979.

Vid samma tidpunkt skulle sysselsättningen i svensk försvarsindustri ha uppgått till 40 000 årsverken. Man säger vidare att 84 % av denna verksamhet finns vid sex företag. Tar man med tio företag, får man i stället en intäckning av 92 % av samtliga leveranser av krigsmateriel. Till detta kommer sedan den tillverkning som redan nu sker i statliga förenade fabriksverken (FFV). Den är redovisningsmässigt svår att få fram exakt men rör sig om drygt 500 milj. kr. per år. Man uppskattade år 1978 leveransvärdet av tillverkad krigsmateriel i Sverige till 3,4 miljarder kronor. Det skulle utgöra drygt 4 % av hela den svenska verkstadsindustrins leveransvärde detta år, som var 83,4 miljarder kronor.

Krigsmaterielindustrin i Sverige utgör en procentuellt visserligen begränsad men på vissa lokaliseringsorter helt avgörande del av den svenska verkstadsindustrin. 40 000 helårsarbetande människor är långt ifrån någon försumbar grupp inom svensk näringspolitik. Dessa människor är beroende av statliga beslut för sin fortsatta utkomst. För den icke exportberoende delen av denna industri är de statliga inköpen av försvarsmateriel avgörande för sysselsättningen. För den mera exportberoende delen är de statliga exportvillkoren avgörande. Dessa villkor är i sin tur beroende av politiska förhållanden ut i världen över vilka varken den svenska statsmakten eller än mindre den svenska krigsmaterielindustrin kan råda.

I den utskottsskrivning från år 1979 som näringsutskottet nu hänvisar till sägs det: "Att Sverige upprätthåller en egen produktion av försvarsutrustning är en förutsättning för tilltron till den svenska neutralitetspolitiken." Det anges sålunda som viktigt för landets utrikespolitik att den egna försvarsmaterielindustrin upprätthålls. Därmed menar jag att staten också måste ta på sig ansvar för sysselsättningen för de anställda inom denna industri. Vi har för vår del ansett att detta bäst skulle ske genom att staten också blev ägare. Härigenom skulle också privatekonomiska vinster på tillverkning av försvarsmateriel kunna elimineras.

Redan nu är det ju så att staten på projektstadiet går in med ekonomiska åtaganden för att säkra utvecklingen av nya vapen. När det sedan kommer till serieproduktion är det staten som lägger basbeställningen. När denna är levererad beror det återigen på statlig myndighet om tillverkningsserien kan göras längre och utvecklingskostnaden därmed fördelas på ett större antal enheter. Den exportberoende delen av den svenska försvarsmaterielindustrin, där Bofors ingår, är sålunda i mycket hög grad beroende av statliga beslut. Detta menar vi talar för att staten också borde ta sitt fulla ansvar för

Onsdagen den
18 november 1981

*Förstatligande av
krigsmaterielindu-
strin*

de anställdas trygghet och framtid. Detta skulle bäst kunna förverkligas genom att staten också tog över ägarrollen i dessa företag.

I näringsutskottets skrivning år 1979 tar man också upp problemet med att försvarsmaterielindustrin i många fall är samordnad med civil tillverkning. Det anser vi för vår del vara positivt. Vi har från vpk i åtskilliga år – ibland i sällskap med motionärer från andra riksdagspartier – motionerat om statlig planering för övergång till mer civil produktion. En ökad civil sektor inom denna industri skulle öka möjligheterna till omplaceringar av anställda vid nedgång i den militära tillverkningen.

Som exempel kan jag ta Bofors, där jag själv är anställd sedan snart 45 år. Där hade man under kriget och flera årtionden av efterkrigstiden en ambition att utöka den civila tillverkningen, där stålsidan då var den som gav mest sysselsättning. På senare år har emellertid utvecklingen gått åt det andra hållet. En civil tillverkning som tidigare var mer än hälften av bolagets totala har nu trängts tillbaka till mindre än hälften, och denna trend har ännu inte brutits. Det är fortfarande mest lönsamt att tillverka krigsmateriel, och helst vill man ha friare händer i vad gäller export. Fick man det, skulle man kunna ge många nya arbetstillfällen, har verkställande direktören sagt.

Jag tror därför att det måste till en samhällelig styrning, om krigsmaterielindustrins anställda skall kunna tillförsäkras en trygg sysselsättning. Denna styrning torde bäst komma till uttryck genom att samhället övertog huvudmannaskapet för *hela* försvarsmaterielindustrin i landet och inte som nu bara en liten del av dess lättare del.

Herr talman! Med hänvisning till det anförda yrkar jag bifall till motionen 1980/81:638.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 73 SVEN ANDERSSON (fp):

Herr talman! Jag tog med mig vpk-motionen 1980/81:638, som finns inbunden i näringsutskottets bok för motioner, upp i talarstolen. Jag kände nämligen inte riktigt igen innehållet i det anförande som Per Israelsson här höll. Det var något av en Sörgårdsromantisk beskrivning av vpk:s syn på vapenexporten. Det är ju just om vapenexporten som motionen handlar.

Motion 638, som är på tre rader, är en följdmotion till en partimotion från vpk om att destinationsorterna skall ändras för den vapenexport som äger rum från det här landet.

Själva huvudmotionen har i och för sig redan behandlats i annat utskott och avslagits av kammaren. Men där finns i stort sett inga andra argument för förstatligandekravet än dem som sammanhänger med vapenexportens inriktning.

För att förstå vad motionen 638 egentligen handlar om tvingas man därför gå till huvudmotionen om vapenexporten och den långa rad av liknande motioner som kommunisterna har väckt under de senaste åren.

Kommunisterna vill alltså förstatliga den svenska krigsmaterielindustrin,

inte bara till följd av sin allmänna socialiseringsiver, utan därför att man vill använda den för vissa bestämda syften. Dessa syften finns, för att vara kommunistiska motioner, med ovanligt stor tydlighet nedpräntade och intagna i riksdagstrycket.

Kommunisterna för ju en ständig kamp med framför allt socialdemokraterna om att dra till sig en grupp allmänt socialistiskt inriktade väljare. Det är därför inte någon händelse att den här motionen till stor del ägnas åt statistik som går ut på att bevisa att socialdemokraterna under 1950- och 1960-talen var ena särdeles fulingar när det gällde att exportera vapen.

Jag tänker inte kommentera den saken så noga. Vi har kontroll av svensk krigsmaterielexport, och vi kommer att få skärpta regler. Vi som har större förtroende för hur de här frågorna handläggs under en socialdemokratisk eller icke-socialistisk regering än vad vi skulle ha om frågorna handlades av en kommunistisk regering kan nöja oss med det påpekandet.

Men det intressanta, när vi behandlar det motionsyrkande från vpk som nu är aktuellt, är att de öppet uttalade syften med vapenexportpolitiken som vpk för fram i sina motioner inte stämmer överens med det intryck man försöker ge när man värvar röster från socialdemokraternas vänsterflygel. I det senare fallet försöker man framstå som pacifistisk, som motståndare till den fula vapenhanteringen över huvud taget.

Men läser vi de här motionerna finner vi att det med närmast brutal tydlighet anges att Sverige skall sända vapen till de länder på jordklotet där vapnen kan komma till användning i syften som vpk tycker är goda. Det står i årets motion. Det stod i förra årets motion. Särskilt tydligt uttryckte man saken 1979 – motionens nummer var 397:

”Vapen köps för att användas och om vi säljer bör vi således i första hand göra en bedömning av var och hur detta kommer att ske. --- Det måste ske en mera omfattande värdering av köparnas allmänna, politiska mål, ---.”

I den motionen liksom i förra årets och i årets motion drar man en direkt parallell med de kriterier vi skall ha för att ge u-hjälp.

Vänsterpartiet kommunisterna har ett mycket speciellt språkbruk när det gäller att tala om vilka som är förtryckare och icke förtryckare. Ibland betecknas en diktaturstat som en diktaturstat, men är diktaturstaten allierad med en viss stormakt är den i stället ett progressivt land. Skall vi följa vpk:s egna anvisningar om hur vi skall förstå deras vapenexportpolitik, skall vi alltså se efter vilka länder som vpk anser är värda ökad svensk u-hjälp, för det är ju de länderna som är progressiva och socialistiska.

Nu råkar det vara så att det i en nyutkommen bok har gjorts en analys, med hjälp av vpk:s motioner från 1980, av just den här frågan. Det visar sig att det inte alls är på det sättet, att om ett land är vad som brukar kallas allmänt vänster- eller socialistiskt inriktat, så motionerar vpk om att det landet skall ha mer u-hjälp. Det fanns detta är en rad exempel på något så när socialistiska u-länder som i vpk:s motioner på sin höjd föreslogs få ganska små belopp utöver vad regeringen föreslagit. Dit hörde några av de f. d. portugisiska kolonierna i Afrika, dit hörde den nya regimen i Nicaragua.

Vad hade då dessa länder gjort för ont? Jo, det förstår vi när vi tar del av vad som skrivits om den lilla grupp som var värd 365 extra miljoner i omedelbara anslagsökningar och fortsatta ökningar därefter. Den bestod av fyra länder, en marionettregering och två väpnade organisationer. Länderna är Cuba, Vietnam, Laos och Sydyemen. Marionettregeringen är den Vietnamstödda sidan i Kampuchea. Organisationerna är något som heter PFLO i Oman samt PLO – dvs. Yassir Arafat i egen hög person.

Detta är ju inte en lista över socialister eller kommunister i u-länderna. Än mindre är det en lista över s. k. vänsterregeringar i u-länderna. Vad man än säger om Yassir Arafat – socialist kan han väl ändå inte vara. Det är helt klart vad det är fråga om – det är en lista över länder och organisationer som är exceptionellt nära allierade med Sovjetunionen.

När vpk i sina motioner säger att vapnen skall exporteras efter samma kriterier som vpk vill ge u-hjälp efter, då vet vi alltså att det är den här gruppen av länder som anses värd u-hjälp och som därför också bör ha goda chanser att få vapen exporterade till sig från Sverige, om vpk skulle få bestämma – vilket vpk lyckligtvis inte lär få.

Den fråga man ställer sig är ju annars varför vpk skriver en sådan här egendomlig motion. Har man inte förtroende för en viss stormakts förmåga att på egen hand sprida vapen kors och tvärs i världen?

När jag nu har redogjort för vad vpk skall ha sin förstatligade krigsmaterielindustri till, hoppas jag att kammarens ledamöter har stor förståelse för att jag yrkar avslag på motion 638 och bifall till vad utskottet har hemställt.

Anf. 74 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Det var ett något överraskande anförande av Sven Andersson, som annars brukar vara relativt dämpad i vara meningsutbyten. Men jag tycker mig finna en förklaring till hans sätt att agera – där han går runt spörsmålet i stället för att ta upp de sakfrågor som här aktualiserats. Den dokumentation som ligger bakom hans anförande är antagligen en bok som jag själv har inhandlat och som heter *Husbondens röst*. Den är sammanställd av ett par liberaler från södra Sverige. Där finns säkerligen underlaget för Sven Anderssons argumentation, som alltså inte har särskilt mycket att göra med de sakfrågor som jag tidigare tog upp.

Jag kan också tänka mig att uppdraget att framföra dessa frågor på det sätt som nu har skett kan ha samband med "husbondens röst" i ett annat sammanhang. Kanske har Sven Anderssons partiordförande givit honom uppdraget att angripa vpk och menat att det inte skulle vara så dumt i dagens läge. Det gäller den partiledare som, enligt vad Nerikes Allehanda skämtsamt skriver, Sven Andersson har "tvålat till" i sin rakstuga.

Men tillbaka till sakfrågan. Sven Andersson kom nu in på vapenexportens inriktning, vilken också har tagits upp i en motion, som Sven Andersson säger. Det är helt riktigt, och jag har också läst motionen. Men det är ju yrkandet som riksdagen röstar om, och det gäller förstatligande av krigsmaterielindustrin. Jag har i sak byggt argumentation på det yrkandet.

och jag tycker att det är det som är viktigt att diskutera.

Jag sade också i mitt första inlägg att regeringen har för avsikt att lägga fram en proposition i den nämnda frågan. Det föreligger redan nu en utredning i ämnet. Mot den bakgrunden fann jag inte anledning att fördjupa mig i villkoren för svensk vapenexport, vilket kunde ha varit intressant. Vi får troligen en sådan debatt i riksdagen under våren när propositionen föreligger och skall behandlas på riksdagen. Det är brukligt att man inte tar upp tid i kammaren med en fråga som snart ändå kommer upp, och därför gick jag inte in på dessa villkor.

Låt mig gå tillbaka till vad Sven Andersson sade. Han tyckte att jag målade upp ett slags Sörgårdsromantik kring de aktuella förstatligandefrågorna. Som jag påpekade tidigare är det ganska många som jobbar inom krigsmaterielindustrin. På vissa orter, som t. ex. på min hemort, är de helt beroende av denna industri. För dem handlar frågan om huruvida de skall ha en trygg sysselsättning i framtiden eller ej. Det gäller inte någon Sörgårdsromantik utan om huruvida de skall ha kvar sina jobb. Det betraktar de säkerligen som en viktig fråga.

Sven Andersson säger att kommunisterna är ute i socialiseringsiver och vill förstatliga krigsmaterielindustrin för speciella syften. Vilka syften skulle det vara? Vi har inget annat syfte än det som vi har anfört här, att trygga jobben för tusentals arbetare som är beroende av denna industri och som i sin tur är helt beroende av statliga beslut.

Jag försökte i en interpellationsdebatt för drygt en vecka sedan med Sven G. Anderssons partibroder, arbetsmarknadsministern, få ett uttalande, om han tyckte att staten hade något särskilt ansvar för dem som arbetade inom den här industrin, när staten ändå bestämde allting som är avgörande för om de skall ha sina jobb kvar. Han sade att det var att ställa hypotetiska frågor, och sådana ville han inte svara på. Det är möjligt att Sven G. Andersson också anser att det är hypotetiska frågor, som han inte vill svara på. Men vad det handlar om är huruvida dessa människor skall ha kvar sina jobb, och det är ingen Sörgårdsromantik.

Sedan säger Sven Andersson att vpk-arna vill framställa sig som pacifister som skall värva röster från socialdemokratins vänsterflygel. Det är funderingar som inte har särskilt mycket att göra med sakfrågan. Det gäller mer en allmänpolitisk fråga, som egentligen inte hör hemma här. Jag tror inte att det pågår några sådana spekulationer. När det gäller vårt ställningstagande till vapenproduktion, Sveriges försvar, vapenexport osv. utgår vi från vår ideologi och ser det hela utifrån vad som är bra för Sverige. Vi spekulerar inte i om vi skall vinna röster eller ej på den frågan - det har vi nog aldrig tänkt på.

Kriterierna för vapenexport, som man här tar upp, kommer ju att anges i propositionen. Som framgår av utredningen blir det egentligen inte så stora ändringar. Verksamheten kommer att fortsätta ungefär som förut. Jag är helt övertygad om att vapenindustrin hade larmat mycket kraftigt för länge sedan om det skulle bli väsentliga skärpningar. Men sedan det började framgå att det inte lutade åt det hållet i utredningen, har företrädarna för vapenindu-

Onsdagen den
18 november 1981

*Förstatligande av
krigsmaterielindu-
strin*

strin legat ganska lågt. Jag tror alltså inte att det händer så speciellt mycket på det området.

Sven G. Andersson säger att vi i våra motioner från vpk skulle ha rekommenderat vapenexport till vissa länder som samtidigt skulle vara föremål för vår u-hjälp. Eftersom min taletid nu är ute slutar jag mitt inlägg här och lämnar över åt Sven G. Andersson att fortsätta sin plädering.

Anf. 75 SVEN ANDERSSON (fp):

Herr talman! Jag har gjort mig omaket att ta med mig näringsutskottets samlade skrifter över motioner under det här året. Eftersom den motion vi behandlar endast omfattar tre rader, som jag tidigare sade, får man gå tillbaka till motion 1980/81:637 från vpk. Där finner jag inte särskilt mycket av det som Per Israelsson har sagt, utan man får gå till andra motioner.

Syftet med vpk:s synpunkter på vapenexport har jag redogjort för utförligt. De skall knytas till vpk:s synpunkter på u-hjälpen, som dokumenterats i inte bara en utan många motioner.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 76 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Nu kan jag få tid att tala färdigt. Jag har inte så mycket mer att tillägga. Vad jag har gått igenom tidigare finns det inte anledning att upprepa. Vi är ju inte några grammonskivor – så att stiftet går tillbaka och skivan bara snurrar runt – utan man får försöka komma fram till något nytt varje gång.

Vad jag inte hann med i mitt förra inlägg på grund av att taletiden gick ut gällde en sak som Sven G. Andersson tog upp och som jag nu skall försöka klara ut något. Han sade att vpk rekommenderar vapenexport till i stort sett samma länder som vi rekommenderar u-hjälp till. Vår u-hjälp har utretts ganska noga, och vi har i ganska bred enighet kommit fram till kriterier som vi i stort sett tycker är bra. Att sedan rekommendationerna i dessa båda avseenden råkar sammanfalla kan ju – höll jag på att säga – inte vi hjälpa. Men så har det blivit.

Men sedan tar han upp något som egentligen var huvudskälet till att jag vill replikera. Han säger att de länder som vi rekommenderar vapenexport till i vår motion är sådana som är exceptionellt allierade med en stormakt, Sovjetunionen.

Finns det något sådant samband? Nej, inte alls. Det reella förhållandet att Sovjetunionen råkar stödja vissa länder i tredje världen och befrielsekamp i tredje världen kan inte vi vara ansvariga för. Det innebär inte att vi i alla lägen försvarar vad Sovjetunionen gör, vare sig i u-länder eller på annat håll – det har vi en helt självständig uppfattning om.

Det reella läget är att Sovjetunionen stött befrielseörelser i länder som vi också funnit att vi möjligen kan exportera vapen till. Så enkelt är det. Sven G. Andersson.

Anf. 77 SVEN ANDERSSON (fp):

Herr talman! Det är så, Per Israelsson, att ni i era motioner har uttalat er om att de kriterier som gäller för u-hjälpen skall sammanhånga med de kriterier som ni har för vapenexporten. Det gäller länder som ni bedömer som progressiva – märkvärdigare är det inte.

Anf. 78 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Det är en självklarhet för oss att vi rekommenderar export bara till progressiva länder. Sedan är det fråga om vad man menar med det. Länder där folkmassorna har skaffat sig större inflytande över sin framtid och sin ekonomi betraktar vi som progressiva – befrielseörelser i de länderna betraktar vi oftast som progressiva. Det är det kriterium som vi har när det gäller att bedöma vad vi menar med ett progressivt land.

Vi har inte i detalj utvecklat vår syn på vapenexporten i dag. Det kommer vi att göra när den kommande propositionen som skall komma föreligger. Då blir det också tillfälle att grundligare diskutera vår syn på vapenexporten.

Jag diskuterade här i kammaren 1971 beslutet då om svensk vapenexport. Vi hade en något annan uppfattning då, så till vida att vår standpunkt i princip var att vi skulle ha en krigsmaterielindustri bara för att tillgodose Sveriges eget behov – någon export var vi egentligen inte alls för.

Men jag tror att vi i dag när det gäller export är beredda att gå en bit – men inte alltför långt. Det får vi diskutera när propositionen föreligger.

Jag står fast vid yrkandet om bifall till vår motion när det gäller sakfrågan, som det tyvärr inte blev så mycket diskussion kring i dag.

Anf. 79 SVEN ANDERSSON (fp):

Herr talman! Helt kort: Vpk har i sin motion 637 rätt bra dokumenterat vart man vill exportera vapen. Jag skall inte ta upp tiden med att citera det här i kammaren. Men det är alldeles klart att de länder, upprörelser eller liknande som vpk anser vara progressiva är sådana som har socialistisk inriktning och har god kontakt med en viss stormakt.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls med 300 röster mot 16 för motion 1980/81:638 av Lars Werner m. fl.

11 § Tillämpningen av prisregleringslagen

Föredrogs finansutskottets betänkande 1981/82:2 om vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m., inom handelsdepartementets verksamhetsområde (prop. 1981/82:30).

Anf. 80 TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Det allmänna prisstoppet, som trädde i kraft den 17 september 1981, infördes som ett led i regeringens offensiv för att återställa

Onsdagen den
18 november 1981

*Tillämpningen av
prisregleringslagen*

balansen i den svenska ekonomin." Att detta var ett citat kanske de flesta förstår. Så uttalar sig faktiskt regeringen i propositionen om vissa ekonomisk-politiska åtgärder.

Vad består nu den här plötsliga offensiven från regeringen av? Förutom av detta prisstopp, som vpk inte vänder sig emot i annat avseende än att vi anser att det bör gälla även under hela 1982, bestod den av en sänkning av momsen generellt på alla varor. Lyxvaror och nödvändighetsvaror har dragits över en kam. Den har också gällt ett förvarnande om ytterligare 12 miljarder kronor i besparingar, som till sin huvudsakliga del kommer att drabba de vanliga människorna, alltså dem som drabbas värst av inflationen. Det är nu dessa utsatta grupper som återigen skall misshandlas.

Den offensiv som regeringen påstår sig anföra är dessutom något senkommen. Den förefaller vara ett yrvaket uppvaknande. Har det helt plötsligt gått upp för den borgerliga regeringen att dess handlande förorsakat modern tids rekordinflation i Sverige?

Inflationen är ett av uttrycken för de djupnande kristendenserna i de kapitalistiska ekonomierna. Den återspeglar en skärpning av systemets motsättningar. Den är ett medel för storföretagen att angripa folkflertalets reella inkomster och åstadkomma en omfördelning av de ekonomiska tillgångarna till egen fördel och har sin grund bl. a. i den tilltagande monopoliseringen, i de växande spekulativa dragen i ekonomin, i en svällande *improduktiv sektor* och i *hårdnande internationella motsättningar*. Under hela tiden efter det andra världskriget har penningvärdet försämrats och den allmänna prisnivån stigit. Ännu under 1960-talet höll sig den årliga inflationstakten i Sverige till siffror kring 4 %. Under 1970-talets första hälft skedde däremot en markant ökning till i genomsnitt drygt 8 % per år. Därefter har inflationen ytterligare skärpts. Enligt SPK, statens pris- och kartellnämnd, låg prisökningarna 1976 på 9,4 %, 1977 på 13 %, 1978 på 7,3 %, 1979 på 11,3 % och 1980 på 13,4 %. I år kan de beräknas komma att uppgå till mellan 10 och 12 %. Det innebär att priserna i Sverige åren 1976–1981 stigit med ungefär 85 %.

Kampen mot inflationen måste vara en central ekonomisk-politisk uppgift. Ett av instrumenten i denna kamp skulle prisregleringslagen kunna vara. Den socialdemokratiska regeringen förde på sin tid inte någon framgångsrik inflationspolitik. Men förhållandena har blivit värre sedan de borgerliga partierna tagit hand om regeringsposterna. Deras politik har ju varit ett oförblommerat stöd åt de krafter som skapar inflations-tendenserna och som framför allt tjänar på dem.

Detta visar alltså klart att regeringen inte fört någon inflationsbekämpande politik värd namnet. För att ytterligare belysa inflationens verkningar för de grupper i samhället som inte har större inkomster än att de går åt för att täcka kostnaderna för de nödvändigaste förnödenheterna kan följande siffror ur SPK:s mätningar vara av intresse. Priserna på de subventionerade baslivsmedlen, dvs. kött, fläsk, mjölk m. m., har under 1981 – i år alltså ökat med inte mindre än 19,8 % och boendekostnaden i en hyreslägenhet med 12,5 %. På bara ett år har dessa två för de stora breda folkgrupperna

avgörande kostnader höjts med 35,3 %, dvs. med över en tredjedel. Är det detta som regeringen kallar för "inflationbekämpning"?

När vänsterpartiet kommunisterna återigen reser kravet på prisstopp gör vi det därför att vi inte ställer samma förhoppning till regeringens handlingskraft som de borgerliga partierna och det socialdemokratiska partiet gör genom att låta regeringen avgöra om prisreglerande åtgärder skall vidtas eller inte. De gör detta genom att ansluta sig till regeringsförslaget att det är regeringen som bör utlösa eventuella prisregleringar.

Vi i vpk har inte denna uppfattning och hyser inte heller samma förhoppning om den här regeringen. Därför kräver vi att prisregleringen skall gälla under hela 1982.

Herr talman! Jag yrkar bifall till vpk-motionen.

Anf. 81 ROLF RÄMGÅRD (c):

Herr talman! Vad frågan gäller är ju att riksdagen skall tillstyrka förslaget från regeringen om tillämpning av prisregleringslagen under ytterligare ett år i avvaktan på ett permanent förslag, som senare kommer att föreläggas riksdagen.

Det här är sakfrågan, och det förslaget har heller inte vpk gått emot. Vad vpk däremot har yrkat i sin motion är att vi skall ytterligare förlänga prisstoppet att gälla under hela 1982. Det vore att låsa regeringens möjligheter att över huvud taget använda prisregleringslagen. Det är ju regeringens uppgift att använda den vid de tillfällen när så behövs för att eliminera en prisstegring som är obefogad ur allmän ekonomisk synpunkt.

Utskottet har också enhälligt tillstyrkt den förlängning av lagen som regeringen har föreslagit samtidigt som utskottet har avstyrkt vpk-motionen – med hänvisning till att regeringen själv skall göra bedömningar i detta hänseende och sätta in prisstoppet när den anser det befogat. Riksdagen har ju även möjlighet att under löpande riksdagsår, vid de tillfällen då den ekonomiska politiken diskuteras, ta ställning till om lagen tillämpats på ett riktigt sätt.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 82 TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Jag försökte in i det sista, innan jag gick upp i mitt första anförande, att få veta vem som från utskottets sida skulle bemöta mitt inlägg. Det var nämligen inte förhandsanmält. När det nu visade sig att det var Rolf Rämgård kan jag inte låta bli att plocka fram ett litet papper som jag använde i debatten här för en vecka sedan, då vi diskuterade andra ekonomiska frågor. Vid det tillfället talade Rolf Rämgård om prisklausulen och tyckte att man måste vara återhållsam för att inte den skall utlösas. Det stämmer inte med det som Rolf Rämgård anför i dag. Om något vore dämpande – så att prisklausulen inte löses ut – vore det väl att bestämma att prisstoppet skall gälla under hela 1982.

Det förefaller mig som om Rolf Rämgård här talar med dubbel tunga. Ena

Nr 29

Onsdagen den
18 november 1981

*Tillämpningen av
prisregleringslagen*

Onsdagen den
18 november 1981

*Tillämpningen av
prisregleringslagen*

gången säger han att vi måste jobba för att inte prisklausulen skall lösas ut, men nästa gång säger han att vi måste släppa detta fritt och låta regeringen få möjlighet att verka. Vi får inte låsa regeringen, säger han. Men vi har sett hur regeringen har verkat.

Jag har redovisat att priserna på bostäder och nödvändighetsvaror har ökat med mer än en tredjedel under det här året. Jag vet inte om Rolf Rämgård tycker att det är speciellt bra. Jag tycker inte att regeringen har fört en ekonomisk politik som har varit offensiv i den meningen att den hjälpt till att hålla prisökningarna nere. Den kan möjligen sägas vara offensiv när det gäller att höja priserna. Den har alltså inte på något vis varit antiinflationrisk.

Jag har också dristat mig att titta litet på vad som har sagts tidigare i den här debatten – frågan är, som väl de flesta känner till, ingalunda ny.

Förra året hördes från regeringens företrädare här i kammaren ungefär samma tongångar som Rolf Rämgård anslog under den ekonomiska debatten häromdagen. Då sade man att inflationen måste vi bekämpa genom att försöka hålla kostnaderna nere. Sedan gav man exempel på vilka omständigheter som låg till grund för inflationen, och det var framför allt avtalsuppgörelserna! Vad man ytterligare skulle kunna göra för att hålla inflationen nere var bl. a. att spara energi och slå vakt om indexregleringen av skatterna.

Vad är det då som har hänt sedan dess? De lönearbetande här i landet har fått en reallöneminskning på 7,5 %, samtidigt som regeringen skall ha vidtagit dessa offensiva, antiinflationiska åtgärder och samtidigt som vi haft en rekordinflation, som drabbat just de lönearbetande värst! Vad regeringen och Rolf Rämgård önskar motarbeta inflationen med är då tydligt och klart. Det sades också den gången, låt vara att det inte skedde i klara ordalag utan litet omskrivet: Skall vi minska inflationen måste vi höja arbetslösheten. Men inte heller med den metoden har man lyckats minska inflationen! Samtidigt som inflationen stigit har regeringen medverkat till en mycket kraftig höjning av arbetslösheten här i landet.

Från vpk:s sida kan vi inte hysa förhoppningar om att den här regeringen kommer att bedriva någon form av antiinflationisk politik. Vi beklagar att socialdemokraterna har sådana förhoppningar på regeringen – de borde förstå bättre. Vi vill därför ha beslut fattat här i riksdagen om att prisregleringen skall gälla hela 1982 – vi vill inte överlåta den saken åt regeringen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölles.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölles med 295 röster mot 16 för motion 57 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

12 § Skogsbruk och virkesförsörjning, m. m.

Nr 29

Onsdagen den
18 november 1981

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1981/82:8 om vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m. (prop. 1981/82:30).

*Skogsbruk och
virkesförsörjning,
m. m.*

Anf. 83 Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Riksdagen behandlar i dag en offensiv satsning som ingår i regeringens ekonomisk-politiska proposition, dvs. åtgärder för att förbättra råvaruförsörjningen för skogsindustrin. Det är tillfredsställande att kunna lägga fram ett förslag med en sådan omfattning och framatsyftning som detta. Förslaget har flera samverkande positiva effekter, skogsproduktionen och avverkningarna ökar, skogsvården förbättras och 3 000 nya jobb kan skapas.

Skogsdebatten i Sverige har varit intensiv under 1970-talet. Det behövs mycket av gemensamma tag och av uppslutning kring bestämda mål för att vi skall kunna arbeta Sverige ur krisen. Det är min förhoppning att dagens riksdagsbeslut skall bli ett viktigt steg i det arbetet. Jag räknar med att alla berörda inom skogsnäringen – enskilda, företag, myndigheter – ställer upp i den anda av optimism som präglar den kraftsamling som vi nu föreslår. Jag tror att vi måste ha tillbaka något av de stämningar som kännetecknade de betydande insatser som gjordes för skogsvården när seklet var ungt, t. ex. vid planteringen av Västsveriges ljunghedar.

Jag är medveten om att denna 15-års satsning för att avverka 1,7 miljoner hektar också har betydelse från naturvårdssynpunkt. Självfallet skall de faktorerna beaktas. Uppemot en halv miljon hektar av de s. k. 5:3-skogarna undantas därför från avverkning.

Regeringens förslag bygger på den givna förutsättningen att det finns tillgång på arbetskraft. Ingen ifrågasätter något annat än att de här jobben är krävande och kvalificerade. De förutsätter kunnande och teknik. Det kan då bli svårigheter med rekryteringen. Därför är en av de viktigare delarna i regeringens förslag att satsningarna skall göras under en 15-årsperiod. Härigenom blir det möjligt att planera verksamheten långsiktigt, ny arbetskraft kan anställas och ges helårssysselsättning. Härtill bidrar också programmets direkta innehåll, nämligen åtgärder som skapar sysselsättning både under sommar och vinter. Just möjligheten att skapa sysselsättning under hela året måste underlätta rekryteringen av arbetskraft. En nyrekrytering måste göras, om 15-årsprogrammet skall ge full effekt.

Självfallet får det inte bli så att de resurser som nu används för avverkning flyttas över till de arbetsdrygare objekt som programmet omfattar. Resultatet skulle ju då i stället för det avsedda bli minskade virkesleveranser.

Stora krav ställs alltså på skogsbruket i fråga om arbetskraftsplaneringen framöver, och det är hög tid att problemen med brist på arbetskraft under vissa delar av året blir lösta. Uppenbarligen kan det ske endast om helårssysselsättning kan erbjudas i större utsträckning. Därutöver är det nödvändigt att sörja för utbildning, och för det finns redan resurser.

Onsdagen den
18 november 1981

Skogsbruk och
virkesförsörjning,
m. m.

Regeringsförslaget har flera syften. Det har till att börja med en omedelbar stimulans effekt på avverkningen och sysselsättningen. Planeringsläget är förhållandevis gott, och genom att förstärkningarna gäller för innevarande budgetår räknar vi med ganska omgående resultat.

I det längre perspektivet innebär regeringens förslag en påtaglig förbättring av skogsvården, ökad skogsproduktion och därmed också möjligheter till en bättre ravaruförsörjning för skogsindustrin. Genom att det statliga stödet enligt förslaget blir så omfattande skapas förutsättningar för en avsevärt bättre skogsvård än den som åstadkoms under 1960-talet och början av 1970-talet. Ingen bör i fortsättningen kunna hävda att den skogsvård som skogsvårdslagen kräver inte är möjlig att utföra av ekonomiska skäl.

Självfallet måste, som jag nämnde, denna massiva satsning på ett bättre utnyttjande av skogsmarken ske med hänsyn tagen till naturvärden och andra allmänna intressen, och sådant hänsynstagande är föreskrivet i skogsvårds-
lagen.

Det allra viktigaste i sammanhanget är att alla landets skogsägare nu ställer upp för ett aktivare och bättre skogsbruk på sina fastigheter. Sådant ökad aktivitet, kombinerad med de åtgärder som redan är vidtagna och de satsningar som regeringen har föreslagit och som delvis redan är beslutade, tror jag kommer att tillgodose de önskemål om förbättrad virkesförsörjning och skogsvård som vi alla har.

Herr talman! Det är inte varje dag som man i riksdagen kan lägga fram ett förslag som ger direkt nyanställning av 3 000 människor. Jag skulle gott kunna se framför mig mycket stora rubriker i tidningarna om det hade gällt byggande av en industri där man kunde nyanställa 3 000 människor. Det nu föreliggande förslaget innebär dessutom att de nya arbetstillfällena sprids över praktiskt taget hela landet, naturligtvis med dominerande effekt i skogslänen.

Anf. 84 GUNNAR OLSSON (s):

Herr talman! Till jordbruksutskottets betänkande nr 8 är fogade två reservationer från den socialdemokratiska utskottsgruppen. I reservationerna behandlas vissa resursförstärkningar. Reservation nr 1 avser bidrag för avveckling av lågproducerande skogar och reservation nr 2 en förstärkning av resurserna till skogsvårdsstyrelserna ute i landet.

Virkesförsörjningsutredningen, som presenterade sitt betänkande den 30 oktober, föreslog kraftigt ökade insatser för avveckling av glesa, lågproduktiva skogar. Detta har också följts upp i den socialdemokratiska partimotionen.

Uppfattningen om att glesa, lågproduktiva skogsbestånd, dvs. skogar som går under benämningen 5:3-skogar, snarast bör avvecklas, delas, som jordbruksministern nyss sade, av alla partier. För att bereda plats för ny skog bör den s. k. skräpskogen avverkas under en 15-årsperiod. Vi tror att detta skall vara möjligt.

Vi vet då att huvudparten av dessa glesa skogsbestånd återfinns i Norrlands inland, och följaktligen blir det i de allra flesta fall förenat med utgifter för

skogsägare att avverka dessa bestånd. Därför föreslås en höjning av bidraget till återväxtkostnader, och denna förstärkning av stödet till avveckling av *lågproducerande bestånd* anser vi också från vårt håll vara mycket välmotiverad. Här tror jag mig kunna finna att det inte råder några som helst delade meningar. Det som vi från reservanternas sida beklagar är att utskottets borgerliga ledamöter ställer upp på regeringslinjen och inte vill ange hur de i och för sig önskvärda stimulansåtgärderna skall finansieras, utan nöjer sig med att säga att detta skall tas upp vid ett senare tillfälle.

Vi anser att om man säger A bör man också säga B och följaktligen se till att förslaget om stimulansåtgärder kompletteras med ekonomiska styrmedel i form av ett avgifts- och stödsystem. Systemet skall enligt vår uppfattning bestå av en förhöjd skogsvårdsavgift kombinerad med bidrag till återväxtåtgärder efter avverkning. Ett sådant system kommer då att belasta den passiva skogsägaren och uppmuntra den aktiva.

Eftersom stödet utges i form av bidrag till återväxtkostnader och produktionsfrämjande åtgärder när man också en avverkningsfrämjande effekt genom att ekonomin vid avverkning förbättras samtidigt som man får en gynnsam effekt på skogsvården.

Vi vill alltså från vårt håll anvisa en finansieringsväg för stimulansåtgärder på skogsbrukets område. Detta säger utskottsmajoriteten nej till, och den vill återkomma till denna fråga vid senare tillfälle. Vi tycker att detta är allvarligt, då vi redan har så många växlar utskrivna på framtiden.

I reservation nr 1 föreslår vi också ett ökat stöd till upprättande av skogsbruksplaner, och även här har vi reservanter följt virkesförsörjningsutredningens förslag, som också återfinns i vår partimotion.

Krav på att obligatoriska skogsbruksplaner skall upprättas för varje fastighet har vi från vårt parti rest i många olika sammanhang. Vi föreslår därför ökade anslag till genomförande av skogsinventeringar och utarbetande av skogsbruksplaner. På den här punkten är socialdemokratin och facken helt ense, och vi är angelägna att framhålla att skogsbruksplanerna måste göras obligatoriska för alla fastigheter av betydelse. En ökad skogsplanläggning är ett bra instrument för att öka skogsägarens intresse för aktiva åtgärder på sin fastighet.

Vidare bör dessa planer föras in i skogsvårdslagen, och ett skäl för generösa statsbidrag bör vara att ett krav ställs på skogsägarna att följa upp planerna.

Bestämmelserna om obligatoriska skogsbruksplaner måste därför innehålla regler som ger skogsvårdsmyndigheten möjlighet att ålägga skogsägare att inom rimlig tidsperiod utföra de åtgärder som planen i fråga anvisar.

Herr talman! Både det här och en rad andra produktionsfrämjande åtgärder plus den intensifiering av skogsvården, som nu måste bli följden av den nya skogsvårdslag som trädde i kraft den 1 januari 1980, ställer avsevärt ökade krav på skogsvårdsstyrelsernas myndighetsuppgifter.

Det finns sålunda starka skäl för en resursförstärkning till skogsvårdsstyrelserna. De måste ges möjligheter att informera om motiven för och innebörden i den skärpta skogsvårdslagstiftning som vi nu har fått och om de

Onsdagen den
18 november 1981

*Skogsbruk och
virkesförsörjning,
m. m.*

förslag till åtgärder för att öka virkesutbudet som har tagits fram bl. a. i virkesförsörjningsutredningen, vars betänkande nu är ute på remiss.

Vi kan inte bara ställa krav på skogsvårdsstyrelserna ute i landet att de skall se till att bättre återväxtåtgärder eftersträvas, att röjnings- och gallringsåtgärder ökar och att produktionshöjande åtgärder stimuleras, utan att detta följs upp med såväl ekonomiska som personella resurser.

De ambitioner som här har nämnts i förening med kravet på intensifierade insatser för naturvård och uppföljning av den fysiska riksplaneringen m. m. kräver ökade resurser för skogsvårdsstyrelsernas verksamhet med främst rådgivning, tillsyn enligt skogsvårdslagen, bidragsgivning och inte minst planering. En större arbetsinsats blir en naturlig följd av all den ökade aktivitet som det nämnde statsrådet nyss – förväntas inom skogsbruket, och vi anser därför att den ökning av antalet tjänstgöringsdagar som vi föreslår i reservation 2 bör bifallas av riksdagen.

Det bör kanske i sammanhanget påpekas att den höjning av skogsvårdsavgiften med 0,4 % som vi föreslog i mars i år skulle ha gett 260 milj. kr. utöver regeringens förslag. Om den av oss tidigare föreslagna höjningen hade bifallits av riksdagen, så skulle den nämnda summan på 260 milj. kr. ha räckt till de resursförstärkningar som vi nu förordar i våra två reservationer. Pengarna skulle t. o. m. ha räckt för att täcka kostnaderna för skogsodling efter avverkning av lågproducerande bestånd.

Det är att lägga märke till att vi föreslår samma bidragsprocent till alla skogsägarkategorier, vilket medför en extra kostnad, som vi angett till 10 milj. kr.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till de två socialdemokratiska reservationer som är fogade till betänkandet.

Anf. 85 Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Socialdemokraterna har i sin reservation upprepat flera av de förslag som man tidigare inte har fått gehör för i riksdagen. Dessutom kräver de bindande uttalanden från riksdagen om åtgärder som över huvud taget ännu inte är utredda. Med det senare avser jag deras förslag om ett avgifts- och stödsystem. Det förslaget vill jag inte nu närmare kommentera. Jag kan bara upplysa om att socialdemokraterna har avgivit exakt samma reservation till virkesförsörjningsutredningens betänkande, vilket f. n. remissbehandlas. Jag förutsätter att den socialdemokratiska reservationen då också blir föremål för granskning. Efter remissbehandlingen kommer regeringen på sedvanligt sätt att ta ställning till utredningsförslaget och bedöma om ytterligare förslag skall lämnas till riksdagen. Dessförinnan kommer vi att följa upp de nu lagda förslagen i budgetpropositionen.

Det är riktigt att regeringen i detta sammanhang inte har lagt fram något konkret förslag till finansiering av det långsiktiga programmet. Men i propositionen framhåller vi de stora fördelar som skogsindustrin får genom den ökade aktiviteten i skogsbruket. Ökade virkesleveranser till industrin leder till ökade exportinkomster. Det kan och bör också innebära ett minskat

behov av dyrt importerat virke, vilket i sin tur kan medföra betydande kostnadsbesparingar i skogsindustrin.

De stimulansåtgärder som regeringen har föreslagit blir därigenom avsevärt billigare för skogsindustrin än de åtgärder i form av t. ex. virkesprishöjningar som annars står till buds. Mot denna bakgrund är det rimligt att skogsindustrin själv bär ökade kostnader. Regeringen har för avsikt att återkomma till riksdagen med ett detaljerat förslag i den här frågan.

Att som socialdemokraterna föreslå en finansiering med höjd skogsvårdsavgift betraktar jag som fördelningspolitiskt oacceptabelt – för att begagna socialdemokraternas eget argument. En höjd skogsvårdsavgift skulle t. ex. i mycket stor utsträckning drabba dem som har skött sina skogar väl, dvs. de som inte har de glesa eller söndertrasade bestånd som detta program omfattar. Avgiften belastar dessutom skogsägare med mycket höga inkomster allra minst på grund av skattereglerna.

Anf. 86 GUNNAR OLSSON (s) replik:

Herr talman! Det är det här sättet att skjuta finansieringsfrågan framför sig som vi reagerar emot. När vi i våras förde fram tanken på att man via en höjd skogsvårdsavgift skulle finansiera de här åtgärderna hänvisade regeringen till det väntade förslaget från virkesförsörjningsutredningen. Detta förslag kom den 10 oktober, men när det nu har kommit, då hänvisar man till remissomgången. Hela tiden skjuter man problemet framför sig. Det är detta som vi inte tycker om.

Det är att beklaga att frågan om skogsvårdsavgiftens storlek inte avgörs i samband med att vi behandlar förslagen till ekonomiska stödåtgärder, som alla partier är eniga om, t. ex. stödet till återväxtåtgärder efter avverkning av skräpskog. Vi har vid flera tillfällen framhållit att det är via skogsvårdsavgiften som sådana här insatser för att stimulera till större råvaruuttag skall finansieras.

Det är klart att för de passiva skogsägarna innebär en höjd skogsvårdsavgift en viss belastning, men skogsvårdsavgiften kommer ändå till syvende og sist skogsbruket till del och den kommer de aktiva brukarna till del. Vidare är skogsvårdsavgiften till 100 % avdragsgill. Statsrådet hänvisar till att de som tidigare avverkat skog skulle drabbas illa, men det är väl ändå så att de som tidigare har avverkat har åtskilliga medel i dag insatta på sina skogskonton. Enligt de senaste uppgifter som jag har fått skall det i dag finnas mellan 1,5 och 2 miljarder kronor inestående på skogskonton landet runt.

Vi finner de här finansieringsåtgärderna rättvisa och riktiga, och vi får naturligtvis aktualisera frågan på nytt i samband med behandlingen av budgetpropositionen. Men personligen tycker jag att frågan skulle ha kopplats till den debatt vi har i dag då vi föreslår de här rätt långtgående åtgärderna.

Nr 29

Onsdagen den
18 november 1981

*Skogsbruk och
virkesförsörjning,
m. m.*

Anf. 87 Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Ja, det är väl ett riktigt konstaterade av Gunnar Olsson att det är lämpligt att komma tillbaka i den här frågan i samband med att vi behandlar skogsvårdsavgifterna i budgetpropositionen. Det tror jag är mera realistiskt.

När Gunnar Olsson klandrar regeringen för att inte ha tagit hänsyn till vad som har sagts i virkesförsörjningsutredningen om skogsvårdsavgifterna skulle jag vilja säga att sanningen är den att virkesförsörjningsutredningen inte har föreslagit att åtgärderna skall finansieras med skogsvårdsavgiftsmedel. Det har däremot socialdemokraterna, som i en reservation har hävdad detta, och det är något annat.

Anf. 88 JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Detta betänkande behandlar åtgärder på området skogsbruk och virkesförsörjning.

Situationen när det gäller virkesförsörjningen har länge varit besvärande. I avsaknad av en långsiktig skogspolitik har regeringen i omgångar återkommit till riksdagen med förslag till åtgärder för att stimulera till ökad avverkning. Åtgärderna har varit skatte- och avdragsförmåner samt direkt ekonomiskt stöd till viss verksamhet, bl. a. stöd till klenvirkesuttag. Huruvida dessa åtgärder haft någon effekt kan svårligen bedömas. Särskilt när det gäller skatte- och avdragsförmåner torde effekterna vara marginala.

Enligt vår mening måste man så snabbt som möjligt komma ifrån en varannandagspolitik. Vad som behövs är ett åtgärdsprogram på lång sikt, som kan uppfylla kravet på en jämn ström av virke till industrin. I ett sådant åtgärdsprogram för en bättre virkesförsörjning kan dels temporära, dels mera långsiktiga åtgärder vidtas. Det föreliggande förslaget får väl ses som ett första steg.

Vi har i tidigare motioner som rört skogsnäringens område ställt ett flertal förslag. Här kan nämnas kravet på skogsbruksplaner, förstärkning av skogsvårdsstyrelserna, omfördelning av transportkostnaderna osv. Vi har också pekat på att nuvarande skogsbeskattning måste ändras i sådan riktning att en ökad skatt läggs på ägandet av skogsmark och att samtidigt skatten på brukandet av skogen reduceras.

En del av våra förslag har överensstämmt med socialdemokraternas, men i omröstningarna har dessa förslag, med en rösts övervikt, avvisats av den borgerliga majoriteten. Med anledning av nu föreliggande förslag till åtgärder rörande skogsbruk och virkesförsörjning har vi inte upprepat våra krav. Detta betyder inte att vi har övergett dem. Vi får tillfälle att återkomma under den allmänna motionstiden och även i samband med det regeringsförslag som rimligen bör komma med anledning av virkesförsörjningsutredningen.

I vår motion sägs att bidrag till avveckling av lagproducerande bestånd samt bidrag till skogsvård bör ha positiva effekter med tanke på både

Onsdagen den
18 november 1981

*Skogsbruk och
virkesförsörjning,
m. m.*

skogsvård och sysselsättning. Stödåtgärderna inriktas också till stor del på Norrland och dess inland.

Vi kunde därför godta regeringens förslag, under den förutsättningen att åtgärderna finansierades genom avgifter på skogsnäringen. Vi finner det högst otillfredsställande att frågan om finansieringen skall avgöras vid ett senare tillfälle. Den här frågan är väl inte av den digniteten att den behöver dras i långbänk. Nu har socialdemokraterna, som framgår av betänkandet, höjt beloppen något.

Vi menar alltså att finansieringen av de här åtgärderna bör ske inom skogsnäringens område, och då kan man diskutera olika alternativ. Det kan ske med en höjning av skogsvårdsavgiften. Ett annat alternativ är avgifter på skogsindustrin. Vi har föreslagit att finansieringen den här gången skulle kunna ske just genom avgifter på skogsindustrin. När motionen skrevs förutsågs mycket kraftiga vinstökningar i skogsindustrin på grund av devalveringen och förändringarna i dollarkursen. Allmänt talades det om att dra in dessa s. k. övervinster. Ett sätt att använda dessa pengar kunde vara att stimulera virkesförsörjningen. Nu avgjordes frågan om en finansiering genom en höjd skogsvårdsavgift förra veckan – förslaget avlogs av den borgerliga majoriteten. Av förklarliga skäl stödde vi förslaget. Det är väl bara att beklaga att den borgerliga majoriteten inte ville acceptera denna finansieringsform.

Vår skogsnäring har stor betydelse för vart land. Man kan eller bör därför inte utesluta åtgärder där samhället får gå in med stöd och bidrag. Detta sker f. ö. redan i dag. Men i första hand måste ekonomiska åtgärder vidtas och omfördelningar ske inom näringen. En förutsättning är att näringen ekonomiskt förmår göra detta. Enligt vår mening finns denna förutsättning här.

Införandet av ett kombinerat avgifts- och stödsystem är också en åtgärd som skulle få effekter. Det finns självfallet även andra åtgärder som kan vidtas för att vi skall få en fungerande virkesförsörjning, men till dem återkommer vi.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till motion 63, yrkande 3.

Anf. 89 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! I jordbruksutskottets betänkande 1981/82:8 behandlas frågor som för detta utskotts del har samband med regeringens proposition om vissa ekonomisk-politiska åtgärder m. m. På denna omfattande proposition från regeringen har vi från vänsterpartiet kommunisterna svarat med en motion som också den är omfattande, 1981/82:57. Med motiveringen i denna motion har sedan avletts motionen 1981/82:63 med yrkanden som faller under jordbruksutskottets behandling. Dessa yrkanden är för det första att 3,0 miljarder kronor anslås under tionde huvudtiteln utöver fattade beslut för prisreglering av jordbrukets produkter, för det andra att livsmedelssubventionerna också skall omfatta grönsaker och fisk och för det tredje godkännande av i motionen anförda förslag till finansiering av

Onsdagen den
18 november 1981

*Skogsbruk och
virkesförsörjning,
m. m.*

åtgärder inom skogsnäringen. Jag skall här för min del uppehålla mig vid de två förstnämnda yrkandena.

Jag vill först påminna om att dessa förslag ekonomiskt inte svävar i luften. På s. 18 i motionen 1981/82:57 finns en samlad uppställning över de samlade utgifterna och de samlade inkomsterna med anledning av förslagen i motionen. Av denna uppställning framgår att paketet som helhet är totalfinansierat. När inte alla förslag behandlas och beslutas på en gång kan det te sig litet underligt från finansiell synpunkt, men det är en effekt av behandlingsordningen här i riksdagen.

De två punkter i motionen nr 63 som jag skall beröra gäller en fråga som vi i vpk drivit i många år under den klara parollen "bort med moms på maten!". Ursprungligen hade vi starka betänkligheter mot all konsumtionsskatt. Vi har varit kritiska till först omsen, omsättningskatten, och sedan momsens, mervärdesskatten. Vi har ansett att skatterna i stället i sin helhet skulle ha lagts på inkomster och varit progressiva. Men med den efter hand allt tyngre skattebelastningen har alla partier tvingats acceptera momsens.

Vad vi däremot inte har accepterat är moms på nödvändiga livsmedel. I många andra länder som har moms har man en lägre moms på livsmedel. Vill man välja en sådan väg borde det också vara möjligt här i Sverige. Men det är inte nödvändigt att välja en sådan väg. Det finns en annan väg, som man slog in på en bit in på 1970-talet, då det ännu satt kvar en socialdemokratisk regering och statsfinanserna såg bättre ut än de gör i dag. Den vägen innebar att man införde överföringar från statsbudgeten till prisregleringen på jordbrukets produkter. Dessa livsmedelssubventioner höjdes efter hand, och höjningarna sattes in i lägen då prisstegringarna på livsmedel sag ut att bli särskilt stora.

Livsmedelssubventionerna kan ses som en återföring till konsumenterna av vid livsmedelsinköpen erlagd moms, och så har vi hela tiden sett dessa subventioner. Parollen "bort med moms på maten!" blir då "bort med momseffekten på maten!", vilket i praktiken inte skiljer sig så mycket.

En rätt viktig skillnad finns emellertid. Väljer man att restituera momsens, så kan man styra subventionerna till från näringsynpunkt värdefulla livsmedel. De värdefullaste och outhärligaste livsmedlen, som t. ex. mjölk, kan ges hög subvention under det att lyxbetonade och outhärliga livsmedel ej alls får något av subventionspengarna. Denna väg att ta bort momsens på maten är att föredra, och den stöds bl. a. av TCO, som uttalat sig i den riktningen. Det är också ett steg i den riktningen som vi föreslår i den nu förevarande motionen nr 63.

Länge var linjen – som kommit att benämnas en mellanprislinje – att subventionerna på livsmedel höjdes i lägen med stora prishöjningskrav. Den linjen hölls fram t. o. m. halvårsskiftet år 1980, strax efter den stora konflikten på arbetsmarknaden. Då skedde den sista höjningen av livsmedelssubventionerna, med 775 milj. kr. Efter denna höjning beräknades det att momsens på de subventionerade baslivsmedlen gick tillbaka till konsumenterna och sålunda var momsens indirekt borttagen. Men här hade vi

kommit till en vändpunkt för den då sittande regeringen, och sedan har man fortsatt i motsatt riktning.

Den 1 januari 1981 sänktes i stället subventionerna med 250 milj. kr. och den 1 oktober 1981 med ytterligare 300 milj. kr. Den 1 januari 1982 sänks, om inte riksdagen bifaller vår motion, subventionerna med ytterligare 500 milj. kr., och det innebär en total nedtrappning från toppläget den 1 juli 1980 med 1 050 milj. kr. Det innebär att man indirekt höjt momsen på mat med detta belopp. Detta är en linje som vi från vpk bestämt motsatt oss. Nu lär det också vara så att inte heller centerpartiet vill vara med längre på denna väg, som leder till avsättningssvårigheter för jordbrukarna. Vi får se om man från centerpartiet står på sig.

Jordbruksministern sade nyligen i radio att det pågick förhandlingar om huruvida regeringen kunde stanna på den subventionsnivå som vi nu har. Då jordbruksministern tillfrågades om han kunde garantera att denna skulle ligga kvar svarade han: Vi garanterar ingenting förrän förhandlingarna är slutförda. Man håller alltså på att genomföra förhandlingar om var man skall stanna. Vår förhoppning, åtminstone om vi inte får igenom vårt eget krav, är att man inte fortsätter på den inslagna vägen. En sådan fortsättning skulle medföra svårigheter både för konsumenterna och för jordbrukarna.

I motion nr 57, där motiveringen till motion nr 63 finns, säger vi: "Momsen på mat måste bort. Det är ett krav som vpk länge slagits för och som vunnit gehör och stöd i breda grupper och många organisationer. I stället för en generell momssänkning bör ett borttagande av momsen på maten inledas. Två och en halv miljard kronor bör anslås för att genom ökade livsmedels-subventioner minska momseffekten på baslivsmedel, fisk och grönsaker. Detta innebär att närmare hälften av momseffekten försvinner från dessa varor.

Samtidigt bör beslutet i anledning av proposition 1980/81:20 om sänkta livsmedelssubventioner från den 1/1 1982 upphävas. Ett sådant upphävande innebär ytterligare 500 milj. kr. för billigare livsmedel."

Herr talman! Med det nu anförda yrkar jag bifall till motionen 1981/82:63, yrkandena 1 och 2.

Anf. 90 GUNNAR OLSSON (s) replik:

Herr talman! Bara några få ord med anledning av vad Per Israelsson anförde här om livsmedelssubventionerna.

Jag vill beträffande vpk:s förslag om ytterligare pengar till livsmedelssubventioner, vilket Per Israelsson redogjort för, säga att vi från vårt håll har bedömt det så, att det i dagens ansträngda ekonomiska läge är bättre att anvisa stödet direkt till dem som drabbas mest av de höga priserna på baslivsmedel, nämligen barnfamiljerna. Vi ser vårt förslag om höjning av barnbidraget med 300 kr. per år som ett konsumtionsstöd just till barnfamiljerna, och vi anser det vara ett bättre alternativ.

Onsdagen den
18 november 1981

*Skogsbruk och
virkesförsörjning,
m. m.*

Anf. 91 PER ISRAELSSON (vpk) replik:

Herr talman! Med anledning av Gunnar Olssons kommentar kan jag bara säga att det rör sig om helt olika nivåer på våra två förslag. Å andra sidan vill jag säga att vi, om vårt förslag faller, självfallet i andra hand stödjer Gunnar Olssons förslag, som innebär ett mindre stöd, men ändå ett stöd till den mest utsatta gruppen, nämligen barnfamiljerna.

Anf. 92 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Vi behandlar ju nu jordbruksutskottets betänkande 1981/82:8 om vissa ekonomisk-politiska åtgärder. Jordbruksministern har inledningsvis redogjort för utgångspunkterna för detta betänkande, nämligen den proposition om offentliga satsningar inom skogsvårdens område som regeringen har lagt fram. Den propositionen innehåller förslag om åtgärder som är väsentliga för vårt skogsbruk och vår ekonomi. Förslaget innebär ökat stöd till skogsodling, så att man skall kunna avverka de sämre skogar som finns på ganska stora områden i Sverige. Det skulle ge ett inte föraktligt tillskott när det gäller det virke som vår skogsindustri behöver.

Förslaget innebär också att det blir ökade satsningar till skogsvägbyggen. En stor del av de skogar det här gäller saknar sådana vägar, och för att man skall kunna fullfölja det föreslagna programmet krävs alltså att man också bygger vägar. Dessutom innebär förslaget ökade satsningar på skogsbruksplaner. Det blir nämligen ökade bidrag till dem som gör sådana planer. Vidare innebär förslaget ökade anslag till de översiktliga skogsinvesteringarna, som är av vikt för det långsiktiga skogsbruket.

Propositionen ger som ett resultat ett ökat virkesutbud, som jag sade. Det är inte så litet det rör sig om – mellan 400 och 500 miljoner skogskubikmeter, ett ganska stort tillskott till de svenska industrierna. Det ger, som jordbruksministern sade, 3 000 nya arbetstillfällen runt om i våra skogsbygder. Det är en mycket stor och viktig satsning.

Socialdemokraterna har genom Gunnar Olsson – och också i sin motion sagt att man kan ställa upp på denna satsning, och jag noterar med tillfredsställelse att vi ändå kan vara överens på den punkten. Även vpk har ju ställt upp och sagt att man stöder förslaget.

Däremot är man kritisk mot att vi inte nu finansierar förslaget – man vill ha en finansiering omedelbart. Vi har från centerpartiets sida sagt att det är rimligt att vi vidtar dessa åtgärder och återkommer i budgetpropositionen och då redovisar hur åtgärderna skall finansieras. Jordbruksministern gav ju en del anvisningar om hur man har tänkt att denna finansiering skall ske, nämligen genom att industrin får vara med och hjälpa till att betala en del av vad det kostar. Jag noterade att även vpk ställer upp på den linjen.

Socialdemokraterna vill ju satsa mer på skogsvårdsstyrelserna och en del andra saker för att, som de ser det, ge en bättre skogsvård. De vill bl. a. tvinga skogsbrukarna att göra skogsvårdsplaner. Vi anser inte att det är riktigt och vettigt att man tvingar alla skogsägare att göra detta. Vi menar att det är bättre att ge bidrag – och ganska bra bidrag – så att skogsägarna frivilligt gör dessa åtaganden. Vi kan inte gå med på att man sedan skall ha en

verksamhet i skogen som innebär att man planerar för skogsägarna. Det måste vara skogsägarna själva som sköter denna planering.

Socialdemokraterna vill använda en höjd skogsvårdsavgift för att betala vad dessa åtgärder kostar. Vi kan inte ställa upp bakom den linjen - och jordbruksministern har ju här ganska ordentligt redovisat varför. Det är helt enkelt så att vi den 1 juli höjde skogsvårdsavgiften till det dubbla. Det var ju inte bara en dubbel höjning utan långt mer än så, eftersom vi samtidigt fick en tredubbling av skogsvårderna, på vilka avgiften beräknas. Detta gör att det blir en ganska stark effekt för den enskilde brukaren. Det blir alltså rätt stora summor som en skogsägare får betala.

Jag kanske skulle tillägga - när Gunnar Olsson säger att det är den aktive skogsbrukaren man gynnar på det här sättet framför den passive: Det är naturligtvis riktigt, men det är en sanning med modifikation. De som har varit aktiva och huggit väldigt mycket under de senaste åren och därför inte har så mycket att hugga längre utan i stort sett bara har gallringar och röjningar kvar att göra blir i mycket stor utsträckning lidande av en höjning av skogsvårdsavgiften.

Gunnar Olsson har sådana exempel på mycket nära håll uppe i Värmland, där man på grund av insektsskador fått hugga ner i stort sett hela sin skog och inte har någonting kvar. Och man har inte heller någonting kvar på sitt skogskonto, eftersom skogskontona nu efter tio år har gått ut - det var en debatt här i kammaren om det för inte så länge sedan. Skogskontona kan alltså inte för alla användas för att betala en höjning av skogsvårdsavgifterna - en höjning som vi motsätter oss.

De skogsvårdsavgifter vi har i dag är egentligen för höga. De är högre än vad som krävs för att täcka det som betalas ut i skogsvårdande syfte, vilket inte skall vara fallet. Det innebär att vi förväntar oss att i stället för en höjning få en sänkning av nuvarande skogsvårdsavgifter.

Jag vill också rikta mig till Per Israelsson och ta upp livsmedelssubventionerna. Jag kan inledningsvis konstatera att vi egentligen är ganska överens om de grundläggande dragen, att livsmedelssubventionerna är ett bättre system än befrielse från moms för att göra livsmedlen billigare. Motiven för det har Per Israelsson mycket klart redovisat. Vad vi inte kan bli överens om är nivån. Det beror på att vi är tvingade att ta hänsyn till de ekonomiska realiteter som vi lever under, vilket Per Israelsson kanske inte är nödgad att göra på samma sätt.

Den 2-procentiga momssänkning som vi nu fått innebär i sig att den moms på livsmedel som konsumenterna betalar går ner med ca 400 milj. kr., och det innebär att den minskning som vi nu får i stort sett neutraliseras. Den moms som vi egentligen betalar för våra baslivsmedel är inte heller så stor, eftersom det mesta kommer tillbaka via subventionerna.

Som en upplysning kan jag också nämna att matkostnaderna för oss som konsumenter fått mindre betydelse undan för undan. Man tror kanske inte det, men i början av 1970-talet var det ungefär 26 % av våra inkomster som gick till matkostnader, medan vi i dag ligger på ungefär 20 %. Det innebär att matpriserna inte har samma betydelse för oss som konsumenter som de hade

Onsdagen den
18 november 1981

*Skogsbruk och
virkesförsörjning,
m. m.*

tidigare, även om man kanske i debatten inte har det riktigt klart för sig.

Vi har alltså inte kunnat gå med på vpk:s förslag att öka matsubventionerna i det här läget. Annars har vi den principiella ståndpunkten från centerpartiets sida att matsubventioner är det rätta sättet när det gäller att göra livsmedlen billigare. Och vi är beredda att vara med och hjälpa till i den mån som ekonomin ger förutsättningar för det.

Herr talman! Jag vill med det anförda yrka bifall till hemställan i jordbruksutskottets betänkande 1981/82:8.

Anf. 93 GUNNAR OLSSON (s):

Herr talman! Till Lennart Brunander vill jag säga: Någon debatt här i kammaren om förlängd löptid för skogskonton i skadefall har vi inte haft. Det var nämligen ett enigt skatteutskott som föreslog att man skulle förlänga löptiden från tio till tjugo år i de fall man kunde beteckna ett område som katastrofområde. Och det var en fullständigt enig kammare som tog det beslutet så sent som i förra veckan – det föregicks inte alls av någon debatt.

Lennart Brunander säger att han är glad över att vi från vårt håll ställt upp på att bli av med de s. k. skräpskogarna. Ja, det är inget nyvaknande från vårt partis sida. Den frågan drev vi mycket hårt i virkesförsörjningsutredningen alltifrån utredningens början. Vi fick politisk enighet om detta i utredningen, och det som sker nu i kammaren är bara en uppföljning av den diskussion som fördes i utredningen och som finns med i betänkandet.

När det gäller skogsvårdsavgiften rör det sig inte om några stora belopp. Skogsfastigheterna i landet som helhet har i genomsnitt en yta på 35 hektar. Så är det hemma i Värmland, och det är ungefär ett riksgenomsnitt. Det innebär att den höjning vi har föreslagit blir en merutgift för skogsägaren i snitt på 740-750 kr. per år. De pengarna är avdragsgilla och kommer skogsbruket till godo. Jag vill upprepa att den skogsägare som är aktiv och tar tag i skräpskogarna för att så snabbt som möjligt få bort dem och ge plats åt ny skog får möjligheter till bidrag. Men för den passive skogsägaren, som inte tar tag i detta problem, blir det givetvis en belastning. Men jag tycker också att detta borde vara inkörsporten för den passive till att bli en aktiv skogsägare. Det är vår mening.

Anf. 94 JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Till Lennart Brunander skulle jag vilja säga att det inte finns någon motsättning mellan en skogsvårdsavgift och avgiften för skogsindustrin som en finansieringsform för olika åtgärder inom skogsnäringen. De går säkert att använda också som styrmedel. Det är fullt möjligt att tillämpa båda metoderna. Jag är övertygad om att de nu föreslagna åtgärderna inte på långa vägar kommer att räcka till för att man skall kunna bedriva ett bra skogsbruk. Många flera åtgärder kommer att erfordras. Det kommer att kosta mycket mer pengar. Jag tror att det är nödvändigt att se på båda finansieringsformerna.

När det gäller skogsvårdsstyrelsen har vi i motioner krävt att deras anslag

skall höjas väsentligt. De har fått utvidgade uppgifter, ökad tillsyn. Hur skall man kunna leva upp till skogsvårdslagen då resurserna t. o. m. dras ner för skogsvårdsstyrelsen. De har ingen som helst möjlighet att fylla de uppgifter som de är satta att klara. Det är inte bara fråga om tillsyn, det är fråga om information, upplysning osv. Men till den frågan återkommer vi då budgetpropositionen läggs fram, om inte våra önskemål är uppfyllda då.

Nr 29

Onsdagen den
18 november 1981

*Skogsbruk och
virkesförsörjning,
m. m.*

Anf. 95 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Till Lennart Brunander har jag inte så mycket att säga, vi var relativt överens. Det som skiljer oss åt är frågan om vilken nivå vi skall lägga subventionerna på, och vilka möjligheter vi var och en på sitt håll bedömer att det finns möjlighet att finansiera livsmedelssubventionerna. Där har vi olika mening. Vi har i vår motion gjort en uppställning där vi redovisat en finansiering. På det området finns det meningsskiljaktigheter huruvida vi kan godta dessa former av finansiering. Det är egentligen där våra meningsskiljaktigheter ligger, inte beträffande sättet att subventionera.

Jag kan bara beklaga att den ekonomiska utvecklingen blivit sådan – vilket man inte helt kan skylla på regeringen, även om en del försöker göra det – att vi inte kan leva upp till den målsättning som togs fram i den senaste jordbruksutredningen och som ingår i det senaste jordbrukspolitiska beslutet, nämligen mellanprislinjen, som vi då kallade den. Den innebär att i perioder av – som jag sade i mitt första inlägg – betydande prisstegringar skall man gå in med subventioner och jämna ut så att det inte blir stora genomslag i matpriserna. Under perioder med lugnare utveckling skall man inte göra det utan låta prisändringarna slå igenom. Det var så det var meningen att det skulle gå till, men så har det tyvärr inte kunnat bli. Nu är subventionerna, som sagt, på väg åt precis motsatt håll – neråt. Jag hoppas att de stannar åtminstone på den nivå där de hamnar den 1 januari och att centerpartiet hjälper till att förhindra ytterligare sänkning. Nu får subventionerna inte sjunka ytterligare.

Anf. 96 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Till Gunnar Olsson vill jag säga att detta faktiskt har debatterats i kammaren – inte när skatteutskottets betänkande behandlades utan i samband med besvarandet av en interpellation eller fråga av Bertil Jonasson.

Skatteutskottets förslag, som också antogs av riksdagen, innebar att de som drabbats i dag och framöver blir hjälpta. Men de som har haft sina pengar inestående i tio år och nu tvingas ta ut dem blir inte hjälpta av det förslaget. De kommer att drabbas mycket hårt av den höjda skogsvårdsavgiften. Jag står fast vid vad jag sade tidigare om skogsvårdsavgiften. Vi inom centern anser att det är helt felaktigt att gå fram så hårt.

John Andersson sade att vi bör kunna använda båda finansieringssätten, både skogsvårdsavgifter och avgifter på skogsindustrin. Ja, det är ju det systemet – att använda båda sätten – som vi förhoppningsvis är på väg in i nu. Vi har redan skogsvårdsavgifter, och vi kan tänka oss att lägga avgifter på

Onsdagen den
18 november 1981

*Tomträttslån och
underhållslån,
m. m.*

industrin för att bekosta de förslag som nu finns. Jag vill avsluta debatten med att säga några ord om matsubventionerna. Det sätt på vilket matsubventionerna skall delas ut och hur vi skall försöka göra maten billigare är inte någon större stridsfråga. Jag återkommer till vad jag sade tidigare, att det naturligtvis är de ekonomiska möjligheterna i samhället som bestämmer hur långt man kan gå i detta avseende. Men det faktum att momsen har sänkts har ju bidragit till att också matpriserna sänks.

Avslutningsvis kan jag också säga att vi välkomnar att Per Israelsson och vpk nu har den uppfattningen att det är riktigare att ha en subvention än att ta bort momsen på mat, vilket ju tidigare har varit ett krav från vpk-hall.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 och 2 (bidrag för avveckling av lågproducerande bestånd m. m.)

Reservation 1 av Maj Britt Theorin m. fl., som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 63 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, antogs till kontraposition.

Utskottets hemställan bifölls med 158 röster mot 155 för reservation 1 av Maj Britt Theorin m. fl.

Mom. 3 (stöd till byggande av skogsvägar)

Utskottets hemställan bifölls med 296 röster mot 17 för utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 63 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 4-6 (skogsvårdsstyrelsernas myndighetsuppgifter m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 158 röster mot 155 för reservation 2 av Maj Britt Theorin m. fl.

Mom. 7 (livsmedelssubventioneringen)

Utskottets hemställan bifölls med 294 röster mot 16 för motion 63 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

13 § Tomträttslån och underhållslån, m. m.

Föredrogs civilutskottets betänkande 1981/82:3 om vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m., såvitt avser bostadsdepartementets verksamhetsområde (prop. 1981/82:30).

Anf. 97 OSKAR LINDKVIST (s):

Herr talman! Som ett verksam led i en socialt inriktad bostadspolitik infördes 1965 statliga tomträttslån att utgå till kommunerna. Därmed förbättrades kommunernas möjligheter att med tomträtt upplåta mark för

bostadsändamål. Det ansågs då -- och det menar vi socialdemokrater alltjämt -- att kommunalt markinnehav utgör en förutsättning för ett bestämmande inflytande på bebyggelsen.

Den 24 september 1981 sätter regeringen in en breddsida mot fortsatta tomträttslån. Enligt regeringsförslaget skall länenivån sänkas från 95 % -- densamma som när lånen infördes -- till 25 % av beräkningsunderlaget. För övriga lån hänvisas kommunerna till kreditmarknaden. Det betyder att kommuner, intresserade av tomträttsupplåtelse, får ge sig ut på kreditmarknaden och i konkurrens med andra låntagare tävla om befintligt kreditutrymme. Regeringsförslaget innehåller varken garantier eller någon prioritering på kreditmarknaden av kommunala lån för tomträtt.

Med detta regeringsförslag passerar en ny etapp på vägen mot en marknadsanknuten bostadspolitik. De flesta här i landet är medvetna om att en social bostadspolitik börjar redan med markkostnaden.

Självfallet kan vi från socialdemokratiskt håll inte medverka i denna nedrustning av bostädernas sociala innehåll. Vi föreslår i motion nr 46 en ny form av kreditgivning till kommuner som söker lån för tomträttsupplåtelse -- den innebär också en besparing i statens budget. Avsikten med vårt förslag är att -- när nu regering och en borgerlig utskottsmajoritet avser att flytta tomträttskrediterna från staten till kreditmarknaden -- ge ett lånealternativ som i stort motsvarar de syften som de nuvarande lånen har. Det enda alternativ som då är praktiskt gångbart är prioriterade lån via bostadsinstitutet. Den låneformen ger kommunerna garantier för att medel finns när förvärv av mark för tomträttsupplåtelse blir aktuellt. Även de nuvarande tomträttslånen har karaktär av prioriterade lån. Det är således ingen principiell skillnad när vi nu föreslår en motsvarande prioritering i ett nytt lånesystem.

Vi har närmare utvecklat dessa tankegångar såväl i en motion som i reservation nr 1 till civilutskottets betänkande nr 3, och jag yrkar bifall till den reservationen.

En händelse i civilutskottet vid behandlingen av detta regeringsförslag kan säkert ha sitt intresse att nämna. Moderata samlingspartiet, detta parti som aldrig försummar att yvigt och spänstigt tala om sin egen förträfflighet och rättrådighet, har i den här frågan spelat på trolöshetens alla strängar. Först ett instämmande i den socialdemokratiska motionen, som då fick majoritet i utskottet. Sedan i självaste justeringsögonblicket -- vid sittande bord -- lämpar man sin tidigare ståndpunkt över bord och ställer in sig i det borgerliga ledet. Jag klandrar inte civilutskottets moderater, och vi socialdemokrater känner oss inte nämnvärt övergivna, men det är en episod som hjärt bryter mot invanda hedersregler i det politiska arbetet i Sveriges riksdag.

Införandet av temporära hyresrabatter har vi socialdemokrater föreslagit i en annan motion. Dessa hyresrabatter har ett enda syfte, nämligen att pressa de alltför höga hyresnivåerna och ge vanliga inkomsttagare ökad möjlighet att efterfraga en modern bostad. Enligt förslaget skall en maximal rabatterning kunna utgå första året med 60 kr., andra året med 40 kr. och tredje året med 20 kr. Villkoret för att lånen skall utgå är en skärpning av

*Tomträttslån och
underhållslån,
m. m.*

Onsdagen den
18 november 1981

*Tomträttslån och
underhållslån,
m. m.*

kostnadskontrollen, en åtgärd som vi socialdemokrater har föreslagit under de senaste riksdagarna.

Svensk bostadspolitik befinner sig i en allt brantare utförlöpa. Vi anser det ytterst nödvändigt att hejda den pågående marknadsanpassningen av bostadsförsörjningen, som har fått till följd ett alltmer sjunkande bostadsbyggande och en oroväckande fortsatt nedrustning av byggnadsindustrin. Regeringen har lyckats med det nästan otroliga – att komma på kant med praktiskt taget alla intressegrupper på bostadsmarknaden. Det må gälla företagare, fackförbund, bostadsföretag och hyresgäster. Oavsett övriga intresse motsättningar mellan dessa grupper är man överens om att något måste göras – åtminstone så mycket att byggandet av bostäder åter ter sig meningsfullt. Detta är bakgrunden till det socialdemokratiska motionskravet på temporära hyresrabatter.

Detta motionskrav har den borgerliga utskottsmajoriteten gått emot. Där är man fullt nöjd med det lilla som sker. Med ett sådant filosofiskt betraktelsesätt är det förstås inte möjligt att få fart på Sverige. Det är inte heller möjligt att bygga Sverige ur krisen.

Jag yrkar därmed bifall till reservation nr 2.

Så till underhållslånen. Lån till underhållskostnader har utgått under åren 1979, 1980 och 1981. Varför inte 1982? Regeringen har inte lyckats få fram ett förslag, varken ett förslag om underhållslån enligt utredningsförslaget om underhållsfonder eller något annat. Grundmeningen har hela tiden varit, även när vi förlängde lånen att också gälla 1981, att regeringen skulle ha framme ett förslag som avlöste underhållslånen. Men något sådant förslag finns inte, och därför är det ganska rimligt att riksdagen tar konsekvenserna och ser till att underhållslån, så som de är utformade i det socialdemokratiska förslaget, kan utgå också för 1982.

Hyresförhandlingarna i dag ger en mycket splittrad bild. Endast en mindre del av uppgörelserna är klara. Ett trettiotal strandningar ligger för avgörande hos hyresmarknadskommittén. Det är en mycket hög siffra.

Bortsett från storstäderna är läget i fråga om outhyrda lägenheter besvärligare än någonsin. Det är främst de unga som inte har råd att bo kvar i sina bostäder. Många av dem har berövats sina arbeten eller inte kunnat få något arbete i dagens Sverige.

Genom att säga nej till de nu aktuella underhållslånen och i vetskapen om att lånen skall återbetalas – det är ju inte fråga om några subventioner, som en del tycks tro också här i riksdagen – stänger statsmakterna förutsättningar för en bred förhandlingsuppgörelse inom hyressektorn.

Syftet med lånen är också att dämpa de stora hyreskrav som har ställts inför årets uppgörelser. På ett eller annat sätt måste ändå samhället ställa upp för att medverka i en lånefinansiering av underhållet i hyresbostäderna.

Att regeringen lever ett liv i behaglig avskildhet från den allt bistrare verkligheten är ett ur bostadssynpunkt beklagligt faktum som vi inte kan göra mycket åt. Men att vända hyresgästerna ryggen är kanske inte det bästa sättet att skapa trovärdighet åt politikerjobbet.

Vårt förslag är att behålla underhållslånen också för 1982, men med

hänsyn till det statsfinansiella läget innebär förslaget också att lån skall kunna utgå med högst 10 kronor per kvadratmeter lägenhetsyta och år.

Jag upprepar min fråga: Finns det någon borgerligt sinnad riksdagsledamot som vill ställa upp för hyresgästerna? Det är fråga om lån som skall återbetalas – tidigare beviljade underhållslån har redan börjat betalas tillbaka till staten.

Jag yrkar därmed bifall till reservation nr 3.

Slutligen, herr talman, har vi ett förslag i samband med de temporära hyresrabatterna. Vi planerar för en statlig uthyrningsgaranti som skall gälla för statligt belånade bostäder med hyres- och bostadsrätt i flerfamiljshus. De skall löpa parallellt med hyresrabatteringen med en garanti gällande tre år från färdigställandet.

Därmed har jag gått igenom våra reservationer, och jag ber att få yrka bifall till samtliga.

Anf. 98 KNUT BILLING (m):

Herr talman! Jag avser att i det här inlägget beröra punkten 3.1.7 i utskottets betänkande. De övriga punkterna i betänkandet kommer senare i debatten att kommenteras av Bertil Danielsson.

I motion nr 10 har vi moderater väckt förslag om en rad besparingar inom kommundepartementets verksamhetsområde. Exempelvis kan enligt vår uppfattning 1 milj. kr. sparas genom decentralisering till vägförvaltningen av vissa arbetsuppgifter. Beslut om uppsättande av vägskyltar och bidrag till enskilda vägar behöver naturligtvis inte fattas av länsstyrelse. Dessa ärenden borde utan särskilda kostnader kunna skötas av vägmyndigheterna.

Vidare bör SPK:s och SCB:s statistik samordnas. Priskontorens huvuduppgift skall vara av prisövervakande karaktär. Härav följer att prisregleringsverksamheten kraftigt bör begränsas eller upphöra. På det sättet kan 10 milj. kr. inbesparas.

Enligt vår uppfattning bör de årliga länsrapporterna som nu belastar länsstyrelsernas lönekostnader upphöra. Underlag för planering kan utan olägenhet arbetas fram vid de tillfällen då behov föreligger att revidera redan nu tillgängliga data. På detta sätt skulle 5 milj. kr. kunna inbesparas.

Vi föreslår vidare att man minskar den kungörelseannonsering som betecknas som stödjande och som inte är reglerad i lag. Även i detta fall blir inbesparingen 5 milj. kr.

Utskottets motiveringar för att avslå våra förslag är magra. Det sägs exempelvis att för flera av förslagen gäller att de är föremål för överväganden i olika sammanhang. Med sådana diffusa uttryckssätt torde man kunna avstyrka i stort sett alla förslag som väcks i denna kammare.

Ett annat av våra förslag rör den regionala hemkonsulentverksamheten. Eftersom kommunerna har byggt ut en konsumentservice, borde samtliga regionala hemkonsulenttjänster kunna dras in. Det skulle på sikt innebära en besparing på 4 milj. kr. Vad gäller detta och andra förslag framhåller utskottet bl. a.:

”Gemensamt för de förslag som läggs fram i motionen är att de torde

Nr 29

Onsdagen den
18 november 1981

*Tomrättslån och
underhållslån,
m. m.*

Onsdagen den
18 november 1981

*Tomträttslån och
underhållslån,
m. m.*

förutsätta personalminskningar för att besparingen skall uppnås. Med avseende på gällande lagar och avtal inom området torde det dock knappast vara möjligt att så snabbt minska personalen att någon betydande besparing uppstår under budgetåret 1981/82." Vi instämmer helt i denna bedömning.

Våra förslag omfattar sammanlagt 56 milj. kr. Som framgår av utskotts-
betänkandet och vår partimotion med anledning av propositionen om vissa
ekonomisk-politiska åtgärder m. m., avser denna besparing helt budgetår
och att mindre än halva beloppet kan bokföras på första halvåret 1982. Som
sagt – det är kanske inte fråga om någon betydande besparing för
innevarande budgetår. Men det innebär inte att besparingen inte är viktig
och betydande, det blir den budgetåret 1982/83.

Enligt vår uppfattning kan indragningen av personal i vissa fall genomföras
på det sättet att innehavarna av tjänsterna utan uppsägning överförs till andra
arbetsuppgifter. Som framgår av näringsutskottets yttrande till civilutskottet
vad gäller hemkonsulenterna har så redan skett i ett fall. En förändring av
detta slag förutsätter förhandlingar. Eftersom det vid ett beslut i enlighet
med motionens krav är angeläget att snarast få klarhet i framtida
arbetsförhållanden, kan man räkna med en stor beredvillighet hos arbetst-
garparten att medverka till att dessa förhandlingar kan genomföras snabbt
och till att lämpliga lösningar kan åstadkommas. Detta styrker uppfattningen
att besparingseffekter bör kunna uppnås även under innevarande budgetår.

Herr talman! Jag vill slutligen beröra vårt förslag vad gäller reglerna för
beräkning av pensionsgrundande inkomst. Dessa regler är både detaljerade
och komplicerade. Detta har medfört att vissa lokala skattemyndigheter
tvingats anställa tjänstemän enbart för att kunna hantera beräkningssyste-
met. Vi menar att beräkningarna bör förenklas så att pensionsgrundande
inkomst fastställs till samma belopp som den skattskyldige påförs i taxerad
inkomst ur tjänst, rörelse eller jordbruksfastighet. AP-fonden ersätter
länsstyrelserna och de lokala skattemyndigheterna för deras arbete med
beräkningarna av pensionsgrundande inkomst. Ett förenklat beräkningssätt
torde leda till väsentligt minskade ersättningskrav.

Utskottet framhåller vad gäller denna fråga att eftersom ersättning utgår
från AP-fonden uppnås ingen reduceering av myndighetsanslaget genom
föreslagna förenklingar. Detta är i och för sig helt korrekt. Däremot uppnås
naturligtvis en rent samhällsekonomisk vinst – vilket är nog så betydelse-
fullt.

Herr talman! Enligt moderata samlingspartiets uppfattning bör regeringen
vidta erforderliga åtgärder för att de i motionen framförda besparingsförsla-
gen genomförs, och jag ber därför att få yrka bifall till reservation nr 5 samt i
övrigt bifall till utskottets hemställan.

Anf. 99 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Vad jag kommer att säga i mitt anförande blir med
nödvändighet delvis en upprepning av vad jag sade för två veckor sedan i en

interpellationsdebatt med Birgit Friggebo, där jag hade ställt frågor beträffande hyrorna. Denna upprepning beror på att situationen sedan dess tyvärr inte har förändrats.

Missnöjet och oron bland landets hyresgäster är troligen större än någonsin tidigare. Mot bakgrund av de kraftiga prisstegringarna på bl. a. maten, av ständigt återkommande hyreshöjningar, av reallöneförsämringar och minskad köpkraft säger allt flera hyresgäster ifrån: Nu far det vara nog!

Allt större grupper av hyresgäster-löntagare protesterar mot regeringens ekonomiska politik och kräver en omfördelning av bostadssubventionerna från ägarsektorn till de allmännyttiga hyreshusen. Man kräver ett slut på orättvisorna, att hyreshöjningarna skall stoppas och att boendekostnaderna skall pressas ned till en socialt acceptabel nivå. Varje hyreshöjning är en lönesänkning. Det är inte förvånande att många hyresgäster - i avvaktan på en annan bostadspolitik och konkreta åtgärder från statsmakterna - nu överväger att vägra betala ytterligare hyreshöjningar.

Politiska strejker, husockupationer, blockader, hyresmaskningar och hyresstrejker kan bli resultatet av en fortsatt vägran från en borgerlig regering och riksdagsmajoritet att vidta åtgärder för att undvika stora hyreshöjningar under år 1982 och underlätta möjligheten för tiotusentals ungdomar att få en egen bostad.

Det är inte heller förvånande att man i flera allmännyttiga bostadsföretags styrelser på allvar börjat diskutera om man skall meddela staten att man inte anser det vare sig socialt eller politiskt möjligt att begära nya stora hyreshöjningar av sina hyresgäster. Förslag om att begära uppskov med betalning av amortering och räntor på bostadslånen, liksom framställningar till landsting och kommuner, hör till åtgärder som nu diskuteras i de bostadsföretag som ligger sämst till.

Ute i kommunerna, i bostadsområden och hyresgästföreningar, på arbetsplatser och i fackföreningar, genom namninsamlingar och uppvaktningar, på möten och debatter, väcks konkreta förslag och ställs krav på stat, landsting och kommuner om olika åtgärder. Krav ställs bl. a. på kommuner och landsting att i avvaktan på åtgärder från regering och riksdag gå in med direkta stödåtgärder till sina bostadsföretag, till sina hyresgäster.

Kraven till kommunerna gäller bl. a. direkta bidrag för sociala och allmänna merkostnader, för olika miljöförbättringsåtgärder och för underhall av fastigheterna. För att man skall undvika hyreshöjningar vid årsskiftet ställs det till landsting och kommuner även krav på tillfälliga lån och bidrag, på tillskott till grundkapital och på stopp för de nya taxehöjningar som drabbar vanliga hushåll.

Det blir, herr talman, allt vanligare att kräva av kommunerna och de kommunala bostadsföretagens ledningar att också de skall agera och ställa krav på statsmakterna om ett särskilt riktat stöd till de allmännyttiga bostadsföretagen. Stödet bör enligt dessa förslag utgöras av ränte- och amorteringsfria lån samt fortsatta underhålls- och hyresförlustlån.

Andra förslag till åtgärder som framställs i den bostadspolitiska debatten

Onsdagen den
18 november 1981

*Tomträttslån och
underhållslån,
m. m.*

är prisstopp och prissänkningar på byggnadsmaterial och slopad moms på byggandet, vidare att bostadslånen till allmännyttan skall undantas från årlig uppdräppning av räntenivån, att extraavdräppningen av räntesubventionerna inte genomförs samt att skatten slopas på olja för bostadsuppvärmning.

En gemensam nämnare för de flesta förslag och krav som ställs i den bostadspolitiska debatten är ett riktat statligt stöd till de allmännyttiga bostadsföretagen. Vänsterpartiet kommunisterna har med anledning av regeringens förslag om sänkning av momsen och andra ekonomisk-politiska åtgärder i en partimotion bl. a. föreslagit en ordentlig insats för att stoppa hyreshöjningarna.

Hyran har stigit mer än flertalet priser; framför allt har hyrorna stigit snabbare än lönerna. Nu begär fastigheteägarna nya hyreshöjningar, som motsvarar 200-250 kr. per månad för en normal trerumslägenhet. Genomsnittshyran för en nybyggd eller nyrenoverad lägenhet har i en del kommuner passerat eller ligger i närheten av 300 kr. per kvadratmeter och år. Det betyder att dessa hyror nu är nästan dubbelt så höga som vad hyresgäströrelsen och andra organisationer anser vara socialt acceptabelt, dvs. 15 % av en normal industriarbetarlön för en tvåa på 60 kvadratmeter.

Jag vill i det här sammanhanget peka på läget i de nu pågående hyresförhandlingarna mellan hyresgästföreningarna och de allmännyttiga bostadsföretagen. Oskar Lindkvist har redan nämnt dem. Som Oskar Lindkvist sade har förhandlingarna strandat för ett trettiotal bostadsföretag - däribland finns flera av de största - och ärendet går nu vidare till hyresmarknadskommittén. Det är inte normalt med så många, vilket bestyrker vad vi redan vet, nämligen att de hyreskrav som har kommit nu är osedvanligt höga. Dessa skall också ses mot bakgrund av de osedvanligt stora höjningarna de senaste åren.

Hyreshöjningarna kan dock stoppas, och ett hyresstopp för hela hyresmarknaden kan åstadkommas genom ett riktat statligt stöd till de allmännyttiga bostadsföretagen av en storleksordning på omkring 1 miljard kronor. Jag är medveten om att de pengarna måste tas någonstans och att de måste anvisas. Jag vill på en gång säga att de pengarna och mera till mycket lätt kan skaffas fram genom den omfördelning mellan ägarsektorn och hyressektorn som jag tidigare har talat om. Men det är klart att det inte kan ske över en natt eller på en gång. Det är därför nödvändigt att staten i den här omgången går in med detta stöd. Genom bruksvärdesbestämmelserna i hyreslagen får som bekant ett hyresstopp eller lägre hyror hos de allmännyttiga bostadsföretagen samma resultat även i privata hyreshus.

Vi har, herr talman, från vpk:s sida under många år lagt fram en rad förslag till åtgärder som sammantaget skulle betyda lägre hyror, bättre boendemiljöer och bättre inflytande för de boende. I detta sammanhang har vi begränsat oss till att föreslå ett par kortsiktiga åtgärder med snabb effekt, som vi ser som de enda möjliga för att vi skall kunna stoppa de stora hyreshöjningar som har begärts för år 1982.

Vi föreslår ett riktat statligt stöd till allmännyttan bestående dels av förlängda underhållslån och återinförande av hyresförlustlånen, dels av

ränte- och amorteringsfria lån av en storleksordning som behövs för att täcka "hyreshöjningsbehovet" sådant detta ser ut efter hyresförhandlingarna.

I direkt anslutning till vårt förslag om ett återinförande av hyresförlustlånen vill jag också peka på en annan sak som är mycket oroande. Situationen beträffande outhyrda lägenheter är nu besvärligare än den någonsin har varit, bortsett från storstäderna. Det har aldrig tidigare funnits så många outhyrda lägenheter. 140 allmännyttiga företag har mer än 1,5 % outhyrda lägenheter. Det är betydligt mer än en tredjedel av företagen. Utvecklingen mot denna situation har gått ganska snabbt under den senaste tiden. Det är därför mycket angeläget att man också snabbt tar itu med detta och återinför möjligheten till erhållande av hyresförlustlån.

Såvitt jag har förstatt tänker regeringen tydligen inte vidta eller föreslå några åtgärder som på ett avgörande sätt kan förhindra nya hyreshöjningar eller begränsa kostnadsökningarna i nyproduktionen. I stort sett åser regeringen stillatigande hur bit efter bit av den sociala bostadspolitiken fortsätter att raseras. Jag kan inte tolka det på annat sätt än att regeringen tydligen är tämligen ointresserad av ett bostadsbyggande på en jämn och hög nivå för att minska bostadsbristen och arbetslösheten.

Det görs mycket litet, praktiskt taget ingenting, för att åstadkomma socialt acceptabla hyror och en nödvändig omfördelning och rättvis fördelning av bostadsubventionerna mellan ägarsektor och hyressektor. Den s. k. marginalskattereformen och de begränsningar i avdragsrätten som förslås i samband med den får ingen omedelbar effekt för år 1982. Inte heller i slutändan, år 1985, synes förslagen - om de genomförs - få sådana effekter att de på något avgörande sätt rättar till nuvarande orättvisor.

Att i detta sammanhang bl. a. hänvisa till underhållsfondsutredningens förslag om hyresgästinflytande på målning och tapetsering, som har gjorts från regeringshåll, ter sig närmast som ett hän mot hyresgästerna. Hyresgästerna vet nämligen att underhållslånen nu upphör. "Rätten" att få välja mellan att betala och utföra målning och tapetsering själv eller beställa den hos hyresvärderna och betala genom ett särskilt tillägg kan skenbart ge omkring en femtiolapps lägre hyra - från 1983!

De fördelningspolitiska och bostadspolitiska effekterna av att fortsätta den förda politiken borde verkligen avskräcka från att som nu sätta på skygglappar, slå sig till ro och ingenting göra!

Så, herr talman, slutligen några kommentarer till en del av de punkter som återfinns i civilutskottets betänkande, av vilka en del har blivit föremål för reservationer. Regeringsförslaget om att de statskommunala bostadsbidragen till vissa folkpensionärer nu skall avvecklas går vi från vpk emot, då det innebär direkta försämringar för dem som har sådant bidrag. Utskottet har beräknat att det genomsnittliga bidrag som utgår är drygt 100 kr. per månad, och det är inga småpengar för de pensionärer som har det.

Vpk har också yrkat avslag på regeringsförslaget om att den statliga låneandelen för tomträttslån skall sänkas från 95 % till 25 % av beräkningsunderlaget. Inga aldrig så sköna omskrivningar och spekulationer om möjligheterna för kommunerna att finansiera större delen av sina markför-

Nr 29

Onsdagen den
18 november 1981

*Tomträttslån och
underhållslån,
m. m.*

Onsdagen den
18 november 1981

*Tomträtslån och
underhållslån,
m. m.*

värv för tomträtsändamål med lån från kreditmarknaden kan dölja att både regeringsförslaget och det socialdemokratiska motionsförslaget innebär en försämring för kommunerna. Ingen torde heller kunna bestrida att bägge förslagen, som motiverats med påståenden om besparingar i realiteten inte får sådana besparingseffekter som kan motivera den försämring som ett genomförande innebär. Jag har svårt att förstå att socialdemokraterna, mot bakgrund av tidigare ställningstaganden om tomträten och därmed sammanhängande problem, har kunnat föreslå att de statliga tomträtslånen helt skall upphöra. Vpk vill bevara grunderna för tomträtslån och vill i stället genomföra sådana förbättringar som vi många gånger har redovisat i motioner och anföranden i denna kammare.

Vpk har inte heller accepterat regeringsförslaget om att avveckla det statliga lånestödet till energibesparande åtgärder i kommunala och landstingskommunala byggnader och anläggningar. Trots att genomförandet av sådana åtgärder på sikt är lönsamt, behöver kommunen fortfarande denna stimulans för ett ökat energisparande.

Av vad jag tidigare sagt framgår att vi kommer att stödja de socialdemokratiska reservationerna om temporära hyresrabatter, underhållslån och uthyrningsgaranti, eftersom de väl sammanfaller med de krav som vi har ställt i det här sammanhanget – även om vi menar att våra förslag om statligt stöd till allmännyttiga bostadsföretag är rakare och skulle ge bättre och snabbare effekter. Beträffande underhållslånen vill jag gärna notera att socialdemokraterna nu har kommit på bättre tankar än när de för inte så länge sedan var med och röstade ned en vpk-motion med i stort sett samma innehåll.

Jag yrkar bifall till vpk-motionen nr 65.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

14 § Anmälades och bordlades

Proposition

1981/82:72 om ändringar i lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall (LSPV), m. m.

15 § Anmälades och bordlades

Motionerna

1981/82:101 av *Gösta Bohman m. fl.*

1981/82:102 av *Olof Palme m. fl.*

med anledning av proposition 1981/82:32 om bidrag till vissa transporter på malmbanan

1981/82:103 av *Olof Palme m. fl.*

med anledning av proposition 1981/82:56 om kapitaltillskott till vissa statliga företag, m. m.

1981/82:104 av *Lars Werner m. fl.*

1981/82:105 av *Lars Werner m. fl.*

med anledning av proposition 1981/82:25 med förslag till tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1981/82

1981/82:106 av *Lars Werner m. fl.*

med anledning av proposition 1981/82:38 om kapitaltillskott till Norrlands Skogsägares Cellulosa AB, m. m.

16 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställts

den 18 november

1981:82:115 av *Susann Torgerson* (fp) till justitieministern om vissa åtgärder mot narkotikabrottsligheten:

Det tycks vara vanligt att intagna på fängelser under anstaltstiden missbrukar och handlar med narkotika. Att väcka åtal mot dessa kan vara ett verksamt sätt att minska narkotikamissbruket på våra fängvårdsanstalter. Straffskärpning kan eventuellt också avhålla intagna och besökare från sådan brottslighet.

Avser justitieministern föreslå några åtgärder för att man oftare skall åtala än tillgripa disciplinstraff inom fängelserna för att därmed minska narkotikabrottsligheten?

1981:82:116 av *Joakim Ollén* (m) till justitieministern om skyddet för medlemmar i ideella föreningar:

Sveriges lärarförbund har fattat ett preliminärt beslut om att utesluta tio lärare ur förbundet därför att dessa på fritid bevistade en kurs arrangerad av Gävle skolstyrelse. Också andra lärare hotas av uteslutning om de på fritid deltar i vidareutbildning.

Det inträffade är en grov maktdemonstration från den fackliga organisationens sida och visar hur svag den enskilde medlemmens ställning kan vara. I dag finns inga lagregler till skydd för den enskilde i en situation som denna.

Jag vill därför fråga justitieministern om regeringen anser att det inträffade visar att det finns ett behov av regler om ideella föreningar i syfte att skydda enskilda medlemmar?

1981:82:117 av *Märta Fredrikson* (c) till kommunministern om beredskapen för bekämpning av olja och kemikalier till sjöss:

Våra kuster har under en följd av år drabbats av oljeskador. Västkusten är

Nr 29

Onsdagen den
18 november 1981

*Meddelande om
frågor*

och har varit särskilt utsatt. Det är viktigt att det bedrivs ett målmedvetet arbete för att förebygga oljeutsläpp och vi har fått lära oss att vi måste ha en god beredskap för att minska skadeverkningarna när utsläpp har inträffat.

Diskussionen om kustbevakningens beredskapsorganisation har varit livlig på västkusten. I detta sammanhang har förslag om förbättringar av beredskapen framlagts från kustbevakningspersonalen. En förbättring av beredskapen är särskilt angelägen på västkusten med hänsyn till dess utsatta läge.

Under våren behandlade riksdagen det handlingsprogram som regeringen föreslog i propositionen om miljösäkrare sjötransporter. Jag vill i anslutning till detta fråga statsrådet Boo som ansvarig för olje- och kemikalieberedskapen till sjöss:

Vilka initiativ har kommunministern vidtagit sedan riksdagsbehandlingen av handlingsprogrammet för att förbättra beredskapen för bekämpning av olja och kemikalier till sjöss?

17 § Kammaren åtskildes kl. 17.54.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert